

Home Office

Y Ddyletswydd Trais Difrifol

Atal a lleihau trais difrifol

Canllawiau statudol ar gyfer awdurdodau
cyfrifol

Cymru a Lloegr

Rhagfyr 2022

© Hawlfraint y Goron 2022

Mae'r cyhoeddiad hwn wedi'i drwyddedu dan delerau Trwydded Llywodraeth Agored v3.0 ac eithrio lle nodir yn wahanol. I weld y drwydded hon, ewch i nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3 neu ysgrifennwch at y Tîm Polisi Gwybodaeth, Yr Archifau Cenedlaethol, Kew, London TW9 4DU, neu anfonwch e-bost at: psi@nationalarchives.gsi.gov.uk.

Lle rydym wedi nodi unrhyw wybodaeth hawlfraint trydydd parti bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw.

Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â'r cyhoeddiad hwn atom yn seriousviolenceduty@homeoffice.gov.uk

Cynnwys

Crynodeb Gweithredol	5
Ynglŷn â'r canllawiau hyn	5
Pennod Un: Y Ddyletswydd	7
Cyflwyniad	7
Y Dyletswydd	7
Cyflawni yng Nghymru	20
Pennod Dau: Cynllunio a Chydweithio	41
Cydweithio	41
Cam-drin Domestig a Throseddau Rhywiol	42
Diogelu plant	48
Asesiadau Anghenion Strategol	50
Y Strategaeth	54
Rhannu Gwybodaeth	60
Pennod Tri: Ymgysylltu	70
Comisiynwyr yr Heddlu a Throseddu, Swyddfa'r Maer ar gyfer Plismona a Throseddu a Chyngor Cyffredin Dinas Llundain	70
Unedau Lleihau Trais	74
Y Sector Gwirfoddol a Chymunedol	75
Beth i'w ystyried wrth ymgysylltu â'r VCS	76
Plant a Phobl Ifanc	78
Pennod Pedwar: Canllawiau Penodol i'r Sector	81
Yr Heddlu	81
Cyfiawnder	82
Iechyd	89
Awdurdod Lleol	92
Tai a digartrefedd	94
Cymorth i deuluoedd neu gymorth cynnar	98
Addysg	99

Tân ac Achub	102
Pennod Pump: Monitro a Chydymffurfio	106
Partneriaethau llwyddiannus	106
Sut y bydd partneriaethau'n cael eu monitro?	107
Pwerau'r Ysgrifennydd Gwladol	108
Pennod Chwech: Partneriaethau Diogelwch Cymunedol – Strategaethau Trais Difrifol	110
Cyflwyniad	110
Atal a Lleihau Trais Difrifol	111
Rhyngweithio â dyletswyddau presennol	114
Dyletswyddau statudol	114
Dyletswyddau anstatudol	118
Canllawiau ac adnoddau defnyddiol	120
Rhestr termau	124

Crynodeb Gweithredol

Ynglŷn â'r canllawiau hyn

1. Cyhoeddir y canllawiau hyn gan yr Ysgrifennydd Gwladol fel canllawiau statudol o dan Bennod 1 o Ran 2 o Ddeddf yr Heddlu, Troseddu, Dedfrydu a Llysoedd 2022 ("Deddf PCSC") ac fe'i lluniwyd i gefnogi sefydliadau ac awdurdodau sy'n arfer swyddogaethau mewn perthynas â'r Ddyletswydd Trais Difrifol.
2. Mae'r canllawiau'n nodi astudiaethau achos sy'n dangos gwaith partneriaeth effeithiol, cyngor ar rannu data, gwybodaeth am fonitro ac arolygu a chyngor ar weithio gyda'r sector gwirfoddol a chymunedol a phobl ifanc. Mae'r canllawiau hyn hefyd yn darparu dolenni at y canllawiau a'r wybodaeth bresennol yn hytrach na'u hailadrodd neu eu hatgynhyrchu yma.
3. Mae'r canllawiau hefyd yn amlinellu'r newidiadau a wnaed i adran 6 o Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998, gan sicrhau bod atal a lleihau trais difrifol yn flaenoriaeth i Bartneriaethau Diogelwch Cymunedol (CSPs).
4. Mae'r canllawiau hyn ar gyfer awdurdodau penodedig a ddiffinnir yn adran 11 o, ac Atodlen 1 i'r Ddeddf PCSC (Prif Swyddogion yr heddlu, awdurdodau tân ac achub, Byrddau Gofal Integredig,¹ Byrddau Iechyd Lleol, awdurdodau lleol, timau troseddau ieuenctid a gwasanaethau prawf).
5. Mae'r canllawiau hefyd ar gyfer grŵp eilaidd sy'n cael ei adnabod fel yr awdurdodau perthnasol sy'n gallu cydweithredu â'r awdurdodau penodedig yn ôl yr angen. Mae hyn yn cynnwys awdurdodau carchardai, awdurdodau dalfa ieuenctid ac awdurdodau addysgol (a ddiffinnir yn adran 12 o'r Ddeddf PCSC ac Atodlen 2). Mae hefyd ar gyfer unrhyw sefydliad neu berson a ragnodir mewn rheoliadau o dan adran 10 o'r Ddeddf PCSC.

¹ Grwpiau Comisiynu Clinigol wedi'u disodli gan Fyrddau Gofal Integredig o 1 Gorffennaf 2022 fel rhan o Ddeddf Iechyd a Gofal 2022.

6. Gall cyrff plismona lleol (comisiynydd yr heddlu a throseddu, Swyddfa'r Maer dros yr Heddlu a Throseddu a Chyngor Cyffredin Dinas Llundain yn rhinwedd ei swydd fel awdurdod heddlu) gynorthwyo awdurdod penodedig at ddibenion y Ddyletswydd.
7. Mae canllawiau penodol hefyd wedi'u cynnwys ar gyfer awdurdodau sy'n gweithredu yng Nghymru, sy'n adlewyrchu cyd-destun deddfwriaethol, polisi a gweithredol penodol Cymru.

Pennod Un: Y Ddyletswydd

Cyflwyniad

8. Yn dilyn ymgynghoriad cyhoeddus yng Ngorffennaf 2019², cyhoeddodd y Llywodraeth y byddai'n cyflwyno deddfwriaeth yn cyflwyno Dyletswydd Trais Difrifol newydd ("y Ddyletswydd") ar ystod o awdurdodau penodedig. Bydd hyn yn sicrhau bod y gwasanaethau perthnasol yn cydweithio i rannu gwybodaeth ac yn caniatáu iddynt dargedu eu hymyriadau, lle bo modd trwy'r strwythurau partneriaeth presennol, cydweithio a chynllunio i atal a lleihau trais difrifol o fewn eu cymunedau lleol.
9. Cyhoeddodd y Llywodraeth hefyd y byddai'n diwygio Deddf Trosedd ac Anhrefn 1998 i sicrhau bod trais difrifol yn flaenoriaeth benodol i Bartneriaethau Diogelwch Cymunedol a thrwy sicrhau bod ganddynt strategaeth ar waith i fynd i'r afael â thrais difrifol yn benodol.

Y Dyletswydd

Pam fod y Ddyletswydd wedi ei chyflwyno?

10. Mae trais difrifol yn cael effaith ddinistriol ar fywydau dioddefwyr a theuluoedd, ac yn ennyn ofn o fewn cymunedau ac mae'n gostus iawn i gymdeithas. Mae achosion o drais difrifol wedi cynyddu yng Nghymru a Lloegr ers 2014. Er enghraifft, cynyddodd troseddau yn ymwneud â chyllyll neu offerynnau miniog 84 y cant rhwng y flwyddyn hyd at Fehefin 2014 a'r flwyddyn hyd at Fehefin 2020.
11. Mae'r Ddyletswydd yn rhan allweddol o raglen waith y Llywodraeth i gydweithio a chynllunio i atal a lleihau trais difrifol: cymryd agwedd amlasiantaethol i ddeall achosion a chanlyniadau trais difrifol, gan ganolbwyntio ar atal ac ymyrraeth gynnar, ac wedi'i lywio gan dystiolaeth.

² <https://www.gov.uk/government/consultations/serious-violence-new-legal-duty-to-support-multi-agency-action>

12. Yn ogystal â gorfodi'r gyfraith yn llym, mae angen i ni ddeall a mynd i'r afael â'r ffactorau sy'n achosi i rywun gyflawni troseddau treisgar yn y lle cyntaf, mae hyn yn cynnwys lle mae gorfodaeth yn ffactor sy'n ymwneud â phlant ac oedolion sy'n agored i niwed. Nod y Ddyletswydd yw sicrhau bod asiantaethau'n canolbwyntio ar eu gweithgarwch i atal a lleihau trais difrifol tra'n darparu digon o hyblygrwydd hefyd fel y bydd y sefydliadau perthnasol yn ymgysylltu a chydweithio yn y bartneriaeth leol fwyaf effeithiol ar gyfer unrhyw ardal benodol.

Beth yw'r Ddyletswydd?

13. Mae'r Ddyletswydd yn ymdrin â'r gofynion a nodir ym Mhennod 1 o Ran 2 o'r Ddeddf PCSC. Mae'n gofyn i awdurdodau penodedig³ iar gyfer ardal llywodraeth leol gydweithio a chynllunio i atal a lleihau trais difrifol, gan gynnwys nodi'r mathau o drais difrifol sy'n digwydd yn yr ardal, achosion y trais hwnnw (i'r graddau y mae'n bosibl gwneud hynny), a pharatoi a gweithredu strategaeth ar gyfer atal, a lleihau trais difrifol yn yr ardal. Mae'r Ddyletswydd hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i'r awdurdodau penodedig ymgynghori ag awdurdodau addysg, carchardai a dalfeydd ieuenctid⁴ ar gyfer yr ardal wrth baratoi eu strategaeth.

14. Nid yw'r Ddyletswydd yn gofyn am greu strwythurau amlasiantaethol newydd. Gall uwch arweinwyr lleol, fel y nodir yn y canllawiau hyn, ddefnyddio'r strwythurau lleol presennol lle bo modd cydymffurfio â gofynion y Ddyletswydd i gydweithio i atal a lleihau trais difrifol yn eu hardaloedd lleol ac, yn y pen draw, i wella diogelwch a diogelu'r gymuned.

15. Mae'r Ddyletswydd yn ei gwneud yn ofynnol i'r awdurdodau penodedig gydweithio a chynllunio i atal a lleihau trais difrifol. Drwy wneud hynny, anogir ardaloedd lleol i fabwysiadu diffiniad Sefydliad Iechyd y Byd o ymagwedd iechyd cyhoeddus, y gellir ei chrynhof fel a ganlyn:

- Canolbwyntio ar boblogaeth ddiffiniedig; bydd angen i'r awdurdodau penodedig gytuno ar ffin ddaearyddol diffiniedig y byddant yn gweithredu y tu mewn iddi at ddibenion y Ddyletswydd Trais Difrifol. Yn y cyfamser, bydd yr Asesiad Anghenion Strategol (SNA) yn cynnwys dealltwriaeth gyffredin

³ Fel y'i diffinnir yn adran 11 o ac Atodlen 1 i'r Ddeddf PCSC.

⁴ Fel y'i diffinnir yn adran 12 o ac Atodlen 2 i'r Ddeddf PCSC.

o'r carfanau sydd fwyaf agored i drais difrifol a bydd angen i'r strategaeth leol arddangos sut mae pob ardal yn canolbwyntio adnoddau ar y boblogaeth ddiffiniedig sydd fwyaf angen cymorth.

- Gydag ac ar gyfer cymunedau; bydd gofyn i bobl leol ymgorffori lleisiau a phrofiadau bywyd y cymunedau y maent yn eu gwasanaethu yn eu gweithgarwch sy'n gysylltiedig â'r Ddyletswydd Trais Difrifol . Dylai'r SNA a'r strategaeth leol adlewyrchu lleisiau a phrofiadau bywyd y cymunedau y maent yn bwriadu eu cefnogi. Heb ei chyfyngu gan ffiniau sefydliadol neu broffesiynol; er mwyn cyflawni'r Ddyletswydd Trais Difrifol yn llwyddiannus, mae'n ofynnol i ddeiliaid dyletswydd weithio ar draws ffiniau proffesiynol a sefydliadol er mwyn darparu ymagwedd gwirioneddol amlasiantaethol.
- Canolbwyntio ar gynhyrchu atebion tymor hir yn ogystal ag atebion tymor byr; rhaid i bobl leol ystyried atebion tymor hir a thymor byr i fynd i'r afael ag ysgogwyr trais difrifol yn eu hardaloedd wrth ddatblygu'r SNA a'r strategaeth leol. Dylai adnabod atebion bob amser roi ystyriaeth ddyledus i'r gwaith o ddarparu'r gwasanaethau mwyaf effeithiol a thrawiadol sydd ar gael, a fydd yn amrywio yn dibynnu ar gyd-destun lleol trais.
- Seiliedig ar ddata a gwybodaeth ddefnyddiol i nodi'r baich ar y boblogaeth, gan gynnwys unrhyw anghydraddoldebau; argymhellir bod yr awdurdodau penodedig yn crynhoi'r data sydd ganddynt yn unigol i greu mewnwelediadau newydd a dealltwriaeth fwy cyflawn o'r ysgogwyr lleol o drais difrifol. Trwy rannu data partner effeithiol a chydweithio y gellir datblygu'r SNAs mwyaf gwybodus a strategaethau lleol.
- Wedi'i gwreiddio mewn tystiolaeth o effeithiolrwydd i fynd i'r afael â'r broblem.⁵Lle bo'n bosibl, rhaid i bobl leol ddysgu o brofiadau eraill i arwain eu gweithgarwch at hynny sydd fwyaf effeithiol. Wrth ddatblygu'r strategaeth leol, dylai deiliaid dyletswydd ddefnyddio adnoddau megis Pecyn Cymorth YEF⁶, Arweinyfr Sefydliad Ymyrraeth Gynnar⁷ a'r Coleg Plismona, ymhlith eraill, i sicrhau eu bod yn comisiynu gweithgareddau y gwyddys eu bod yn

⁵ [who_2022_plv_strategy_2022-2026_finalfile.pdf](#)

⁶ [Pecyn Cymorth y Gronfa Gwaddol Ieuencid](#)

⁷ [Hafan | Llyfr Canllaw EIF](#)

darparu'r effaith fwyaf i bobl sydd mewn perygl o drais difrifol, neu sydd eisoes yn ymwneud â thrais difrifol. Nid yw ystyried tystiolaeth o effaith yn atal deiliaid dyletswydd rhag dilyn dulliau arloesol ond, lle mae hyn yn wir, rhaid i ddeiliaid dyletswydd ystyried y cydbwysedd y maent yn ei daro rhwng cyflawni gyda thystiolaeth gref o effaith a darpariaeth a allai fod â photensial da ond sydd â llai o dystiolaeth. Bydd hyn yn helpu i sicrhau bod y risg o fethu â chael effaith yn cael ei rheoli'n briodol.

16. Mae Sefydliad Iechyd y Byd yn cynnig fframwaith defnyddiol gyda phedwar cam⁸ ar gyfer gweithredu dull iechyd cyhoeddus o ddeall ac atal trais difrifol.
17. Dylid cydnabod hefyd bod gweithgarwch gorfodaeth a chyfiawnder troseddol yn rhan hanfodol o ddull iechyd cyhoeddus. Wrth fabwysiadu dull iechyd cyhoeddus, ni ddylid gweld hyn mewn unrhyw ffordd fel rhywbeth sy'n tanseilio nac yn atal yr angen am waith gwerthfawr a hanfodol yr heddlu a phartneriaid eraill mewn perthynas â gweithgarwch gorfodi a chyfiawnder troseddol. Mae hyn yn glir mewn cyngor gan y Coleg Plismona ac Iechyd Cyhoeddus Lloegr⁹ ynghylch dulliau iechyd cyhoeddus mewn plismona¹⁰.
18. Rhaid i awdurdodau penodedig ledled Cymru a Lloegr nodi'r mathau o drais difrifol sy'n digwydd yn yr ardal, ac, i'r graddau y mae'n bosibl gwneud hynny, nodi achosion y trais hwnnw. I wneud hynny, dylai awdurdodau penodedig wneud dadansoddiad yn seiliedig ar dystiolaeth o achosion trais difrifol o fewn eu hardal a defnyddio'r dadansoddiad hwn i ddatblygu asesiad anghenion strategol lleol a ddylai lywio'r strategaeth leol. Dylai'r strategaeth, a oedd yn nodi bod yn rhaid i awdurdodau baratoi a gweithredu, gynnwys atebion pwrpasol i atal a lleihau trais difrifol yn eu hardal. Rhaid cadw golwg ar hyn, y dylid ei wneud yn flynyddol a'i ddiweddarau pan fo angen.
19. Bwriad y Ddyletswydd yw creu'r amodau cywir i awdurdodau gydweithio a chyfathrebu'n rheolaidd, gan ddefnyddio partneriaethau presennol lle bo modd a rhannu gwybodaeth a chymryd camau wedi'u cydlynu'n effeithiol yn eu hardaloedd

⁸ [Dull Cynghrair Atal Trais \(who.int\)](https://www.who.int)

⁹ Ar 1 Hydref 2021, newidiodd Iechyd Cyhoeddus Lloegr i'r Swyddfa Gwella Iechyd a Gwahaniaethau, o fewn yr Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol, ac Asiantaeth Diogelwch Iechyd y DU (asiantaeth weithredol newydd o DHSC).

¹⁰ <https://www.college.police.uk/about/public-health>

lleol. Bydd pob sefydliad ac asiantaeth sy'n ddarostyngedig i'r Ddyletswydd yn atebol am eu gweithgarwch a'u cydweithrediad.

Pwy sy'n gorfod cydymffurfio â'r Ddyletswydd?

20. Mae'r Ddyletswydd yn ei gwneud yn ofynnol i'r awdurdodau penodedig canlynol o fewn ardal llywodraeth leol gydweithio a chynllunio i atal a lleihau trais difrifol:

- Yr Heddlu
 - Prif Swyddogion heddlu ardaloedd heddlu Cymru a Lloegr

- Cyfiawnder
 - Gwasanaethau prawf
 - Timau Troseddu Ieuencid

- Tân ac Achub
 - Pob awdurdod tân ac achub sy'n gweithredu yng Nghymru a Lloegr¹¹

- Iechyd
 - Byrddau Gofal Integredig¹² yn Lloegr
 - Byrddau Iechyd Lleol yng Nghymru

- Awdurdodau lleol
 - Cyngor dosbarth
 - Cyngor sir yn Lloegr
 - Cyngor bwrdeistref yn Llundain
 - Cyngor Cyffredin Dinas Llundain yn rhinwedd ei swydd fel awdurdod lleol
 - Cyngor Ynysoedd Sili

¹¹ Mae hyn yn cynnwys Comisiynwyr yr Heddlu, Tân a Throseddu dim ond yn rhinwedd eu swydd fel awdurdodau tân ac achub ac wrth arfer y swyddogaethau hynny, fel y nodir yn Ndedd y Gwasanaethau Tân ac Achub 2004, fel y'i diwygiwyd.

¹² Grwpiau Comisiynu Clinigol wedi'u disodli gan Fyrddau Gofal Integredig o 1 Gorffennaf 2022 fel rhan o Ddeddf Iechyd a Gofal 2022.

- Cyngor sir yng Nghymru
- Cyngor bwrdeistref sirol yng Nghymru

Mae Atodlen 1 i Ddeddf PCSC yn nodi'r ardal llywodraeth leol y mae pob awdurdod yn "awdurdod penodedig" ar ei chyfer. Bydd rhai o'r awdurdodau hyn wedi'u datganoli yng Nghymru. Mae'r canllawiau hyn yn cynnwys pennod benodol ar y cyd-destun Cymreig, a fydd yn berthnasol i unrhyw awdurdod (sydd wedi'i ddatganoli neu heb ei ddatganoli) sy'n darparu'r ddyletswydd yng Nghymru. Mae Pennod 1 o'r canllawiau hyn 'Cyflawni yng Nghymru' yn cipio'r cefndir deddfwriaethol a pholisi penodol yng Nghymru, yn ogystal â'r cytundebau partneriaeth sydd yn eu lle ledled Cymru.

21. Nid yw'r Ddyletswydd yn nodi awdurdod 'arweiniol' i fod yn gyfrifol am gydlynu gweithgarwch neu ragnodi strwythur y disgwylir i awdurdodau penodedig weithio ynddo. Mater i'r awdurdodau penodedig yw dod ynghyd i benderfynu ar yr arweinydd priodol a'r strwythur ar gyfer cydweithio ar gyfer eu hardal. Cyrff plismona lleol fydd yn gyfrifol am ddyrannu arian grant ar gyfer awdurdodau o dan y Ddyletswydd.
22. Gall rhai ardaloedd ddewis defnyddio Unedau Lleihau Trais (VRU) i arwain ar y gwaith (os oes un presennol) neu eu Partneriaeth Diogelwch Cymunedol Lleol (CSP), tra gallai eraill ddefnyddio partneriaethau eraill megis y trefniadau diogelu amlasiantaethol megis partneriaethau diogelu oedolion a phlant, byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol, Byrddau Gofal Integredig neu Fyrddau Iechyd a Llesiant. Efallai hefyd ei fod yn wir bod cydweithio trwy nifer o wahanol strwythurau partneriaeth yn cael ei ffafrio yn dibynnu ar y cyd-destun lleol megis byrddau lleol a allai fod â buddiant yn y Ddyletswydd.
23. I gyd-fynd â'r Ddyletswydd gyffredinol, mae gwelliannau i Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998 yn sicrhau bod gan Bartneriaethau Diogelwch Cymunedol rôl benodol mewn tystiolaeth sy'n seiliedig ar weithredu strategol ar drais difrifol. Mae'r gwelliannau hyn yn ei gwneud yn ofynnol i feddygon teulu lunio a gweithredu strategaethau i atal pobl rhag cymryd rhan mewn, a lleihau achosion o. drais difrifol yn yr ardal. Gan fod CSPs yn ddarostyngedig i ofynion newydd y Ddeddf Trosedd ac Anhrefn a'r Ddyletswydd, bydd hyn yn eu galluogi i uwchgyfeirio materion trais difrifol lleol i lefel strategol uwch lle bo angen. Bydd hyn yn sicrhau bod gan feddygon teulu atebolrwydd dros sicrhau bod

strategaeth i atal a lleihau trais difrifol yn ei lle, hyd yn oed os nad nhw yw'r trefniant partneriaeth sy'n cael ei ddewis i gyflawni'r Ddyletswydd.

24. Nid yw cyrff plismona lleol, sef Comisiynwyr yr Heddlu a Throsedd, Swyddfa'r Maer ar gyfer Plismona a Throsedd (MOPAC) a Chyngor Cyffredin Dinas Llundain yn rhinwedd ei swydd fel awdurdod heddlu, yn awdurdodau penodedig o dan y Ddyletswydd. Fodd bynnag cânt eu hannog yn gryf i ymgymryd â rôl fel cynullydd arweiniol ar gyfer y trefniadau partneriaeth lleol ar gyfer y Ddyletswydd er mwyn cefnogi datblygu a gweithredu'r strategaeth leol. Yn unol â'r trefniadau presennol o fewn CSPs, rhaid i awdurdodau penodedig gydweithredu â'r corff plismona lleol os yw'r corff plismona lleol hwnnw'n dewis cynorthwyo neu fonitro'r awdurdod penodedig wrth arfer ei swyddogaethau o dan y Ddyletswydd. Mae hyn hefyd yn berthnasol i Gomisiynwyr yr Heddlu, Tân a Throsedd yn rhinwedd eu swydd fel cyrff plismona lleol ac wrth arfer y swyddogaethau hynny.
25. I gydnabod y rôl hanfodol mae ysgolion a cholegau'n ei chwarae wrth ddiogelu plant a phobl ifanc, rhaid i awdurdodau addysgol gan gynnwys; ysgolion a gynhelir gan awdurdodau lleol, academiâu, ysgolion annibynnol, ysgolion rhydd; gan gynnwys ysgolion cynradd, addysg amgen a darparwyr addysg bellach gael eu hymgyngori gan yr awdurdodau penodedig wrth baratoi'r strategaeth. Mae adran 15 o'r Ddeddf PCSC hefyd yn darparu bod yn rhaid i'r awdurdodau addysgol hyn gydweithio ag awdurdodau penodedig i atal a lleihau trais difrifol yn yr ardal, os gofynnir am eu cysylltiad. Gall awdurdodau addysgol hefyd ofyn am gymryd rhan mewn trefniadau partneriaeth ac yn y digwyddiad hwn byddai'n ofynnol i'r awdurdodau penodedig gydweithio â nhw. Dylai cynrychiolydd(wyr) addysg strategol neu grŵp addysg gynrychioliadol ar gyfer yr ardal leol gael ei ddewis gan y bartneriaeth i ddarparu cyswllt rhwng yr awdurdodau cyfrifol penodedig a sefydliadau unigol. Efallai y bydd angen i awdurdodau addysgol hefyd o dan y Ddyletswydd gyflawni camau a bennir mewn strategaeth yr ymgynghorwyd yn eang arni ac wedi'i chytuno gan y bartneriaeth ar y cyd â'r grŵp cynrychiolyddl(wyr) addysg strategol neu'r grŵp cynrychioliadol. Efallai y bydd gofyn iddyn nhw hefyd o dan y Ddyletswydd i gydweithio ag awdurdod addysg arall, neu garchar neu awdurdod

ddalffa ieuencid yn yr ardal llywodraeth leol. Fodd bynnag, mewn rhai amgylchiadau nid yw'r dyletswyddau hynny'n berthnasol¹³.

26. Mae carchardai a'r Ystâd Ddiogeled Plant a Phobl Ifanc yn chwarae rhan annatod wrth ddiogelu'r cyhoedd, wrth adsefydlu'r bobl hynny mewn carchardai a phlant ifanc sydd wedi cyflawni troseddau treisgar ac sydd yn y ddalffa, a phobl ar brawf neu blant sy'n cael eu goruchwyllo gan Dimau Troseddu Ieuencid yn y gymuned. Fel sy'n wir ag awdurdodau addysgol, mae'n ofynnol i awdurdodau carchardai a dalffeydd ieuencid gael eu hymgyngori gan yr awdurdodau penodedig wrth baratoi'r strategaeth. Mae adran 15 o'r Ddeddf PCSC hefyd yn darparu bod yn rhaid iddynt gydweithio ag awdurdodau penodedig os gofynnir am eu cysylltiad. Mae hyn yn golygu bod gofyn i sefydliadau unigol gydweithio a chymryd rhan weithredol pan ofynnir iddynt wneud hynny gan yr awdurdodau penodedig ar gyfer yr ardal. Gall awdurdodau carchardai a dalffeydd ieuencid hefyd ofyn am gymryd rhan mewn trefniadau partneriaeth, ac os yw hyn yn digwydd byddai'n ofynnol i'r awdurdodau penodedig gydweithio â nhw. Efallai y bydd angen i awdurdodau carchardai a dalffeydd ieuencid hefyd o dan y Ddyletswydd gyflawni camau a bennir mewn strategaeth leol, a chydweithio ag awdurdod addysgol, neu garchar arall neu awdurdod ddalffa ieuencid yn yr ardal llywodraeth leol. Fodd bynnag, mewn rhai amgylchiadau nid yw'r dyletswyddau hynny'n berthnasol¹⁴. Mae'r dyletswyddau a ddisgrifir uchod yn cael eu gosod ar lywodraethwr neu gyfarwyddwr y sefydliad gwarchodol perthnasol. Fodd bynnag, ar gyfer carchardai oedolion, gall Cyfarwyddwyr Grŵp Carchardai sicrhau ymgysylltu rhwng awdurdodau carchardai ac awdurdodau penodedig lle caiff ei ystyried yn berthnasol ac yn angenrheidiol ar gyfer

¹³ Mae adran 15(7) o'r Ddeddf PCSC yn darparu nad yw awdurdod addysgol yn ddarostyngedig i ddyletswydd i gydweithio neu gyflawni camau gweithredu (sy'n ofynnol fel arall gan adran 15(3), (4) neu (5)(b)), os byddai cydymffurfio â'r ddyletswydd: (a) yn anghydnaws ag unrhyw ddyletswydd arall o'r awdurdod a osodir gan ddeddfiad (heblaw is-adran (5)(b)), (b) byddai fel arall yn cael effaith andwyol ar arfer swyddogaethau'r awdurdod, (c) byddai'n anghymesur i'r angen i atal a lleihau trais difrifol yn yr ardal y mae'r ddyletswydd yn ymwneud â hi, neu (d) byddai'n golygu bod yr awdurdod yn ysgwyddo costau afresymol. Mae is-adran (8) yn darparu, wrth benderfynu a yw is-adran (7) yn gymwys i awdurdod, bod rhaid ystyried yr effaith gronnu o gydymffurfio â dyletswyddau o dan yr adran hon.

¹⁴ Mae adran 15(7) o'r Ddeddf PCSC yn darparu nad yw awdurdod carchar ac awdurdod ddalffa ieuencid yn ddarostyngedig i ddyletswydd i gydweithio a chyflawni camau gweithredu (fel arall sy'n ofynnol gan adran 15 (3), (4) neu (5)(b)), os byddai cydymffurfio â'r ddyletswydd: (a) yn anghydnaws ag unrhyw ddyletswydd arall o'r awdurdod a osodir gan ddeddfiad (heblaw is-adran (5)(b)), (b) byddai fel arall yn cael effaith andwyol ar arfer swyddogaethau'r awdurdod, (c) byddai'n anghymesur i'r angen i atal a lleihau trais difrifol yn yr ardal y mae'r ddyletswydd yn ymwneud â hi, neu (d) byddai'n golygu bod yr awdurdod yn ysgwyddo costau afresymol. Mae is-adran (8) yn darparu, wrth benderfynu a yw is-adran (7) yn gymwys i awdurdod, bod rhaid ystyried yr effaith gronnu o gydymffurfio â dyletswyddau o dan yr adran hon.

atal a lleihau trais difrifol. Mae'n bosib y byddan nhw hefyd yn cael eu henwebu i gynrychioli awdurdodau dalfa ieuenctid perthnasol.

27. Gallai awdurdodau penodedig ddymuno ymgysylltu ag awdurdodau addysg, carchar a/neu ddalfa ieuenctid er mwyn:

- Ceisio gwybodaeth ddefnyddiol leol a allai gyfrannu at ddiagnosis yr asesiad anghenion strategol lleol.
- Cyrchu data perthnasol i fwydo i ddadansoddiad sy'n seiliedig ar dystiolaeth o achosion lleol o drais difrifol.
- Cyflawni unrhyw gamau sy'n deillio o'r strategaeth ar lefel sefydliad unigol sydd wedi'u cytuno ymlaen llaw gyda'r sefydliad/au perthnasol.
- Asesu effeithiolrwydd a chanlyniadau unrhyw gamau gweithredu sy'n deillio o'r strategaeth sy'n cynnwys neu a ddarperir gan sefydliadau unigol.

Diffinio Trais Difrifol

28. Bydd angen i awdurdodau penodedig gydweithio i adnabod y mathau o drais difrifol sy'n digwydd yn eu hardal cyn belled ag y bo modd.

29. Nid yw'r Ddeddf PCSC yn diffinio trais difrifol at ddibenion y Ddyletswydd. Wrth benderfynu beth sy'n gyfystyr â thrais difrifol yn eu hardal leol, rhaid i'r awdurdodau penodedig ystyried y ffactorau canlynol a restrir yn Adran 13 (6) o'r Ddeddf PCSC:

- a) uchafswm y gosb y gellid ei rhoi am unrhyw drosedd sy'n gysylltiedig â'r trais;
- b) effaith y trais ar unrhyw ddioddefwr;
- c) pa mor gyffredin yw'r trais yn yr ardal, ac
- d) effaith y trais ar y gymuned yn yr ardal.

30. Mae adran 13 o'r Ddeddf PCSC yn ei gwneud yn glir nad yw trais yn gyfyngedig i drais corfforol yn erbyn y person. Mae'n darparu, at ddibenion y Ddyletswydd, bod trais yn cynnwys cam-drin domestig, troseddau rhywiol, trais yn erbyn eiddo a bygythiadau o drais ond nid yw'n cynnwys terfysgaeth. Nid yw hyn yn golygu y bydd awdurdodau penodedig yn cael eu gorfodi i weithredu ar y mathau hyn o droseddau sy'n gysylltiedig

yn benodol â'r Ddyletswydd yn unig, ond yn hytrach y dylent ystyried a yw trais o'r mathau hyn yn gyfystyr â thrais difrifol yn eu hardal, yn unol â'r ffactorau a nodir uchod.

31. Mae'r dull hwn yn caniatáu i'r strategaeth ystyried mathau newydd a rhai sy'n dod i'r amlwg o drais difrifol wrth iddynt ddatblygu ac yn cael eym mynychder y gwahanol fathau o droseddau treisgar difrifol.
32. Wrth ystyried sut i ddiffinio trais difrifol o fewn eu hardal ac ystyried y ffactorau yn adran 13(6), dylai awdurdodau penodedig gynnwys ffocws ar drais ieuenctid mewn gofod cyhoeddus gan gynnwys; dynladdiad, trais yn erbyn y person a allai gynnwys troseddau cyllyll a throseddau gynnu, ac ardaloedd o droseddu lle mae trais difrifol neu ei fygythiad yn gynhenid, megis ym maes delio cyffuriau gan linellau cyffuriau.
33. Fodd bynnag, mae hyblygrwydd i awdurdodau penodedig mewn ardaloedd lleol ystyried eu hasesiad anghenion strategol sy'n seiliedig ar dystiolaeth wrth ddiffinio trais difrifol a, chan ystyried y ffactorau yn adran 13(6), gallant gynnwys yn eu strategaeth gamau sy'n canolbwyntio ar fathau cysylltiedig eraill o drais difrifol, gan gynnwys (ond heb fod yn gyfyngedig i) trais sy'n gysylltiedig ag alcohol, ecsbloetio troseddol, caethwasiaeth fodern a thrais yn erbyn menywod a merched¹⁵, gan gynnwys cam-drin domestig a throseddau rhywiol, a dioddefwyr gwrywaidd ac LGBTQ+.
34. Mae adran 13(3)(a)(i) o'r Ddeddf PCSC yn pennu bod cam-drin domestig yn cael ei ddiffinio yn ôl adran 1 o'r Ddeddf Cam-drin Domestig 2021 ('Deddf DA')¹⁶. Mae'r Ddeddf DA yn diffinio cam-drin domestig fel ymddygiad (naill ai un digwyddiad neu batrwm o ymddygiad) rhwng y rhai sy'n 16 oed neu'n hŷn, 'wedi'u cysylltu'n bersonol', sy'n gamdriniol. Mae ymddygiad camdriniol, yn mynd y tu hwnt i drais corfforol yn unig i hefyd gynnwys ymddygiad treisgar neu fygythiol, ymddygiad rheolaethol neu orfodaethol, cam-drin rhywiol, cam-drin economaidd, a cham-drin seicolegol, emosiynol neu arall. Mae Canllawiau Statudol y Ddeddf Cam-drin Domestig yn rhoi gwybodaeth

¹⁵ Mae Strategaeth Mynd i'r Afael â VAWG 2021 yn diffinio VAWG fel gweithredoedd o drais neu gam-drin sy'n effeithio'n anghymesur ar fenywod a merched. Mae troseddau ac ymddygiad a gwmpesir gan y term hwn yn cynnwys treisio a throseddau rhywiol eraill, cam-drin domestig, stelcian, cam-drin ar sail 'anrhydedd' (gan gynnwys anffurfio organau cenedlu benywaidd, priodas dan orfod, a lladdiadau 'anrhydedd'), yn ogystal â llawer o rai eraill, gan gynnwys troseddau a gyflawnir ar-lein. Er ein bod yn defnyddio'r term 'trais yn erbyn menywod a merched', mae hyn yn cyfeirio at holl ddioddefwyr unrhyw un o'r troseddau hyn.

¹⁶ [Deddf Cam-drin Domestig 2021 \(legislation.gov.uk\)](https://legislation.gov.uk)

glir am beth yw cam-drin domestig a sut i'w nodi¹⁷. Mae'r Ddeddf DA hefyd yn rhoi ddyletswydd ar ardaloedd lleol i ddarparu gwasanaethau cymorth mewn llety diogel i ddiodefswyr a goroeswyr cam-drin domestig a'u plant. Dros y ddwy flynedd ddiwethaf, cafodd £125 miliwn ei ddyrannu i gefnogi ardaloedd lleol i ddarparu'r gwasanaethau hyn. Maent hefyd yn cael eu cefnogi i ddarparu'r gwasanaethau hyn drwy ganllawiau statudol¹⁸.

35. Diffinnir trais rhywiol yn adran 13(4) a (5) o'r Ddeddf PCSC fel rhywbeth sy'n golygu trosedd o dan gyfraith Cymru a Lloegr a bennir yn Atodlen 3 i Ddeddf Troseddau Rhywiol 2003, ac eithrio'r drosedd o osgoi toll gartref yn dwyllodrus. Wrth benderfynu a bennir trosedd yn Atodlen 3 i Ddeddf Troseddau Rhywiol 2003, dylid diystyru unrhyw gyfyngiad yn yr Atodlen honno sy'n cyfeirio at amgylchiadau achos penodol (gan gynnwys y ddeddfryd a osodwyd). Mae'r diffiniad hwn yn cynnwys treisio ac ymosod yn anwedus. Dylai awdurdodau penodedig gyfeirio at Bennod 2: Cam-drin Domestig a Throseddau Rhywiol y canllawiau hyn i gael rhagor o wybodaeth am gynnal asesiadau anghenion ar gyfer troseddau cam-drin domestig a rhywiol.

Diffinio'r Ardal Leol

36. Mae'r "ardal leol" lle mae awdurdodau penodedig y mae'r Ddyletswydd yn berthnasol iddi o leiaf, o fewn ardal llywodraeth leol yn golygu rhanbarth, bwrdeistref yn Llundain, Dinas Llundain neu Ynysoedd Sili pan yn Lloegr, ac yn golygu sir neu fwrdeistref sirol yng Nghymru.

37. Ond fe all partneriaeth leol ymestyn ei sylw i ardal ehangach megis ardal heddlu, os mai dyna sy'n cael ei gytuno ar gyfer yr ardal. Gall y strategaeth gwmpasu ardal sy'n ehangach na sir cyhyd â bod pob un o'r awdurdodau penodedig ar gyfer yr ardal honno yn rhan o'i gwaith paratoi, gweithredu a chadw goruchwyliaeth ar gyflawni.

38. Mae'r ddeddfwriaeth yn fwriadol hyblyg er mwyn caniatáu i awdurdodau penodedig bennu maint daearyddol eu cydweithio (yn amodol ar yr ardal leiaf benodedig). Nid oes dull "cywir" cyffredinol wrth benderfynu maint yr ardal y bydd y bartneriaeth yn gweithredu ynddi. Bydd yr ardal a ddewisir yn fwyaf tebygol o gyd-fynd â'r bartneriaeth

¹⁷ <https://www.gov.uk/government/publications/domestic-abuse-act-2021>

¹⁸ [Cymorth cam-drin domestig mewn llety diogel - GOV.UK \(www.gov.uk\)](https://www.gov.uk/government/publications/cymorth-cam-drin-domestig-mewn-llety-diogel)

leol y cyflwynir y Ddyletswydd drwyddi. Dylai cynrychiolwyr o'r awdurdodau penodedig benderfynu ar y cyd ar y bartneriaeth briodol y byddant yn cydweithio trwyddi i ymgymryd â gofynion y Ddyletswydd.

39. Er mwyn cydymffurfio â'r Ddyletswydd, nid oes angen creu partneriaeth newydd. Yn hytrach, gall yr awdurdodau penodedig ddefnyddio partneriaethau presennol lle bo modd a gydag addasiadau priodol. Er enghraifft, gallai awdurdodau penodedig ddymuno creu is-bwyllgor i bartneriaeth sydd eisoes wedi'i sefydlu, megis Partneriaeth Diogelwch Cymunedol neu Bartneriaethau Diogelu Plant. Fel arall, efallai y byddant am gryfhau'r cysylltiadau rhwng sawl partneriaeth bresennol sy'n gweithredu o fewn ardal ddaearyddol. Er enghraifft, cysylltu gwaith Partneriaethau Diogelwch Cymunedol lluosog sy'n gweithredu yn yr un ardal heddlu i ddatblygu dull strategol mwy effeithiol o fynd i'r afael â thrais difrifol. Bydd angen i feddygon teulu fodloni o hyd bod y dull hwn yn cyflawni eu gofynion o dan ddiwygiadau Deddf Trosedd ac Anhrefn 1998. Mae'r Ddyletswydd yn gyfle i symleiddio ac ychwanegu ffocws at drefniadau partneriaeth sy'n bodoli eisoes yn hytrach nag ychwanegu cymhlethdod ychwanegol i'r dirwedd amlasiantaethol bresennol.

40. Mae adran 9 o'r Ddeddf PCSC yn caniatáu i ddau awdurdod penodedig neu fwy gydweithio i atal a lleihau trais difrifol mewn "ardal berthnasol"¹⁹. Mae hyn yn golygu bod awdurdodau yn cael gweithio ar draws ffiniau llywodraeth leol ac wrth wneud hynny, cydweithio ar strategaethau sy'n cwmpasu ardaloedd sy'n fwy na'r hyn y maent yn bennaf yn darparu gwasanaethau ynddynt. Gallai hyn gynnwys cydweithio ag awdurdodau mewn ardaloedd cyfagos neu'r rhai sydd ymhellach i ffwrdd. Lle bo'n briodol, gallai cyrff ac asiantaethau ddewis gweithio ar draws ffiniau llywodraeth leol a hyd yn oed yn genedlaethol lle mae angen mynd i'r afael â materion trais difrifol penodol (e.e. yn achos delio cyffuriau gan linellau cyffuriau neu achosion lle mae unigolion yn cael eu rhoi yn y ddalfa neu ofal y tu allan i'r awdurdod lleol sy'n gyfrifol amdanynt).

¹⁹ ystyr "ardal berthnasol", mewn perthynas ag awdurdod penodedig, awdurdod addysgol, awdurdod carchar neu awdurdod ddalfa ieuencid yw ardal sy'n cynnwys: (a) y cyfan neu ran o ardal llywodraeth leol y mae'n awdurdod penodedig, awdurdod addysgol, awdurdod carchar neu awdurdod dan glo ieuencid drosti, a (b) y cyfan neu ran o un neu ragor o ardaloedd llywodraeth leol eraill (waeth p'un a yw, yn achos awdurdod penodedig neu awdurdod addysgol, mae hefyd yn awdurdod penodedig neu awdurdod addysgol ar gyfer yr ardal neu ardaloedd eraill).

Beth mae disgwyl i awdurdodau penodedig ei wneud?

41. Ar ôl i'r awdurdodau penodedig nodi strwythur partneriaeth, elfennau craidd y Ddyletswydd yw:

- a. Deall materion lleol: Er mwyn nodi'r mathau o drais difrifol sy'n digwydd yn eu hardaloedd, a chyn belled ag y mae'n bosibl gwneud hynny, achosion y trais difrifol hwnnw, dylai'r bartneriaeth gydweithio i sefydlu'r 'asesiad anghenion strategol' lleol – gan nodi ysgogwyr trais difrifol sy'n gweithredu yn yr ardal leol a charfannau pobl yr effeithir arnynt fwyaf neu sydd fwyaf mewn perygl. Bydd hyn yn gofyn am rannu data perthnasol a gwybodaeth ddefnyddiol a gedwir gan y sefydliadau unigol sy'n ddarostyngedig i'r Ddyletswydd.
- b. Paratoi, cyhoeddi a gweithredu strategaeth: Er mwyn paratoi a gweithredu strategaeth ar gyfer arfer eu swyddogaethau i atal a lleihau trais difrifol yn yr ardal, rhaid i'r bartneriaeth ddatblygu strategaeth ar y cyd a ddylai amlinellu'r ymateb amlasiantaethol y bydd y bartneriaeth yn ei gymryd i fynd i'r afael â'r ysgogwyr a nodir yn yr asesiad anghenion strategol a gweithio i atal a lleihau trais difrifol yn yr ardal leol. Dylai'r strategaeth nodi sut y bydd y camau arfaethedig yn gwella ac ategu'r trefniadau lleol presennol sy'n ymateb i drais difrifol. Gallai rhan o'r gwaith hwn gynnwys ystyried cyllid neu fuddsoddiad ar y cyd i gefnogi ymyriadau ac ymatebion cynnar lleol. Bydd angen i bartneriaethau hefyd ymgynghori ag unrhyw awdurdodau addysgol, carchardai a chystodaeth ieuentid sydd wedi'u lleoli yn yr ardal leol, maent yn ystyried eu bod yn angenrheidiol, fel rhan o'r broses hon. Rhaid i strategaethau gael eu cyhoeddi ac ni ddylai gynnwys unrhyw ddeunydd y mae'r awdurdodau penodedig yn ei ystyried y gallai beryglu diogelwch unrhyw berson, rhagfarnu atal neu ganfod troseddau neu ymchwilio i neu erlyn trosedd neu gyfaddawdu'r diogelwch neu, drefn neu ddisgyblaeth dda o fewn, awdurdod addysg, carchar neu ddalfa ieuentid. Mae rheoliadau a wnaed gan yr Ysgrifennydd Gwladol yn rhagnodi gofynion pellach ar gyfer cyhoeddi a lledaenu strategaethau o'r fath.
- c. Adolygu: Mae'r Ddyletswydd yn mynnu, unwaith y bydd strategaeth wedi'i pharatoi a'i chyhoeddi, bod rhaid ei chadw dan adolygiad ac, o bryd i'w

gilydd, ei diwygio. Dylai'r bartneriaeth adolygu'r strategaeth yn flynyddol o leiaf. Dylai adolygiad ystyried yn benodol sut mae'r ymyriadau a'r atebion wedi effeithio ar drais difrifol o fewn eu hardal - gan ystyried er enghraifft ystadegau troseddu a data damweiniau ac achosion brys. Gall yr adolygiad amlygu'r angen am asesiad a strategaeth anghenion strategol ar ei newydd wedd, er enghraifft pan nodir mathau newydd o droseddau sy'n dod i'r amlwg.

42. Archwilir yr elfennau craidd hyn yn fanylach trwy gydol y canllawiau hyn. Bydd pob awdurdod penodedig, yn ogystal ag unrhyw awdurdodau addysg, carchar neu warchodaeth ieuenctid sydd â'r dasg o weithredu o dan y strategaeth, yn atebol am eu gweithgarwch a'u cydweithrediad wrth weithredu'r strategaeth. Dylai unrhyw gamau gweithredu a nodir mewn strategaeth gael eu cytuno ymlaen llaw gan yr holl awdurdodau penodedig ac unrhyw asiantaethau perthnasol y gallent effeithio arnynt. Efallai y byddant yn dymuno nodi uwch swyddog yn eu hasiantaeth i fod â chyfrifoldeb ac awdurdod am sicrhau cydymffurfiaeth â gofynion y Ddyletswydd.

Cyflawni yng Nghymru

Cyflwyniad

43. Er nad yw troseddu a chyfiawnder wedi'u datganoli i Gymru, mae gwasanaethau allweddol sy'n helpu i atal troseddu megis iechyd a gofal cymdeithasol, llety, addysg, cyflogadwyedd a chamddefnyddio sylweddau wedi'u datganoli. Mae hyn yn golygu bod gweithgarwch troseddu a chyfiawnder Cymru'n digwydd mewn cyd-destun cyflawni a deddfwriaethol unigryw.

44. Mae sefydliadau datganoledig a rhai heb eu datganoli yn gweithio mewn partneriaeth yng Nghymru i sicrhau'r canlyniadau gorau posib i bobl ac i adlewyrchu deddfwriaeth a strategaethau perthnasol Llywodraeth Cymru wrth ddarparu gwasanaethau. Mae sefydliadau megis Llywodraeth Cymru, Iechyd Cyhoeddus Cymru, awdurdodau lleol, Byrddau Iechyd Lleol, Byrddau Cynllunio Ardal Camddefnyddio Sylweddau, Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi yng Nghymru, Plismona yng Nghymru, y Swyddfa Gartref a'r Weinyddiaeth Gyfiawnder yn cydweithio'n agos yng Nghymru i ddarparu gwasanaethau effeithiol.

45. Mae hyn yn cefnogi dull penodol o ddarparu darpariaeth troseddu a chyfiawnder yng Nghymru. Mae'r dull hwn yn canolbwyntio ar gydnabod effaith Profiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod (ACE), gweithio gyda'i gilydd i gadw cymunedau'n ddiogel ac atal aildroseddu a niwed pellach i ddioddefwyr trwy fabwysiadu ymarfer sy'n ystyriol o drawma.
46. Mae hyn yn cael ei ffurfioli a'i gynnal gan femorandwm o ddealltwriaeth rhwng lechyd Cyhoeddus Cymru, Plismona yng Nghymru a phartneriaid ym maes cyfiawnder troseddol. Ceir tystiolaeth hefyd drwy waith strategol ar y cyd megis y Fframwaith i gefnogi newid cadarnhaol i'r rhai sydd mewn perygl o droseddu yng Nghymru²⁰, y Glasbrint Cyfiawnder Ieuenctid²¹, Glasbrint Cyfiawnder Menywod²² a gwaith mewn meysydd megis gwrth-hiliaeth a Thrais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (VAWDASV). Mae'r gwaith hwn yn cael ei gyflawni o fewn cyd-destun pwerau gweithredol Gweinidogion Cymru a chymhwysedd deddfwriaethol y Senedd fel y nodir yn Neddf Llywodraeth Cymru 2006.
47. Gan dynnu ar y cyd-destun hwn, mae'r bennod hon yn amlinellu'r ffactorau penodol y bydd angen iddynt gael eu hystyried gan gyrff perthnasol pan fyddant yn cyflawni ar y Ddyletswydd yng Nghymru.

Y cyd-destun partneriaeth yng Nghymru

48. Bydd gan bob ardal leol Gymreig ystod o drefniadau amlasiantaethol sydd eisoes ar waith. Bydd y partneriaethau cyfredol hyn yn cynnwys Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus (o dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015), Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol (Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014), Byrddau Diogelu Rhanbarthol²³ ar gyfer Oedolion a Phlant (Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014), Partneriaethau Diogelwch Cymunedol

²⁰ [Cefnogi'r rhai sydd mewn perygl o aildroseddu | LLYW. CYMRU](#)

²¹ [youth-justice-blueprint_0.pdf \(llyw.cymru\)](#)

²² [female-offending-blueprint_3.pdf \(llyw.cymru\)](#)

²³ Mae gan Fwrdd Diogelu Annibynnol Cenedlaethol Cymru ddwy ddyletswydd mewn perthynas â'r Byrddau Diogelu Rhanbarthol sydd wedi'u nodi yn Neddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014; rhoi cymorth a chynghor i Fyrddau Diogelu gyda'r bwriad o sicrhau eu bod yn effeithiol ac i adrodd ar ddigonolrwydd ac effeithiolrwydd trefniadau i ddiogelu plant ac oedolion yng Nghymru.

Rhanbarthol neu Leol, Trais Rhanbarthol yn erbyn Menywod, Byrddau Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (VAWDASV) Deddf VAWDASV (Cymru) 2015).

49. Gall trefniadau partneriaeth hefyd gynnwys Grwpiau Cydweithredol Cymorth Tai Rhanbarthol, Byrddau Trais Difrifol a Throsedd Cyfundrefnol, Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol, Grwpiau Rheoli Troseddwyr Integredig, Trefniadau Amlasiantaethol ar gyfer Amddiffyn y Cyhoedd (MAPPA), Grwpiau Atgyfeirio Rhanddeiliaid y Bwrdd Iechyd, Byrddau Partneriaeth Plant a Phobl Ifanc a Byrddau Partneriaeth Anableddau Dysgu.
50. Nid yw'r Deddf PCSC yn nodi'r model partneriaeth y mae'n rhaid i awdurdodau penodedig gyflawni eu rhwymedigaethau i gydweithio i atal a lleihau trais difrifol drwyddo. Dylai cynrychiolwyr o'r sefydliadau statudol penodedig benderfynu ar y cyd ar y bartneriaeth briodol y byddant yn cydweithio i ymgymryd â gofynion y Ddyletswydd ynddi. Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus, Byrddau Partneriaeth Ranbarthol, Partneriaethau Diogelwch Cymunedol ac (ar gyfer rhannau o'r Ddyletswydd) bydd Bwrdd VAWDASV eisoes yn cynnwys y rhan fwyaf neu'r holl bartneriaid sydd angen iddynt fod yn rhan o'r broses.
51. Er mwyn cydymffurfio â'r Ddyletswydd, efallai na fydd angen creu partneriaeth newydd, a dylid defnyddio partneriaethau presennol lle bo hynny'n bosibl. Lle mae partneriaethau cryf sy'n bodoli eisoes yng Nghymru, maen nhw mewn sefyllfa gref i gyflawni'r Ddyletswydd yn y rhan fwyaf o ardaloedd lleol. Gan y gall y Ddyletswydd gynnwys cam-drin domestig a thrais rhywiol o fewn ei gylch gwaith, lle ystyrir ei fod yn drais difrifol yn yr ardal (yn unol ag a.13(6)), gallai sefydliadau sydd â chyfrifoldebau o dan y Ddyletswydd ystyried sut y gallant fynd i'r afael â'r Ddyletswydd a'u cyfrifoldebau o dan y Ddeddf VAWDASV (gweler paragraffau 62 isod) heb sefydlu trefniadau cyfochrog neu ddyblygol. Efallai y bydd awdurdodau penodedig yn dymuno ystyried addasu a diwygio eu trefniadau presennol o dan y Ddeddf VAWDASV, er mwyn sicrhau bod y trefniadau hyn hefyd yn mynd i'r afael â thrais difrifol yn ehangach yn unol â'r Ddyletswydd Trais Difrifol.
52. Gallai hyn ei gwneud yn ofynnol i fyrddau VAWDASV rhanbarthol adolygu eu haelodaeth i sicrhau bod yr holl gyrrff perthnasol yn ymgysylltu ac o bosibl adolygu eu

strategaethau presennol. Yna gall y strategaeth Dyletswydd Trais Difrifol gyfeirio'n addas at strategaethau VAWDASV rhanbarthol.

53. Dylai'r awdurdodau penodedig o fewn yr ardal bartneriaeth ddod at ei gilydd, darparu gwybodaeth a data, a chydweithio wrth lunio a chytuno ar yr asesiad anghenion strategol, fel sydd eisoes yn digwydd ar gyfer yr Asesiad Strategol, Cynlluniau Llesiant a Chynlluniau Asesu a Gweithredu Anghenion y Boblogaeth.

Dyletswyddau statudol cyfredol perthnasol yng Nghymru

54. Mae angen i wasanaethau sy'n cael eu darparu yng Nghymru ystyried cefndir deddfwriaethol a pholisi penodol Cymru, yn ogystal â'r cytundebau partneriaeth sydd ar waith ledled Cymru. Mae'r adran hon yn amlinellu rhai o'r dyletswyddau perthnasol y bydd angen i bartneriaid eu hystyried wrth gyflawni eu cyfrifoldebau o dan y Dyletswydd Trais Difrifol yng Nghymru.

Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 (Deddf WFG)

55. Mae'r Ddeddf WFG yn gosod cyfrifoldeb ar gyrff cyhoeddus penodedig yng Nghymru i feddwl am effaith hirdymor eu penderfyniadau, ac i weithio i wella lles economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol Cymru. Yn benodol, mae'r Ddeddf WFG yn gosod dyletswydd ar gyrff cyhoeddus penodedig yng Nghymru i gyflawni datblygiad cynaliadwy, gan weithredu mewn modd sy'n ceisio sicrhau bod anghenion y presennol yn cael eu diwallu heb beryglu gallu cenedlaethau'r dyfodol i ddiwallu eu hanghenion eu hunain.
56. Wrth gyflawni eu cyfrifoldebau o dan y Ddyletswydd Trais Difrifol, dylai'r awdurdodau ystyried sut y gallant wneud y mwyaf o'u cyfraniad i'r saith nod llesiant²⁴ a bennir yn y Ddeddf WFG. Dylent hefyd ystyried sut i ymgorffori egwyddorion datblygu cynaliadwy orau, neu'r pum ffordd o weithio yn Neddf WFG: atal, integreiddio, cydweithio, tymor hir a chynnwys.
57. Ers Deddf Trosedd ac Anhrefn 1998, bu rhwymedigaeth statudol i Bartneriaethau Diogelwch Cymunedol (CSPs) gynhyrchu strategaethau sy'n seiliedig ar dystiolaeth y

²⁴ [Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol \(Cymru\) 2015: yr hanfodion \[HTML\] | LLYW. CYMRU](#)

cyfeirir atynt fel Asesiadau Strategol. Yng Nghymru gall y rhain fod yn ddogfennau annibynnol neu wedi'u cynnwys yn yr Asesiadau Anghenion Poblogaeth a'r Cynlluniau Gweithredu neu'r Cynlluniau Llesiant. Diwygiodd y Ddeddf PCSC Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998, i'w gwneud yn ofynnol i feddygon teulu baratoi strategaethau sy'n mynd i'r afael â dau fater pellach, sef atal pobl rhag cymryd rhan mewn trais difrifol yn yr ardal a lleihau achosion o drais difrifol yn yr ardal. Bydd angen i'r Asesiad Strategol ar gyfer y ddyletswydd Deddf Trosedd ac Anhrefn ddiwygiedig a'r Ddyletswydd Trais Difrifol sicrhau yn yr un modd bod gofynion y Ddeddf WFG yn cael eu bodloni fel y nodir uchod.

Cymru Iachach

58. Mae iechyd yn wasanaeth datganoledig yng Nghymru ond bydd byrddau iechyd ar draws GIG Cymru yn gweithio gyda'u partneriaid i gefnogi'r Ddyletswydd Trais Difrifol. Maen nhw'n gyfrifol am ddiwallu anghenion gofal brys ac argyfwng, gweithio gyda'r heddlu ac asiantaethau troseddu eraill a'r trydydd sector er mwyn trin a chefnogi unigolion. Gellir lleihau'r pwysau ar wasanaethau gofal brys os gellir mynd i'r afael â thrais difrifol yn y lleoliad felly mae'n bwysig bod partneriaethau'n gweithio i fynd i'r afael â'r rhesymau dros ac ymyriadau i leihau trais difrifol. Dylai Byrddau Iechyd ddefnyddio eu cysylltiadau bwrdd partneriaeth rhanbarthol gyda gofal cymdeithasol yn ogystal â'u partneriaethau diogelwch i sicrhau bod yr asiantaethau'n ymuno orau i gefnogi'r rhai sy'n dioddef trais difrifol. Dylai eu cynlluniau strategol a'u cynlluniau tymor canolig integredig adlewyrchu'r angen i chwarae rhan weithredol wrth gefnogi a chyflawni yn ôl y Ddyletswydd.

59. Mae Cymru'n mabwysiadu dull iechyd cyhoeddus o fynd i'r afael ag achosion sylfaenol troseddu ac mae Strategaeth Cymru Iachach yn ceisio creu gwell canlyniad iechyd i bawb. Mae'r Strategaeth yn ceisio newid gofal iechyd Cymru yn sylfaenol mewn pum prif ffordd:

- Bydd y system iechyd a gofal cymdeithasol yn cydweithio.
- Atal drwy ganfod ymyrraeth gynharach o fewn lleoliadau cymunedol.
- Gwella ar fesur yr hyn sy'n wirioneddol bwysig er mwyn nodi pa gymorth sydd ei angen.
- Gwneud Cymru'n lle deniadol i weithio ym maes iechyd a gofal cymdeithasol.

- Un system gyda phawb yn gweithio gyda'i gilydd.

60. Mae angen i wasanaethau cynghori, megis y gwasanaeth 111, ddatblygu cyfeirio priodol at gyfleusterau cymunedol a gwasanaethau cymorth fel bod galwyr sy'n chwilio am gymorth ar gam cynnar yn gallu cael eu cyfeirio at wasanaethau priodol am gymorth, gan gynnwys y rhai sy'n cael eu cynnig gan wasanaethau statudol a'r trydydd sector.

61. Mae angen i wasanaethau gofal sylfaenol a chymunedol fod yn ymwybodol o'r arwyddion a'r signalau o drais difrifol, a bod yn ymwybodol hefyd o'r angen i ddarparu cyngor a thriniaeth ddiogel a sicr, ac yn ogystal â gwybod am y llwybrau amgen sy'n agored i unigolion.

Deddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015

62. Mae'r Ddeddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015 (Deddf VAWDASV) yn nodi ddyletswydd i awdurdodau lleol a Byrddau Iechyd Lleol baratoi strategaeth ar gyfer yr ardal awdurdod lleol i fynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol (VAWDASV). Pwrpas y Ddeddf VAWDASV yw gwella:

- Trefniadau ar gyfer atal trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol;
- Trefniadau ar gyfer amddiffyn dioddefwyr trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol;
- Y cymorth i bobl sydd wedi'u heffeithio gan drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol.

63. Mae'r ddyletswydd hon yn cael ei harfer drwy fyrddau partneriaeth VAWDASV rhanbarthol sy'n gweithredu dan arweiniad Llywodraeth Cymru. Mae'r gofynion o dan y Ddeddf VAWDASV, yn enwedig y gofyniad i'r awdurdodau lleol a'r Byrddau Iechyd Lleol ddatblygu strategaeth leol ar y cyd, yn cyd-fynd yn gryf â'r cyfrifoldebau a roddir ar sefydliadau o dan y Ddyletswydd Trais Difrifol.

64. Fel y nodwyd uchod, lle y dylai awdurdodau penodedig priodol a phosibl geisio osgoi sefydlu trefniadau cyfochrog i gynnwys Deddf VAWDASV a'r Dyletswydd Trais Difrifol

ar wahân. Yn hytrach, dylai sefydliadau ceisio addasu a diwygio eu trefniadau presennol o dan y Ddeddf VAWDASV i sicrhau bod y trefniadau hyn hefyd yn mynd i'r afael â thrais difrifol yn ehangach yn unol â'r Ddyletswydd Trais Difrifol. Bydd hyn yn ei gwneud yn ofynnol i fyrddau VAWDASV rhanbarthol adolygu eu haelodaeth i sicrhau bod yr holl gyrrff perthnasol yn cael eu cynnwys, ac o bosibl adolygu eu strategaethau presennol.

65. Yn ogystal, mae gan Weinidogion Cymru ofyniad statudol o dan y Ddeddf VAWDASV i baratoi a chyhoeddi Strategaeth Genedlaethol i atal trais ar sail rhywedd, cam-drin domestig a thrais rhywiol ac i amddiffyn a chefnogi dioddefwyr yn dilyn etholiad cyffredinol. Mae Llywodraeth Cymru wedi datblygu ei Strategaeth Genedlaethol VAWDASV pum mlynedd nesaf ochr yn ochr â grŵp o sefydliadau partner allweddol gan gynnwys yr heddlu, y sector arbenigol a goroeswyr.

66. Cyhoeddwyd y strategaeth ym mis Mai 2022²⁵ ac mae'n cael ei darparu trwy ddull Glasbrint, sy'n dod â sefydliadau datganoledig ac heb eu datganoli at ei gilydd, yn ogystal â chryfhau'r bartneriaeth rhwng sectorau preifat cyhoeddus ac arbenigol. Bydd yn cael ei goruchwyllo gan Fwrdd Partneriaeth Cenedlaethol a gyd-gadeirir gan brif Gomisiynydd Heddlu a Throseddau Cymru. Dylai awdurdodau perthnasol ystyried y Strategaeth Genedlaethol ddiwygiedig hon wrth ymgymryd â'u cyfrifoldebau o dan y Ddyletswydd.

67. Mae atal VAWDASV yn cael ei ystyried yn elfen gynyddol allweddol a dichonadwy i fynd i'r afael â materion trais difrifol. Mae asesiad tystiolaeth systematig yr Uned Atal Trais ar VAWDASV yn nodi ystod o arferion effeithiol i atal VAWDASV y gellir eu hystyried i'w gweithredu fel rhan o gyflawni'r strategaeth VAWDASV genedlaethol²⁶.

Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014

68. Mae Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 yn darparu'r fframwaith cyfreithiol ar gyfer gwella llesiant pobl sydd angen gofal a chymorth, a

²⁵ [Trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol: strategaeth 2022 i 2026 \[HTML\] | LLYW. CYMRU](#)

²⁶ [ADRODDIAD \(violencepreventionwales.co.uk\)](#)

gofalwyr sydd angen cefnogaeth, ac ar gyfer trawsnewid gwasanaethau cymdeithasol yng Nghymru. Egwyddorion sylfaenol y Ddeddf yw:

- Llesiant – cefnogi pobl i gyflawni eu llesiant eu hunain.
- Pobl - rhoi llais cyfartal i bobl ynghylch y cymorth maen nhw'n ei dderbyn.
- Partneriaeth – darparu gwasanaethau cydweithredol.
- Atal – angen cywir ar yr adeg gywir.

69. Dylai awdurdodau penodedig, gan gynnwys y Byrddau diogelu ystyried Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 a fframwaith cyfreithiol penodol Cymru ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol wrth ystyried sut y byddant yn cyflawni eu swyddogaethau o ran lleihau ac atal trais difrifol o dan y Ddyletswydd Trais Difrifol yng Nghymru.

70. Mae Gweithdrefnau Diogelu Cymru a Chanllawiau Ymarfer Cymru Gyfan²⁷ yn eiddo i'r Byrddau Diogelu Rhanbarthol ac fe'u lanswyd yn 2019. Mae'r Gweithdrefnau'n helpu ymarferwyr i roi'r ddeddfwriaeth a'r canllawiau diogelu statudol Gweithio gyda'n Gilydd i Ddiogelu Pobl.

71. Mae Gweithdrefnau Diogelu Cymru yn hyrwyddo arferion diogelu cyson sy'n seiliedig ar dystiolaeth ar draws asiantaethau ac ar draws Cymru. Darparwyd hyfforddiant ar y Gweithdrefnau a'r canllawiau, a hwyluswyd gan y Byrddau Diogelu. Dylid ystyried y gweithdrefnau hyn wrth ddatblygu unrhyw arfer newydd sy'n ymwneud â diogelu plant ac oedolion yng Nghymru.

Mesur Hawliau Plant a Phobl Ifanc (Cymru) 2011

72. Mae Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (CCUHP)²⁸ yn gytundeb rhyngwladol sy'n nodi hawliau plant. Y rhesymeg dros yr UNCRC yw bod angen ystyried hawliau plant yn benodol oherwydd y gofal a'r amddiffyniad arbennig sydd eu hangen yn aml gan blant a phobl ifanc.

²⁷ [Diogelu Cymru](#)

²⁸ [Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawl y Plentyn: poster | LLYW. CYMRU](#)

73. Mae hawliau plant wedi'u hymgorffori yng nghyfraith Cymru o dan Fesur Hawliau Plant a Phobl Ifanc (Cymru) 2011 - gan danlinellu ymrwymiad Cymru i hawliau plant a'r UNCRC. Mae'r Mesur yn gosod dyletswydd ar Weinidogion i roi sylw dyladwy i'r UNCRC wrth ddatblygu neu adolygu deddfwriaeth a pholisi.

74. Lle mae'r Ddyletswydd Trais Difrifol yn effeithio ar blant a phobl ifanc, dylai cynlluniau gael eu seilio mewn dull sy'n seiliedig ar hawliau.

Deddf Tai (Cymru) 2014

75. Mae Rhan 2 o Ddeddf Tai (Cymru) 2014 yn gosod cyfrifoldebau ar awdurdodau lleol mewn perthynas ag atal a lleddfu digartrefedd. Mae hyn yn cynnwys:

- Dyletswydd ar awdurdodau lleol i gymryd camau rhesymol lle mae rhywun mewn perygl o fod yn ddigartref o fewn 56 diwrnod (a66).
- Dyletswydd i gymryd camau rhesymol i sicrhau llety i rywun sy'n ddigartref (a73).
- Dyletswydd i ddarparu ar gyfer rhywun sy'n ddigartref ac sy'n dod o fewn categori angen blaenoriaethol (a75).
- Dyletswydd i ddarparu llety dros dro i rywun sy'n ddigartref ac a allai fod yn angen blaenoriaethol (a68).

76. Mae adran 70 o Ddeddf Tai (Cymru) yn amlinellu'r rhestr o gategoriâu sy'n cael eu hystyried am statws angen blaenoriaethol, gan gynnwys person sy'n destun cam-drin domestig a pherson rhwng 18 a 21 oed sydd mewn perygl o ddioddef camfanteisio rhywiol neu ariannol. Mae'r Ddeddf yn glir y dylid ystyried unrhyw un sydd mewn perygl neu'n dioddef cam-drin neu gam-drin domestig fel rhai digartref a'u bod yn gymwys am gymorth i ddod o hyd i lety arall.

77. Cafodd y Cod Canllawiau²⁹ ei ddiweddarau a'i gyhoeddi yn 2016 ac mae'n darparu cyngor o ran y dyletswyddau.³⁰ O ganlyniad i'r pandemig, roedd canllawiau atodol gan Lywodraeth Cymru yn cynnwys diffiniad ehangach o fregusrwydd i gynnwys unrhyw un

²⁹ [allocation-of-accommodation-and-homelessness-guidance-for-local-authorities.pdf \(gov.wales\)](https://gov.wales/sites/default/files/publications/2019-03/allocation-of-accommodation-and-homelessness-guidance-for-local-authorities.pdf)

³⁰ <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2019-03/allocation-of-accommodation-and-homelessness-guidance-for-local-authorities.pdf>

oedd mewn perygl o gysgu ar y stryd o sefyllfa iechyd cyhoeddus. Bydd y dull gweithredu hwn yn parhau y tu hwnt i ddiwedd y pandemig wrth i Lywodraeth Cymru flaenoriaethu trawsnewid gwasanaethau digartrefedd yn llwyr yn ystod tymor hwn y Llywodraeth.

78. Dylai'r cyfrifoldebau gael eu hystyried gan sefydliadau wrth iddyn nhw gymryd mesurau i weithredu'r Ddyletswydd Trais Difrifol.

Dyletswydd economaidd-gymdeithasol – Deddf Cydraddoldeb 2010

79. Mae'r Ddyletswydd Economaidd-Gymdeithasol (a geir yn Rhan 1 o Ddeddf Cydraddoldeb 2010), a gychwynwyd yng Nghymru ond nid yn Lloegr, yn ei gwneud yn ofynnol y dylai awdurdodau cyhoeddus, gan gynnwys awdurdodau lleol, byrddau iechyd lleol, a gwasanaethau tân ac achub:

"Wrth wneud penderfyniadau o natur strategol ynghylch sut i arfer ei swyddogaethau, roi sylw dyladwy i'r dymunoldeb o'u harfer mewn ffordd sydd wedi'i chynllunio i leihau anghydraddoldebau canlyniad sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol."

80. Pwrpas y Ddyletswydd Gymdeithasol-economaidd yw annog gwell penderfyniadau, gan sicrhau canlyniadau mwy cyfartal. Wrth ddatblygu dull o gyflawni eu cyfrifoldebau o dan y Ddyletswydd Trais Difrifol, dylai arweinwyr yng Nghymru ystyried sut mae'r cynlluniau'n lleihau anghydraddoldebau canlyniadau sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol.

Deddf Cwricwlwm ac Asesu (Cymru) 2021

81. I gydnabod y rôl hanfodol mae ysgolion a cholegau'n ei chwarae i ddiogelu plant a phobl ifanc, rhaid i'r awdurdodau addysgol gael eu hymgyngori gan yr awdurdodau penodedig wrth baratoi'r strategaeth. Fe wnaeth Deddf Cwricwlwm ac Asesu (Cymru) 2021³¹ ("CA(W)") sefydlu'r Cwricwlwm i Gymru yn y gyfraith gan ddisodli'r cwricwlwm sylfaenol (sy'n cynnwys, er enghraifft, y cwricwla cenedlaethol a lleol a nodir yn Rhan 7

³¹ [Deddf Cwricwlwm ac Asesu \(Cymru\) 2021 \(legislation.gov.uk\)](https://legislation.gov.uk)

Deddf Addysg 2002³²). Mae'r Ddeddf CA(W) yn gwneud darpariaeth ynghylch dilyniant ac asesu mewn cysylltiad â'r cwricwlwm ar gyfer plant 3 i 16 oed. Mae hefyd yn cael rhai effeithiau cyfyngedig ar y cwricwlwm i ddysgwyr uwchben oedran ysgol gorfodol mewn ysgolion a gynhelir.

82. Yng Nghymru, rhaid i ysgolion ddilyn y canllawiau Cadw dysgwyr yn ddiogel: rôl awdurdodau lleol, cyrff llywodraethu a pherchnogion ysgolion annibynnol³³ o dan Ddeddf Addysg 2002. Nodir trefniadau ar gyfer diogelu plant yn adran 175 o Ddeddf 2002.

83. Dylai sefydliadau ystyried Deddf 2021 yng nghyd-destun y Dyletswydd Trais Difrifol wrth fwrw ymlaen â gwaith sy'n effeithio ar leoliadau addysg. Bydd y Cwricwlwm i Gymru newydd³⁴ a cafodd ei gyflwyno o fis Medi 2022, yn cynnwys Maes Dysgu a Phrofiad (Maes) Iechyd a Llesiant sydd â statws cyfartal yn y gyfraith i bum maes arall y cwricwlwm. Bydd yn gwella ffocws y cwricwlwm newydd ar iechyd a llesiant dysgwyr sy'n cynnwys Addysg Perthnasoedd a Rhywioldeb gorfodol (RSE)³⁵.

Strategaethau cenedlaethol perthnasol yng Nghymru

84. Mae'r strategaethau a'r cynlluniau gweithredu canlynol yn effeithio ar y cyd-destun strategol ar gyfer gwaith i atal trais difrifol yng Nghymru. Dylid eu hystyried gan awdurdodau penodedig wrth gyflawni eu cyfrifoldebau o dan y Ddyletswydd Trais Difrifol. Mae hyn yn cynnwys y Strategaeth Genedlaethol ar gyfer VAWDASV, sy'n cael ei chynnwys o dan yr adran ar ddyletswyddau statudol uchod; anogir awdurdodau penodedig i ystyried lle mae gweithgarwch ataliol yn cael ei gyfeirio at ffactorau risg y mae cam-drin domestig a throseddau rhywiol yn eu rhannu â thrais ieuenctid mewn mannau cyhoeddus:

Cynllun Cyflawni Camddefnyddio Sylweddau 2019-22

³² [Deddf Addysg 2002 \(legislation.gov.uk\)](https://legislation.gov.uk)

³³ [Cadw dysgwyr yn ddiogel | LLYW. CYMRU](#)

³⁴ [Cwricwlwm i Gymru - Hwb \(llyw.cymru\)](#)

³⁵ [Themâu trawsbynciol ar gyfer dylunio eich cwricwlwm - Hwb \(llyw.cymru\)](#)

85. Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru eu Cynllun Cyflawni Camddefnyddio Sylweddau (2019-22)³⁶ ym mis Hydref 2019. Mae'r cynllun wedi'i wreiddio mewn dull lleihau niwed sy'n cydnabod camddefnyddio sylweddau fel mater iechyd a gofal yn hytrach nag un sy'n gysylltiedig â chyfiawnder troseddol yn unig. Fodd bynnag, mae angen gwaith manwl, ac mae'n digwydd, gyda'r sector cyfiawnder troseddol er mwyn bwrw ymlaen ag agweddau ar y Cynllun.
86. Nod cyffredinol y Cynllun yw sicrhau bod pobl yng Nghymru yn ymwybodol o'r niwed a'r effaith sy'n gysylltiedig â chamddefnyddio sylweddau ac i wybod lle y gallant chwilio am wybodaeth, cymorth a chefnogaeth. Cafodd y Cynllun ei ddiwygio mewn ymateb i Covid-19 er mwyn adlewyrchu'r gwaith sydd wedi bod, ac a fydd, yn cael ei wneud o ganlyniad i'r pandemig. Bydd y cynllun yn cael ei ddiwygio yn 2023 a bydd Llywodraeth Cymru'n sicrhau bod y sector cyfiawnder troseddol yn rhan o'r broses hon.
87. Mae cydweithio mewn partneriaeth glos yng Nghymru, yn enwedig rhwng Llywodraeth Cymru, Byrddau Cynllunio Ardal, y trydydd sector camddefnyddio sylweddau, HMPPS a'r heddlu, yn sicrhau bod anghenion y boblogaeth fwyaf agored i niwed sy'n camddefnyddio sylweddau yn cael eu diwallu a bod y canllawiau priodol ar waith.
88. Byddem yn disgwyl i bartneriaid perthnasol ystyried y Cynllun Cyflawni Camddefnyddio Sylweddau wrth ystyried y Ddyletswydd Trais Difrifol.

Ymagwedd yr ysgol gyfan at iechyd meddwl a llesiant

89. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi Fframwaith ar ymgorffori ymagwedd ysgol gyfan at lesiant emosiynol a meddyliol. Bwriad y Fframwaith yw cefnogi ysgolion, gan gynnwys unedau atgyfeirio disgyblion a lleoliadau addysg wrth adolygu eu tirwedd llesiant eu hunain a datblygu cynlluniau i fynd i'r afael â'u gwendidau ac adeiladu ar eu cryfderau. Mae'r Fframwaith yn cydnabod na all yr ysgol yn unig ddiwallu holl anghenion poblogaeth gymhleth o blant a phobl ifanc, ac mae'n nodi rôl cyrff rhanbarthol, y GIG ac eraill megis y trydydd sector, wrth gefnogi'r ysgol.

³⁶ [Cynllun Cyflawni Camddefnyddio Sylweddau 2019-22](#)

90. Rhaid i ysgolion ac awdurdodau lleol ystyried y Fframwaith ar ymgorffori ymagwedd ysgol gyfan at lesiant emosiynol a meddyliol wrth ddatblygu cynlluniau gweithredu, strategaethau a pholisïau eraill sy'n effeithio ar lesiant dysgwyr, staff ac eraill sy'n gweithio o fewn amgylchedd yr ysgol. Hefyd, bydd angen i awdurdodau lleol ystyried y Fframwaith mewn perthynas ag addysg heblaw mewn lleoliad ysgol.

Strategaeth Gwaith Ieuenctid Cymru

91. Mae gwaith ieuenctid yng Nghymru yn hybu ac yn mynd ati'n weithredol i annog cyfleoedd i bob person ifanc rhwng 11 a 25 oed. Mae gwaith ieuenctid effeithiol yn chwarae rhan sylweddol wrth helpu pobl ifanc i ddeall eu hawliau, cymdeithasu, datblygu, a chyrru cymorth gydag ystod o faterion, gan gynnwys eu hiechyd neu eu llesiant meddyliol ac emosiynol. Mae'n cefnogi pobl ifanc i chwarae rhan weithredol yn eu cymunedau a chynnig cymorth gyda'u hymgysylltiad mewn addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant.

92. Mae Strategaeth Gwaith Ieuenctid Cymru³⁷ yn gosod gweledigaeth gyffredin ar gyfer dyfodol gwaith ieuenctid yng Nghymru ac yn cael ei chefnogi gan Gynllun Gweithredu³⁸. Bydd y dogfennau hyn yn cael eu diwygio er mwyn adlewyrchu gwaith sy'n cael ei wneud mewn ymateb i'r argymhellion a nodwyd yn adroddiad y Bwrdd Gwaith Ieuenctid Interim, Amser i Gyflawni ar gyfer Pobl Ifanc yng Nghymru³⁹, i ddatblygu model cyflawni cynaliadwy ar gyfer gwasanaethau gwaith ieuenctid yng Nghymru. Mae Bwrdd Gweithredu Strategaeth Gwaith Ieuenctid wedi'i benodi i helpu i fwrw ymlaen ag argymhellion yr adroddiad. Dylai awdurdodau sydd â chyfrifoldebau o dan y Ddyletswydd Trais Difrifol ystyried y Strategaeth a'r Cynllun Gweithredu.

Fframwaith Ymgysylltu a Datblygu Ieuenctid a Gwarant i Bobl Ifanc

93. Nod y Fframwaith Ymgysylltu a Datblygu Ieuenctid yw sicrhau bod pobl ifanc yn pontio'n gadarnhaol i addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant pan fyddant yn gadael yr ysgol, lleihau nifer y bobl ifanc nad ydynt mewn addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant ac

³⁷ [Strategaeth Gwaith Ieuenctid Cymru](#)

³⁸ [Gwaith ieuenctid ac ymgysylltu | Is-bwnc | LLYW. CYMRU](#)

³⁹ [Bwrdd Gwaith Ieuenctid Interim: adroddiad terfynol | LLYW. CYMRU](#)

atal digartrefedd ymhlith pobl ifanc. Mae'r Fframwaith wedi'i adeiladu o amgylch nodi ac atal yn gynnar, a dylai awdurdodau ei ystyried wrth iddynt gyflawni eu dyletswyddau o dan y Ddyletswydd Trais Difrifol.

94. Y Gwarant i Bobl Ifanc yw ymrwymiad allweddol Llywodraeth Cymru i bawb o dan 25 oed, sy'n byw yng Nghymru, i gael cymorth i gael lle mewn addysg neu hyfforddiant, a chymorth i gael gwaith neu fynd yn hunangyflogedig. Gall darparu cyfleoedd ystyrlon ar gyfer addysg, hyfforddiant a chyflogaeth ddargyfeirio pobl ifanc i ffwrdd o gyflawni troseddau, a dylid ystyried hyn wrth gyflawni cyfrifoldebau o dan y Ddyletswydd Trais Difrifol.

Cynllun Gweithredu Gwrth-hiliol i Gymru

95. Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod ei bod hi'n bryd gweithredu ar frys i fynd i'r afael â hiliaeth. Ynghyd â phartneriaid a rhanddeiliaid, mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi Cynllun Gweithredu Gwrth-hiliol i Gymru⁴⁰, sy'n cefnogi gweledigaeth ar gyfer Cymru wrth-hiliol lle mae partneriaid yn cymryd ymagwedd ragweithiol at fynd i'r afael â hiliaeth o bob math.

96. Caiff hyn ei ategu gan Gynllun Gwrth-hiliol Cyfiawnder Troseddol i Gymru⁴¹ dan arweiniad a pherchnogaeth ar y cyd gan bartneriaid Cyfiawnder Troseddol yng Nghymru gan gynnwys, Plismona yng Nghymru, HMPPS Cymru, Bwrdd Cyfiawnder Ieuencid Cymru, HMCTS, CPS, Iechyd Cyhoeddus Cymru a Llywodraeth Cymru. Mae'r cynllun yn nodi ystod o gamau gweithredu ar y cyd i fynd i'r afael ag anghydraddoldebau hil a chreu newid mawr i'r system

97. Wrth ymgymryd â'u dyletswyddau o dan y Ddyletswydd Trais Difrifol, dylai awdurdodau gymryd ymagwedd wrth-hiliol a sicrhau eu bod yn cymryd camau yn rhagweithiol i fynd i'r afael â hiliaeth o bob math.

Cynllun Gweithredu LGBTQ+

⁴⁰ [Cynllun Gweithredu Gwrth-hiliol Cymru | LLYW. CYMRU](#)

⁴¹ [c22-0119_criminal-justice-anti-racism-action-plan-for-wales_report_criminal-justice-in-wales_interactive.pdf \(southwalescommissioner.org.uk\)](#)

98. Mae pobl lesbiaidd, hoyw, deurywiol, trawsryweddol, queer, anneauidd, rhyngrywiol neu bobl ag amrywiadau mewn nodweddion rhywiol (VSC), pobl anrhywiol, ac aromantig, yn fyr pob cymuned LGBTQ+ yn wynebu brwydrau go iawn yn erbyn anfantais, anghydraddoldeb a gwahaniaethu. Mae Llywodraeth Cymru wedi ymgynghori ar Gynllun Gweithredu LGBTQ+ uchelgeisiol, traws-lywodraethol i Gymru, a fydd yn ceisio mynd i'r afael â'r anghydraddoldebau strwythurol presennol a brofir gan gymunedau LGBTQ+, i herio gwahaniaethu ac i greu cymdeithas lle mae pobl LGBTQ+ yn ddiogel i fyw a charu'n ddilys, yn agored ac yn rhydd fel nhw eu hunain.
99. Wrth ymgymryd â'u dyletswyddau o dan y Ddyletswydd Trais Difrifol, dylai'r awdurdodau ystyried y Cynllun a cheisio herio gwahaniaethu a thrais yn erbyn pobl LGBTQ+. Mae hyn yn ategu cyfrifoldebau presennol o dan y Ddeddf Cydraddoldeb.

Law yn Llaw at Iechyd Meddwl

100. Law yn Llaw at Iechyd Meddwl yw strategaeth Llywodraeth Cymru i wella ansawdd a hygyrchedd gwasanaethau iechyd meddwl. Mae'n nodi nifer o ganlyniadau lefel uchel gyda'r nod o sicrhau gwelliant sylweddol i ansawdd a hygyrchedd gwasanaethau iechyd meddwl ar gyfer pob oedran. Mae'r strategaeth yn cydnabod bod achosion ac effeithiau iechyd meddwl gwael yn gymhleth, yn heriol ac yn amlweddog ac felly'n gofyn am ddull partneriaeth integredig, traws-lywodraethol a thraws-sector os ydym am gyflawni'r canlyniadau hyn. Dylai awdurdodau ystyried hyn wrth iddyn nhw gyflawni eu dyletswyddau o dan y Ddyletswydd Trais Difrifol.

Rhannu gwybodaeth yng Nghymru i gefnogi'r Ddyletswydd Trais Difrifol

101. Mae rhannu data yn gonglfaen wrth gyflawni'r Ddyletswydd Trais Difrifol yng Nghymru. Mae sefydliadau yng Nghymru sy'n ymwneud yn uniongyrchol ag iechyd, addysg, diogelwch, atal troseddau a llesiant cymdeithasol pobl wedi ymrwmo i Gytundeb Rhannu Gwybodaeth Bersonol (WASPI) Cymru, sy'n darparu arf i alluogi rhannu gwybodaeth bersonol yn effeithiol ac yn gyfreithlon.
102. Byddem yn disgwyl i WASPI ffurfio sail rhannu gwybodaeth i gefnogi'r Ddyletswydd Trais Difrifol. Gweler hefyd ganllawiau penodol ynghylch rhannu gwybodaeth ym Mhennod 2 o'r canllawiau hyn.

Partneriaethau a phartneriaid Cymru

103. Yr awdurdodau penodedig fydd yn penderfynu ar y ffordd orau i gydweithio i gyflawni eu cyfrifoldebau o dan y Ddyletswydd Trais Difrifol. Fodd bynnag, rydym wedi amlygu rhai partneriaethau yn yr adran hon a fydd yn cyfrannu at y ddyletswydd yng Nghymru ar lefel leol a/neu strategol.

Byrddau Cynllunio Ardal Camddefnyddio Sylweddau

104. O fewn Cymru mae comisiynu gwasanaethau camddefnyddio sylweddau yn gorwedd gyda saith Bwrdd Cynllunio Ardal (cyd-derminws gyda byrddau iechyd). Fodd bynnag, mae triniaeth camddefnyddio sylweddau i droseddwr yn y gymuned yn parhau i fod yn gyfrifoldeb ar HMPPS er bod hyn yn cael ei gyd-gomisiynu mewn sawl ardal APB. Mae aelodaeth yr APBs yn cynnwys cynrychiolwyr o'r 'awdurdodau cyfrifol', sy'n cynnwys CSPs, i alluogi cyfrifoldebau statudol mewn perthynas â chamddefnyddio sylweddau i gael eu rhyddhau ar lefel ranbarthol.

Rhwydwaith Cymunedau Mwy Diogel Cymru

105. Crëwyd Rhwydwaith Cymunedau Mwy Diogel Cymru (Y Rhwydwaith) yn dilyn Adolygiad gan Lywodraeth Cymru i Ddiogelwch Cymunedol. Mae'r Rhwydwaith yno i gefnogi polisi ac ymarfer diogelwch cymunedol Cymru yn y dyfodol ac i helpu i adeiladu'r sgiliau a'r wybodaeth briodol sydd eu hangen i weithredu newidiadau ac adlewyrchu arferion gorau seiliedig ar dystiolaeth ledled Cymru⁴². Cyflawnir hyn trwy ddatblygu llyfrgell ddiogelwch gymunedol ar-lein a chronfa ddata adnoddau i Gymru, sy'n cynnwys yr asesiadau strategol.

106. Mae'r Rhwydwaith yn darparu cymorth i Rhwydwaith Arloesi a Gwella Dadansoddi Data Cymru; Cymdeithas Swyddogion Diogelwch Cymunedol Cymru; Rhwydwaith Ymarferwyr Ymddygiad Gwrthgymdeithasol Cymru Gyfan; a Chyfiawnder Cymunedol Cymru, y maent i gyd yn debygol o fod â gwybodaeth, data a modd darparu a datblygu gwasanaethau presennol sy'n bwysig i'r gwaith o gyflwani'r Ddyletswydd Trais Difrifol.

⁴² [Cymunedau Mwy Diogel i Gymru - Wales Safer Communities](#)

107. Mae'r Rhwydwaith, Cyfiawnder Troseddol yng Nghymru a'r Uned Atal Trais i gyd yn darparu ystod o gymorth a gwybodaeth i awdurdodau penodedig lleol. Gan gydweithio i leihau bylchau a'r risg o ddyblygu, byddant yn gweithio gyda'i gilydd i ddarparu ystod o gymorth gan ddefnyddio'r cylchoedd gwaith unigol i gefnogi partneriaid i gyflawni'r Ddyletswydd.

Yr Uned Atal Trais

108. Uned Atal Trais Cymru (VPU) yw partneriaeth o bobl o gynghrair o sefydliadau sy'n cydweithio i atal pob math o drais yng Nghymru trwy ddefnyddio ymagwedd iechyd cyhoeddus. Mae'r Uned Atal Trais yn dîm amlasiantaethol, gan gynnwys aelodau o Heddluoedd, Comisiynwyr yr Heddlu a Throseddau, Iechyd Cyhoeddus Cymru, Awdurdodau Lleol, a'r sector gwirfoddol. Cefnogir y VPU gan ymrwymadau ychwanegol gan dros 30 o bartneriaid yng Nghymru, o dan gylch gwaith Bwrdd Atal Trais Cymru Gyfan. Cenhadaeth y VPU yw atal Trais yng Nghymru drwy ymagwedd iechyd cyhoeddus.

109. Mae gan Wefan VPU⁴³ fwy o fanylion am waith a wnaed gan y VPU, gan gynnwys ymchwil sy'n helpu i nodi arferion effeithiol ar gyfer atal trais a rhai o'r gwasanaethau y maent yn eu comisiynu'n uniongyrchol i atal trais. Mae rhan o rôl y VPU yn defnyddio data, ymchwil a dadansoddi amlasiantaethol i ddeall ac atal trais difrifol yn well. Bydd y VPU yn cefnogi partneriaid i fynd i'r afael â gofynion y Ddyletswydd Trais Difrifol.

Rhaglen Ysgolion Heddlu Cymru (WPSP)

110. Mae Rhaglen Ysgolion Heddlu Cymru (WPSP) yn gweithredu ym mhob ysgol gynradd ac uwchradd yng Nghymru, gan ganolbwyntio ar ymyrraeth gynnar ac atal mewn perthynas ag ystod o faterion gyda phlant a phobl ifanc, wedi'i lleoli yn amgylchedd yr ysgol. Mae'r WPSP yn darparu rhaglen gytbwys ar draws pob cyfnod allweddol o'r cwricwlwm, gan gynnwys pynciau fel camddefnyddio sylweddau, ymddygiad gwrthgymdeithasol, cam-drin domestig, bwlio, diogelwch ar-lein, secstio, cam-fanteisio rhywiol ar blant a chaniatâd.

⁴³ [Uned Atal Trais \(violencepreventionwales.co.uk\)](http://violencepreventionwales.co.uk)

Cytundeb Partneriaeth i Iechyd mewn Carchardai

111. Yng Nghymru mae Cytundeb Partneriaeth ar gyfer Iechyd mewn Carchardai ar waith. Mae'r gwaith hwn yn cael ei fonitro gan Grŵp Goruchwylio Iechyd a Gofal Cymdeithasol mewn Carchardai sy'n cael ei gadeirio ar y cyd gan Lywodraeth Cymru ac HMPPS yng Nghymru. Mae Cytundeb Partneriaeth ar gyfer Iechyd mewn Carchardai yn gytundeb ar y cyd rhwng Llywodraeth Cymru, HMPPS, Byrddau Iechyd ac Iechyd Cyhoeddus Cymru. Mae'n nodi blaenoriaethau a gytunwyd ar gyfer gwella Iechyd mewn carchardai. Mae'r blaenoriaethau wedi'u hadeiladu o amgylch y cytundeb bod hwn yn ymagwedd carchar cyfan o ymdrin â gwella canlyniadau Iechyd a llesiant carcharorion yng Nghymru. Dyma nhw:

- Amgylchedd ehangach y carchardai a'i gyfraniad at wella canlyniadau Iechyd a llesiant.
- Iechyd meddwl a datblygu safonau y cytunwyd arnynt ar gyfer gwasanaethau Iechyd meddwl mewn carchardai.
- Camddefnyddio sylweddau a datblygu Fframwaith Triniaeth Camddefnyddio Sylweddau newydd ar gyfer carchardai.
- Rheoli Meddyginiaethau.

Profiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod (ACE) a'r Hwb Niweidiol i Gymru

112. Mae Profiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod (ACE) yn cyfeirio at brofiadau trawmatig yn ystod plentyndod a all barhau i gael effaith ar lesiant pobl ar draws eu cwrs bywyd. Mae ymchwil yn dangos bod cysylltiad cryf rhwng ACEs a throsteddu, fel dioddefwr a chyflawnwr. Canfu ymchwil gan Iechyd Cyhoeddus Cymru (Astudiaeth ACEs 2015) fod y rhai â phedwar neu fwy o ACE yn: 14 gwaith yn fwy tebygol o fod wedi dioddef trosteddu yn ystod y 12 mis diwethaf; 15 gwaith yn fwy tebygol o fod yn gyflawnwr trais yn ystod y 12 mis diwethaf; ac 20 gwaith yn fwy tebygol o fod wedi'u carcharu yn eu bywydau. Ymchwil Iechyd Cyhoeddus Cymru i nifer yr achosion o ACE yng Nghymru oedd un o'r prif ysgogwyr y tu ôl i sefydlu Hwb ACE i Gymru.

113. Wedi'i ariannu gan Lywodraeth Cymru ers 2017, mae'r Hwb Cymorth ACE (yr Hyb), yn cefnogi unigolion, sefydliadau a chymunedau i fod yn ymwybodol o ACE. Mae'r Hyb

wedi mabwysiadu dull sy'n seiliedig ar gryfderau i atal ACEs, gan ganolbwyntio ar rannu tystiolaeth a dysgu o arfer gorau, datblygu gwybodaeth a sgiliau gweithwyr proffesiynol, a sbarduno newid a thrawsnewid system ar lefelau lleol a chenedlaethol.

114. Mae'r Hyb wedi gweithio gyda Straen Trawmatig Cymru i ddatblygu fframwaith ymarfer cyffredin sy'n wybodus am drawma i Gymru, a fydd o ddiddordeb i'r awdurdodau sy'n cyflawni'r Ddyletswydd Trais Difrifol⁴⁴. Nod y fframwaith yw cefnogi dull cydlynol, a chyson, o ddatblygu a gweithredu arferion sy'n wybodus am drawma.

Sector cymunedol a gwirfoddol (Trydydd sector)

115. Mae'r Trydydd sector yn cyfrannu'n helaeth at gefnogi pobl yng Nghymru. Fel y cydnabyddir yn y canllawiau cyffredinol, dylid ystyried yn briodol eu cefnogaeth wrth ddarparu Dyletswydd Trais Difrifol sy'n adlewyrchu materion lleol yn iawn. Mae hyn yn cynnwys y sector arbenigol VAWDASV, sy'n chwarae rhan annatod yn y gwaith o fynd i'r afael â VAWDASV yng Nghymru.

116. Mae'r Sector Cymunedol a Gwirfoddol (y Trydydd Sector) yng Nghymru yn bartner allweddol a phwysig ar draws partneriaethau, gan gynnwys Byrddau Partneriaeth Ranbarthol, Byrddau Diogelu Rhanbarthol a Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus. Mae presenoldeb, fel partner cyfartal, yn cydnabod y rôl bwysig ddibynadwy ac annibynnol y mae'r sefydliadau'n ei chwarae mewn cymunedau lleol ac wrth ddarparu cysylltiadau â phob sector o gymunedau lleol. Mae defnyddio sgiliau'r sector yn elfen bwysig o ddarparu deddfwriaeth Gymreig. Mae hyn yn cael ei gefnogi drwy Cefnogi Trydydd Sector Cymru, partneriaeth o'r Cynghorau Gwirfoddol Cymunedol lleol ar draws Cymru a Chyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru, sef y corff cenedlaethol. Bydd y cydweithio, integreiddio ac ymgysylltu â'r sector hwn yn elfen allweddol ar gyfer cyflawni'r Ddyletswydd Trais Difrifol (er enghraifft rhoi mewnbwn i ddadansoddi'r problemau sy'n gysylltiedig â thrais difrifol yn yr ardal leol ac atebion ar gyfer mynd i'r afael â nhw).

Ymgysylltu â phlant a phobl ifanc, dioddefwyr, goroeswyr a chyflawnwyr troseddau

⁴⁴ [Cymru sy'n Ystyriol o Drawma \(traumaframeworkcymru.com\)](http://Cymru.sy'n.Ystyriol.o.Drawma(traumaframeworkcymru.com))

117. Mae ymgysylltu a chysylltu â phob rhan o'r boblogaeth ledled Cymru yn ofyniad allweddol mewn deddfwriaeth sy'n bodoli eisoes: Deddf SS&WB, Deddf WFG a Deddf VAWDASV i enwi ychydig. Rydym yn disgwyl i'r trefniadau presennol gael eu hehangu i gynnwys pob grŵp nad ydym yn ymwneud â nhw ar hyn o bryd, neu i addasu'r cwestiynau a'r data a gasglwyd i gynnwys elfen o drais difrifol a'i effaith ar bob rhan o'r gymuned. Dylai hyn gynnwys plant a phobl ifanc, oedolion gan gynnwys pobl hŷn, y rhai o grwpiau sydd ar yr ymylon, dioddefwyr a goroeswyr yn achos trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol, yn ogystal â chyflawnwyr. Gall a dylai hyn gynnwys casglu setiau data a gwybodaeth gan grwpiau cymunedol a gwirfoddol sydd eisoes yn gweithio yn y meysydd hyn ac sy'n ymgysylltu â chymunedau mewn ffyrdd efallai na fydd cyrff statudol yn gallu ei wneud.
118. Bydd Fframwaith Ymgysylltu Cenedlaethol i Oroeswyr yn cael ei ddatblygu yng Nghymru fel rhan o'r Strategaeth a Glasbrint VAWDASV Genedlaethol. Bydd hyn yn cyfuno ffyrdd lluosog y gall goroeswyr ddylanwadu ar waith yng Nghymru a darparu cyfrwng i oroeswyr eirioli drostynt eu hunain i addysgu eu cyfoedion, cymunedau, cydweithwyr a rhanddeiliaid ehangach. Bydd y mewnwelediad a ddarperir gan y Fframwaith yn ffynhonnell bwysig o fewnwelediad i awdurdodau wrth iddynt gyflawni'r Ddyletswydd Trais Difrifol yng Nghymru.

Awdurdodau Tân ac Achub Cymru

119. Mae'r Ddyletswydd Trais Difrifol yn berthnasol i Awdurdodau Tân ac Achub Cymru. Darperir canllawiau penodol ar gyfer Awdurdodau Tân ac Achub ym Mhennod 4, yn amodol ar eithriadau a nodwyd yn y testun yn y Bennod honno.

Strategaethau sy'n berthnasol yng nghyswllt Cymru

120. Rhaid cyflwyno'r strategaethau trais difrifol i'r Ysgrifennydd Gwladol dros yr Adran Gartref o fewn 7 diwrnod i'w cyhoeddi. Dylid ei anfon at: Seriousviolenceduty@homeoffice.gov.uk. Yn ogystal, ar gyfer ardaloedd sy'n cwmpasu'r cyfan neu ran o ardal Llywodraeth Leol yng Nghymru, rhaid cyhoeddi'r strategaeth yn Gymraeg a Saesneg a'i chyflwyno i Weinidogion Cymru o fewn 7 diwrnod i'w chyhoeddi, drwy anfon y strategaeth at CrimeandJustice@gov.cymru.

121. Dylai hyn naill ai fod fel dolen we i ble mae'r strategaeth yn cael ei chyhoeddi neu fel atodiad (fersiwn PDF neu Word).
122. Am wybodaeth fanylach ynghylch cyhoeddi'r strategaethau, gweler paragraff 324 ymlaen o'r canllawiau hyn.

Pennod Dau: Cynllunio a Chydweithio

Cydweithio

123. Bydd gan bob ardal leol ystod o drefniadau amlasiantaethol presennol ar waith. Gall y partneriaethau presennol hyn gynnwys Partneriaethau Diogelwch Cymunedol (CSPs), Byrddau Iechyd a Llesiant, Partneriaethau Troseddau Cyfundrefnol Difrifol yn ogystal â Strwythurau Rhaglenni Cefnogi Teuluoedd, Cynhadledd Asesu Risg Amlasiantaethol (MARAC), Byrddau Partneriaeth Leol Cam-drin Domestig, Byrddau VAWDASV, Byrddau Cyfiawnder Troseddol, Unedau Lleihau Trais (heb fod yn statudol), Trefniadau Amlasiantaethol ar gyfer Amddiffyn y Cyhoedd (MAPPA) a threfniadau diogelu amlasiantaethol.
124. Fel y nodwyd eisoes, nid yw'r Ddeddf PCSC yn nodi'r model partneriaeth y mae'n rhaid i awdurdodau penodedig gyflawni eu rhwymedigaethau drwyddo i gydweithio i atal a lleihau trais difrifol. Dylai cynrychiolwyr o'r awdurdodau penodedig benderfynu ar y cyd ar y bartneriaeth briodol lle byddant yn cydweithio i ymgymryd â gofynion y Ddyletswydd. Cynhwysir enghraifft o fodel partneriaeth amlasiantaethol fel astudiaeth achos isod.
125. Nod yr hyblygrwydd hwn yw caniatáu i awdurdodau penodedig adeiladu ar seilwaith, cryfderau a galluoedd presennol wrth iddynt ystyried y mwyaf priodol. Er mwyn cydymffurfio â'r Ddyletswydd, efallai na fydd angen creu partneriaeth newydd, a dylai'r awdurdodau penodedig ddefnyddio partneriaethau sy'n bodoli eisoes lle bo hynny'n bosibl a gydag addasiadau priodol. Bydd angen i feddygon teulu fodloni o hyd bod y dull hwn yn cydymffurfio â'u gofynion o dan ddiwygiadau Deddf Trosedd ac Anhrefn 1998 (a wnaed gan Ddeddf PCSC 2022) i baratoi a gweithredu strategaeth trais difrifol. Lle mae trefniadau partneriaeth yn rhychwantu mwy nag un ardal llywodraeth leol, dylid meddwl sut y bydd amrywiadau mewn angen a darpariaeth yn cael eu hadolygu ar lefel fwy lleol – er enghraifft, drwy bwyllgorau craffu unigol yr awdurdodau lleol.

126. Mae'r Swyddfa Gwella Iechyd ac Anghyfartaledd hefyd wedi cynhyrchu adnodd defnyddiol i arweinwyr systemau lleol ar weithio mewn partneriaeth amlasiantaethol at ddibenion atal trais difrifol.⁴⁵
127. Dylai'r awdurdodau penodedig yn yr ardal bartneriaeth ddod at ei gilydd, darparu gwybodaeth a data, a chydweithio wrth lunio a chytuno ar yr asesiad anghenion strategol. Mater i'r bartneriaeth leol, ar ran yr awdurdodau penodedig, fydd penderfynu ar y ffordd orau o gydweithio i gyflawni'r camau a nodir yn y strategaeth o ganlyniad i'r asesiad cychwynnol.
128. Nid oes dull "un ateb sy'n addas i bawb", gan y bydd angen i rai awdurdodau penodedig gydweithio ag awdurdodau eraill ar draws ardal ddaearyddol ehangach ar rai materion (er enghraifft, troseddau cyllyll ar draws Llundain neu ddelio cyffuriau gan linellau cyffuriau), tra bod cyrff eraill yn gallu cydweithio mewn ardaloedd llai ar faterion eraill (er enghraifft, cynnydd mewn gwaharddiadau ysgol mewn rhan o ardal awdurdod lleol sy'n arwain at risg uwch o drais difrifol). Yn yr un modd, efallai y bydd rhai camau a nodir yn ei gwneud yn ofynnol i bob awdurdod penodedig weithio gyda'i gilydd, tra bod camau eraill ond angen sylw penodol un neu ddau o'r awdurdodau.

Cam-drin Domestig a Throseddau Rhywiol

129. Crëwyd diffiniad statudol o gam-drin domestig yn Neddf Cam-drin Domestig 2021 sy'n cynnwys nid cam-drin corfforol yn unig, ond hefyd cam-drin emosiynol, cam-drin economaidd, ymddygiad rheolaethol neu gymhellol, cam-drin rhywiol a cham-drin seicolegol neu gam-drin arall⁴⁶. Yn ogystal, mae yna gysylltiadau cynyddol rhwng cam-drin domestig a dioddefwyr a fu farw drwy hunanladdiad.
130. At ddibenion y Ddyletswydd, diffinnir troseddau rhywiol fel troseddau o dan gyfraith Cymru a Lloegr a bennir yn Atodlen 3 i Ddeddf Troseddau Rhywiol 2003⁴⁷. Gall

⁴⁵https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/838930/multi-agency_approach_to_serious_violence_prevention.pdf

⁴⁶ Mae hon yn rhestr nad yw'n gynhwysfawr o droseddau a allai fod yn gam-drin domestig. Mae'r [Canllawiau Statudol Cam-drin Domestig](#) yn rhoi gwybodaeth lawn am beth yw cam-drin domestig a sut i'w adnabod.

⁴⁷ Ar wahân i baragraff 14 yn yr amserlen honno nad yw'n berthnasol i'r ddyletswydd hon

troseddau rhywiol ddigwydd yn aml yng nghyd-destun cam-drin domestig ond mewn llawer o achosion nid ydynt.

131. Mae tua thraean o droseddau trais yn erbyn y person ac un rhan o bump o'r holl ddynladdiadau yn gysylltiedig â cham-drin domestig. Pan benderfynir bod troseddau cam-drin domestig neu rhywiol yn drais difrifol mewn ardal leol, yn unol ag adran 13(6) o Ddeddf PCSC, dylai awdurdodau penodedig gymryd camau i atal a lleihau troseddu o'r fath. Dylai strategaeth ardaloedd lleol gynnwys sut y byddant yn arfer eu swyddogaethau i fynd i'r afael â throseddau cam-drin domestig a rhywiol.
132. Mae gweithredu ar droseddau gam-drin domestig a rhywiol yn cael ei annog yn arbennig lle mae gweithgarwch ataliol yn cael ei gyfeirio at ffactorau risg sy'n cael eu rhannu rhwng y troseddau hyn a thrais ieuenctid mewn mannau cyhoeddus. Gallai ffactorau risg o'r fath gynnwys, ond heb eu cyfyngu i, wrth dyfu i fyny mewn cartref treisgar, cam-drin sylweddau, ynysu cymdeithasol a phrofiadau niweidiol yn ystod plentyndod. Gall yr olaf gael effaith sylweddol ar iechyd a'r risgiau cysylltiedig o gyflawni mathau ehangach o drais yn ddiweddarach mewn bywyd⁴⁸.
133. Anogir camau i fynd i'r afael â'r ffactorau risg hyn a rennir hyd yn oed pan benderfynir nad yw troseddau cam-drin domestig a rhywiol yn drais difrifol mewn ardal leol.
134. Mae'r Strategaeth Trais Difrifol yn nodi 22 ffactor risg o gyfres o adolygiadau ar gyfer trais ieuenctid a gangiau. O'r rhain, mae llawer hefyd yn ymddangos mewn adolygiadau systematig o ffactorau risg sy'n gysylltiedig â thrais partner personol gan gynnwys cam-drin plant (corfforol, rhywiol ac esgeulustod), anawsterau IQ/dysgu isel, goruchwyliaeth wael gan rieni, perthnasoedd cyfoedion o ansawdd gwael/tramgwyddus, a cham-drin sylweddau. Mae'n hysbys bod ymyrraeth gynnar a strategaethau ataliol sydd wedi'u hanelu at y ffactorau risg hyn yn effeithiol o ran lleihau'r ddau fath o droseddu.
135. Mae tystiolaeth yn yr un modd yn cyfeirio at effaith profi cam-drin domestig a rhywiol yn ystod plentyndod yn cael effeithiau andwyol ar blant yn ddiweddarach mewn

⁴⁸ [Violence-prevention.pdf \(publishing.service.gov.uk\)](https://www.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/61444/violence-prevention.pdf)

bywyd⁴⁹. Mae rhai ymyriadau cyflawnwyr cam-drin domestig yn cydnabod y ffactorau risg sy'n gorgyffwrdd drwy nodi'r effaith mae camdrinwyr yn ei chael ar blant, a'r profiadau niweidiol yn ystod plentyndod y byddant yn eu cael o ganlyniad. Mae hyn yn rhan annatod o'u dyluniad.

136. Mae'r Strategaeth Mynd i'r Afael â Thrais yn Erbyn Menywod a Merched⁵⁰ a'r Cynllun Mynd i'r Afael â Cham-drin Domestig⁵¹ yn canolbwyntio ar wella cydweithio a gweithio amlasiantaethol rhwng sefydliadau, gan gynnwys ar lefel leol. Mae sefydliadau cam-drin domestig arbenigol yn cynnig ystod o hyfforddiant i weithwyr proffesiynol sy'n gweithio mewn cyd-destunau diogelu amlasiantaethol.
137. O ystyried cymhlethdod o'r fath, yr ymatebion amlasiantaethol mwyaf effeithiol i bob math o gam-drin domestig a throseddau rhywiol fydd y rhai lle mae mecanweithiau sy'n bodoli eisoes yn cael eu huno i unrhyw strwythurau sy'n cyflawni'r Ddyletswydd.
138. Nid yw'r model partneriaeth priodol i awdurdodau weithio gyda'i gilydd i ymgymryd â gofynion y Ddyletswydd yn gyfarwyddol. Gall rganeiddio â chyfrifoldebau o dan y Ddyletswydd ystyried sut y gallant fynd i'r afael â'r cyfrifoldebau hynny ochr yn ochr â'r rhai o dan Ddeddf Cam-drin Domestig 2021, yn ogystal â deddfwriaeth berthnasol yn ymwneud â cham-drin domestig a throseddau rhywiol, heb sefydlu trefniadau cyfochrog neu ddyblygol oni bai eu bod yn dymuno gwneud hynny. Efallai y bydd awdurdodau penodedig am ystyried addasu a diwygio eu trefniadau amlasiantaethol presennol gyda'r nod o atal cam-drin domestig a throseddau rhywiol er mwyn cyflawni'r Ddyletswydd.
139. Rhestrir isod rai enghreifftiau o'r trefniadau presennol hyn, y rhan fwyaf ohonynt yn canolbwyntio ar atal aildroseddu. A gall y rhai sy'n gallu cynorthwyo plant sy'n profi cam-drin domestig, y mae'r Canllawiau Statudol Cam-drin Domestig yn cydnabod ei fod yn brofiad niweidiol yn ystod plentyndod, helpu i fynd i'r afael â'r cysylltiadau rhwng y profiadau hyn a throseddu yn y dyfodol:

⁴⁹ <https://victimscommissioner.org.uk/document/sowing-the-seeds-childrens-experience-of-domestic-abuse-and-criminality/>

⁵⁰ [Strategaeth Mynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod a merched - GOV.UK \(www.gov.uk\)](https://www.gov.uk/government/consultations/strategy-for-reducing-domestic-abuse-and-sexual-offences)

⁵¹ [Cynllun Mynd i'r afael â Cham-drin Domestig - GOV.UK \(www.gov.uk\)](https://www.gov.uk/government/consultations/strategy-for-reducing-domestic-abuse-and-sexual-offences)

- **Ymgyrch Encompass** - Mae'r cynllun hwn yn cynnwys rhannu gwybodaeth rhwng yr heddlu ac ysgolion mewn achosion pan fo plentyn oed ysgol wedi profi digwyddiad cam-drin domestig, felly mae'r ysgol mewn sefyllfa well i gefnogi'r plentyn sydd wedi'i effeithio.
- **Byrddau Partneriaeth Lleol Cam-drin Domestig** - mae'r rhain yn asesu'r angen am wasanaethau cymorth a chomisiynu i holl ddiodefwyr a goroeswyr cam-drin domestig, gan gynnwys eu plant, o fewn llety diogel. Gall eu cynnwys amrywio ar draws ardaloedd, ond fel isafswm, byddant yn cynnwys y rhai sy'n cynrychioli awdurdodau lleol, diodefwyr a goroeswyr a'u plant, elusennau cam-drin domestig neu sefydliadau gwirfoddol, darparwyr gofal iechyd, a'r heddlu neu asiantaethau cyfiawnder troseddol eraill.
- **Trefniadau Amlasiantaethol ar gyfer Amddiffyn y Cyhoedd (MAPPA)** - Mae'r rhain yn fframwaith o drefniadau statudol, lle mae'n ofynnol i'r heddlu a Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi, gyda chydweithrediad asiantaethau eraill sy'n gyfrifol am iechyd, tai, a gofal cymdeithasol, ar y cyd i asesu a rheoli'r risg a gyflwynir gan droseddwyr rhywiol a threisgar hysbys. Mae hyn yn cynnwys y rhai a geir yn euog o droseddau sy'n gysylltiedig â cham-drin rhywiol a cham-drin domestig. Nod y trefniadau hyn yw atal aildroseddu yn y dyfodol.
- **Cynadleddau Amlasiantaeth Asesu Risg (MARACs)** - Mae hon yn broses anstatudol sy'n dwyn ynghyd asiantaethau statudol a gwirfoddol i gefnogi ar y cyd diodefwyr a goroeswyr cam-drin domestig sy'n oedolion a phlant sydd â risg uchel o niwed difrifol neu ddynladdiad, ac i darfu ar ymddygiad y cyflawnwr a'i ddargyfeirio. Asiantaethau craidd MARAC yw'r heddlu, gwasanaethau Cynghorydd Trais Domestig Annibynnol, tai, gwasanaethau plant, y Gwasanaeth Prawf, iechyd sylfaenol, iechyd meddwl, gwasanaeth camddefnyddio sylweddau a gofal cymdeithasol i oedolion.

140. Mae enghreifftiau hefyd o Unedau Lleihau Trais a ariennir gan y Swyddfa Gartref (VRUs) yn darparu gweithgarwch sy'n mynd i'r afael â throeddau cam-drin domestig a rhywiol, yn arbennig lle mai nod terfynol y gweithgarwch hwnnw yw ysgogi gostyngiadau mewn trais mewn mannau cyhoeddus. Dylid nodi bod VRUs yn gwario symiau cymharol fach o gyllid ar y gweithgareddau hyn.

141. Prif nod cyllid VRU y Swyddfa Gartref yw atal a lleihau trais mewn mannau cyhoeddus ymhlith pobl dan 25 oed. Yn unol â hynny, mae'r mwyafrif helaeth o weithgarwch VRU a ariennir gan y Swyddfa Gartref yn canolbwyntio ar y mathau hynny o droseddau sy'n ymwneud yn uniongyrchol â'r nod sylfaenol hwn. Fodd bynnag, mae

VRUs hefyd yn gallu defnyddio cyllid y Swyddfa Gartref i ddarparu gweithgarwch sy'n cwmpasu mathau ehangach o droseddau, pe bai eu Hasesiadau Anghenion Strategol yn nodi y bydd gwneud hynny'n effeithio'n gadarnhaol ar ostyngiadau yn eu prif nod. Mae hyn yn cynnwys troseddau cam-drin domestig a rhywiol, y mae rhai VRUs wedi nodi y gallant leihau trais mewn mannau cyhoeddus drwy gomisiynu gwaith ataliol wedi'i dargedu ar gam-drin domestig. Cynhwysir enghraifft o hyn yn astudiaeth achos Northumbria isod.

142. Y tu allan i gyllid y Swyddfa Gartref, mae VRUs yn gallu defnyddio adnoddau cyfatebol heb gyfyngiadau o ran a oes rhaid canolbwyntio ar leihau trais mewn mannau cyhoeddus. Er y byddant yn cael eu mesur yn barhaus yn ôl eu gallu i wneud cynnydd yn ôl eu prif nod, mae enghreifftiau o VRUs yn defnyddio adnoddau allanol i gydlynu ymatebion partneriaeth i droseddau cam-drin domestig a rhywiol neu gomisiynu gweithgarwch eu hunain.

Astudiaeth Achos: VRU Northumbria

Mae'r rhan fwyaf o waith ac ymyriadau VRU Northumbria yn canolbwyntio ar drais ar lefel y stryd, yn enwedig mewn perthynas â phobl ifanc. Mae'r VRU wedi tynnu o ymchwil presennol a data lleol sy'n nodi perthynas rhwng pobl ifanc sy'n gweld neu'n dioddef cam-drin domestig sydd â risg uwch o fod yn rhan o drais mewn mannau cyhoeddus yn y dyfodol fel dioddefwyr a chyflawnwyr.

Yn unol â hynny, mae'r VRU yn gwario tua £150,000 o'i gyllideb i ategu'r darpariaethau presennol sydd ar waith ar draws Northumbria. Mae hyn yn cynnwys y VRU yn penodi Arbenigwr Cam-drin Domestig penodedig sy'n gweithio gyda phob un o'r chwe awdurdod lleol, darparwyr cam-drin domestig a'r chwe Bwrdd Partneriaeth Cam-drin Domestig i ddatblygu'r blaenoriaethau allweddol a nodwyd yn ei Aseiad Anghenion Strategol. Mae ei ddull gweithredu yn bennaf ar ffurf addysg ac ymgysylltu ar y cyfle cyntaf yn ogystal â symud ymlaen hyfforddiant ac ymwybyddiaeth bwrpasol o amgylch dulliau gwylwyr ar gyfer dynion a bechgyn. Gwnaeth adolygiad strategol o ymyriadau cyflawnwyr, a gynhaliwyd gan fforwm comisiynwyr, nifer o argymhellion sy'n cael eu harchwilio drwy'r chwe Bwrdd Partneriaeth Cam-drin Domestig. Un o'r prif argymhellion oedd cymryd ymagwedd strategol at yr holl weithgarwch comisiynu ar gyfer cyflawnwyr ar draws y rhanbarth a gwaith wedi'i dargedu'n fwy gyda chyflawnwyr niwed uchel. Ar hyn o bryd mae'r VRU yn gweithio gyda gwasanaeth Cam-drin Domestig wedi'i gomisiynu i ddatblygu model 'hyb a siarad' a fydd yn darparu adnodd ychwanegol i weithio gyda charfan o gyflawnwyr niwed uchel o fewn proses MARAC ar newid ymddygiad. Mae hon yn fenter ar y cyd gyda'r VRU ac awdurdodau lleol. Rhagwelir, wrth i'r VRU ddatblygu, y bydd mwy o gyfleoedd ar gyfer dulliau ar y cyd i fynd i'r afael â Cham-drin Domestig fel rhan o'n dull iechyd cyhoeddus ehangach o leihau trais difrifol.

Astudiaeth Achos: VRU Swydd Nottingham

Mae Comisiynydd Heddlu a Throseddau Swydd Nottingham wedi cynnwys cam-drin domestig a thrais rhywiol o fewn cwmpas Uned Lleihau Trais Nottingham a Swydd Nottingham (NNVRU) ers ei sefydlu ym mis Mehefin 2019. Mae'r VRU yn cydnabod bod gan blant sy'n byw mewn cartrefi lle mae cam-drin domestig yn digwydd fwy o risg o ddatblygu problemau iechyd corfforol, emosiynol a thrawma aciwt a hirdymor, a allai, heb y gefnogaeth gywir, barhau â'r cylch o drais. O ganlyniad, mae'r NNVRU yn ceisio adeiladu'r sylfaen dystiolaeth leol a chenedlaethol drwy gomisiynu a gwerthuso ymyriadau, yn ogystal â chomisiynu ymchwil, i ddeall yn well 'achosion achosion' trais mewn mannau cyhoeddus, cam-drin domestig a thrais rhywiol a'r ffactorau ataliol sy'n cysylltu'r troseddau hyn ac y gellid mynd i'r afael â nhw i liniaru eu heffeithiau.

Un prosiect o'r fath yw'r Prosiect Dewisiadau, a gyflwynir gan Equation, a oedd yn mynd i'r afael ag ymddygiadau camdriniol ar bob ffurf fel rhan o brosiect a arweinir gan gyfranogwyr dros ddeg wythnos, wedi'i anelu at ddynion ifanc ym mlwyddyn 10. Roedd y cyfranogwyr wedi'u heithrio'n bennaf o'r ysgol prif ffrwd, wedi profi, neu wedi dod i gysylltiad â cham-drin domestig, wedi dangos ymddygiad ymosodol neu dreisgar, yn ogystal ag agweddau negyddol tuag at fenywod a merched. Roedd gan y prosiect nodau dysgu clir ond roedd yn cael ei arwain yn bennaf gan gyfranogwyr, roedd yn galluogi dynion ifanc i archwilio eu teimladau mewn amgylchedd diogel gan roi'r offer iddynt ddatrys problemau a rheoli teimladau o ddieter, gan adeiladu eu hunan-barch a'u dyheadau. Roedd y pynciau'n cynnwys ecsbloetio gan gangiau troseddol megis llinellau cyffuriau, masnachu, cam-drin ar-lein, cam-fanteisio rhywiol ochr yn ochr â ffocws cryf ar berthnasoedd iach, gofod personol, ymddygiadau gwenwynig a chaniatâd. Drwy rymuso, addysgu a rhoi llais i'r cyfranogwyr, llwyddodd y prosiect i ddylanwadu ar fywydau pobl ifanc mewn ffordd gadarnhaol.

Diogelu plant

143. Mae'n hanfodol bod gweithwyr proffesiynol rheng flaen yn cydnabod anghenion penodol a bregusrwydd plant a phobl ifanc, waeth beth yw'r amgylchiadau ynghylch unrhyw ryngweithio y gall plant a phobl ifanc fod yn rhan ohono megis trais sy'n gysylltiedig â gangiau neu gyffuriau. Mae angen ymateb cymesur yn y strategaeth fel bod y plant a phobl ifanc hynny sy'n cael eu heffeithio gan gam-fanteisio troseddol ac sy'n ymwneud â thrais difrifol yn cael eu hystyried yn ddiodefwr ac yn cael eu diogelu a'u cefnogi yn hytrach na'u troseddoli.

Mae Deddf Plant a Gwaith Cymdeithasol 2017 yn gosod dyletswydd ar dri o'r awdurdodau penodedig (heddlu, iechyd ac awdurdod lleol) fel 'partneriaid diogelu' statudol ar gyfer ardaloedd lleol yn Lloegr. Mae'r ddyletswydd hon yn golygu bod yn rhaid iddyn nhw (ac asiantaethau perthnasol eraill y maent yn ystyried eu bod yn briodol) gydweithio i ddiogelu a hyrwyddo lles plant yn eu hardal, gan gynnwys nodi ac ymateb i'w hanghenion. Pennod 3 o'r canllawiau statudol Gweithio Gyda'n Gilydd i

Ddiogelu Plant⁵² yn egluro bod y ddyletswydd ar bartneriaid diogelu i wneud trefniadau i weithio gyda'i gilydd, i ddiogelu a hyrwyddo lles plant yn cael ei rhannu a'i bod yn gyfartal.

144. Nid yw'r Dyletswydd Trais Difrifol yn tynnu oddi ar y cyfrifoldebau hyn. Wrth gydweithio i atal a lleihau trais difrifol, mae gan bartneriaid diogelu gyfle i ddangos a chryfhau effeithiolrwydd trefniadau diogelu amlasiantaethol mewn ardal leol. Mae canllawiau statudol helaeth i'w gweld mewn "Gweithio Gyda'n Gilydd i ddiogelu plant"⁵³ i gefnogi partneriaid lleol i ddatblygu eu strategaeth trais difrifol ac ystyried pwysigrwydd diogelu plant.

145. Mae gweithio teulu cyfan hefyd yn rhan annatod o ddarparu cymorth ataliol effeithiol. Dylid ystyried anghenion a nodau'r teulu i gyd, yn hytrach nag ymateb i anghenion yr unigolyn arweiniol yn unig. Mae hyn yn sicrhau bod gwytnwch yr uned deuluol gyfan yn cael ei gryfhau ac yn gwella canlyniadau yn y tymor hir. Mae gwaith teulu cyfan yn gofyn am ddeall anghenion oedolion a phlant, deall lle mae anghenion yn gorgyffwrdd ac yn rhyng-gysylltiedig. Dylai teuluoedd gydnabod pwy yw eu prif ymarferydd, a gallu rhannu eu stori unwaith. Bydd y prif ymarferydd yn cydlynu gwasanaethau eraill o amgylch y teulu, gan ddarparu cefnogaeth 'gofleidiol', gan sicrhau bod gan bob teulu gynllun pwrpasol ar waith i fynd i'r afael â'u hanghenion a gwella eu canlyniadau.

Astudiaeth Achos: Model Partneriaeth Amlasiantaethol

Yn Abertawe, mae'r Uned Atal Trais (VPU) a phartneriaid yn cyflwyno ystod o ymyriadau a threfniadau amlasiantaethol i leihau ac atal trais, ac i gymryd ymagwedd gyfannol sy'n canolbwyntio ar blant at blant a phobl ifanc sy'n cymryd rhan/mewn perygl o ymwneud â thrais. Mae'r VPU wedi ariannu lluo o ymyriadau ar lefel sylfaenol, eilaidd a thrydyddol, sy'n cynnwys ymyriadau sy'n targedu achosion sylfaenol trais ac yn cynnig cymorth ar yr hyn a ystyrir yn 'eiliad addysgadwy'. Mae'r ymyriadau hyn yn eistedd o fewn system sydd wedi sefydlu ystod o ddulliau o dargedu trais.

⁵² [Cydwethio i ddiogelu plant 2018 \(publishing.service.gov.uk\)](https://publishing.service.gov.uk)

⁵³ [Cydwethio i ddiogelu plant - GOV.UK \(www.gov.uk\)](https://www.gov.uk)

Mae Panel CMET Abertawe (Ar Goll, Ecsbloetio a Masnachu) yn gyfarfod amlasiantaethol a sefydlwyd ac a arweinir gan Gyngor Abertawe, gan gyfarfod bob pythefnos, gweithio o fewn fframwaith Diogelu Cyd-destunol, nodi ac ymateb i anghenion unigol pobl ifanc sydd wedi cael eu hadnabod gan bartneriaid (gan gynnwys Heddlu De Cymru, Diogelwch Cymunedol, Troseddau Ieuencid a chyrff y trydydd sector) gan ddarparu, neu hwyluso mynediad at wasanaethau cymorth arbenigol mewn perthynas â gwendidau megis camddefnyddio sylweddau, iechyd meddwl, digartrefedd a thrais. Mae hefyd yn canolbwyntio ar leoliadau mannau poblogaidd a nodwyd ar draws Abertawe a grwpiau cyfoedion, gan ddarparu gweithgarwch allgymorth wedi'i dargedu.

Mae'r Panel CMET yn galluogi pobl ifanc i gael eu dargyfeirio o'r risg o ecsbloetio, trais ieuencid a throseddau cyfundrefnol difrifol ac mae'n allweddol i sicrhau nad oes dyblygu a bod llwybr atgyfeirio clir at ymyriadau arbenigol.

Comisiynwyd Prifysgol John Moores Lerpwl (LJMU) gan y VPU i asesu cyflawni'r dulliau gweithredu hyn yn Abertawe ar y cyd, i gipio sut maent yn gweithredu i adnabod unigolion sydd mewn perygl o / ymwneud â thrais, a'r mesurau a weithredwyd i liniaru risg, ac atal cyfranogiad pellach mewn trais a throseddau. Bydd y gwerthusiad yn ymgorffori dulliau ehangach asiantaethau allweddol (e.e. yr heddlu a phartneriaethau diogelwch cymunedol), ond gyda ffocws penodol ar y panel CMET, trefniant amlasiantaethol i dargedu ardaloedd poblogaidd, tra hefyd yn darparu cefnogaeth gofleidiol i blant a phobl ifanc sydd mewn perygl.

Asesiadau Anghenion Strategol

146. Bydd asesiad anghenion strategol yn galluogi partneriaeth leol i nodi'r mathau o drais difrifol sy'n digwydd yn eu hardal ac, i'r graddau y mae'n bosibl gwneud hynny, achosion y trais difrifol hwnnw fel sy'n ofynnol gan y Ddeddf PCSC, gan ddarparu gwybodaeth am faterion cyfredol a hirdymor yn ymwneud â thrais difrifol a'r carfanau sydd fwyaf agored i niwed i gyssylltiad yn ardal eu partneriaeth. Mae'r SNA a baratowyd ar gyfer y Ddyletswydd [hefyd yn gallu/ yn debygol o/disgwylir iddo] fodloni'r gofynion ar gyfer SNA sy'n ymwneud â thrais difrifol o dan Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998; yn yr achos hwn, nid oes angen i feddygon teulu unigol gyflawni SNA ar wahân oni bai eu bod yn dewis, neu os mai dyma'r trefniant partneriaeth a ddewiswyd i

ddarparu gofynion y Ddyletswydd. Bydd yr SNA yn darparu mwy o ddealltwriaeth o dueddiadau trais difrifol sefydledig a sy'n dod i'r amlwg, lleoliadau blaenoriaeth neu faterion risg uchel eraill. Mae enghraifft sy'n amlinellu nodau a fframwaith cyffredinol SNA presennol yn cael ei chynnwys fel astudiaeth achos isod. Gall un SNA gwmpasu mwy nag un ardal llywodraeth leol, lle mae'r holl awdurdodau penodedig o bob ardal llywodraeth leol y mae'n eu cwmpasu'n dewis cydweithio i gyflawni eu dyletswyddau o dan Ddeddf PCSC 2022.

147. Dylid llunio'r SNA yn dilyn dadansoddiad ar sail tystiolaeth o wybodaeth yn ymwneud â'r mathau o droseddau treisgar, ysgogwyr troseddu o fewn ardal y bartneriaeth a'r carfanau sydd fwyaf agored i niwed. Bydd hyn yn gofyn am gasglu a dadansoddi data gan bob partner, i'r graddau y mae'n bosibl, gan gynnwys (ond heb ei gyfyngu i):

- Data troseddau lleol a chenedlaethol, (gan gynnwys Arolwg Troseddu Cymru a Lloegr (e.e., troseddau a gofnodwyd gan yr heddluyn ôl y math o drosedd, canlyniadau troseddau a phroffiliau dioddefwyr a throseddwyr),
- Data dienw mewn ysbytai a gofal sylfaenol ar anafiadau trais difrifol,
- Data addysg (e.e. presenoldeb, atal a gwahard),
- Data dienw o garchardai (e.e. mathau o droseddau),
- Data lleol (e.e. gwybodaeth y cyfrifiad),
- Data'r Cynllun Datgelu Trais Domestig,
- Data MARAC,
- Data gofal cymdeithasol plant,
- Canlyniadau adolygiadau dynladdiad gan gynnwys mewn meysydd fel dynladdiad domestig, diogelu plant ac oedolion, iechyd meddwl ac adolygiadau dynladdiad ag arfau ymosodol,
- Mewnbyn o wybodaeth a phrofiad sefydliadol a lle bo gwybodaeth briodol a gwybodaeth ddefnyddiol gan sefydliadau arbenigol yn y sector gwirfoddol a phobl ifanc (e.e. data ar drais yn erbyn menywod a merched). Mae'r

Datganiad Cenedlaethol Disgwyliadau a Phecyn Cymorth Comisiynu VAWG⁵⁴ yn cyflwyno ffynonellau data y gellid eu hystyried wrth asesu anghenion penodol dioddefwyr cam-drin domestig a thrais rhywiol,

- Bydd Fframwaith Perfformiad VAWG NPCC⁵⁵ hefyd yn amlinellu data y dylai'r heddlu eu coladu,

148. Efallai y bydd ardaloedd lleol yn dymuno ceisio cefnogaeth ac arbenigedd dadansoddol ychwanegol wrth lunio eu SNA. Mae'r Swyddfa Gwella Iechyd a Gwahaniaethau hefyd wedi cyhoeddi adnodd defnyddiol ar gyfer ardaloedd lleol ar ddatblygu SNA lleol.⁵⁶

149. Gall yr SNA hefyd nodi bylchau data neu gudd-wybodaeth, lle nad oes gan y bartneriaeth hysbysrwydd na gwybodaeth ac mae angen rhagor o wybodaeth. Bydd cynnwys amrywiaeth o staff a phartneriaid wrth ddatblygu'r SNA yn gwella'r dadansoddiad ac yn arwain at ddarlun cliriach o broblemau'r ardaloedd lleol. Er enghraifft, mae achosion o gam-drin domestig a thrais rhywiol yn cael eu tangofnodi i'r heddlu ac asiantaethau statudol eraill felly bydd setiau data eraill yn ychwanegu at ddealltwriaeth o'r darlun lleol ar gyfer y mathau hyn o droseddau. Gall partneriaethau hefyd ei chael yn ddefnyddiol i gasglu data ansoddol fel rhan o'r broses hon.

150. Dylid defnyddio canlyniadau'r SNA gan y bartneriaeth i ddiffinio eu materion trais difrifol a llunio a blaenoriaethu camau pwrpasol i atal a lleihau trais difrifol y bydd y bartneriaeth yn eu symud ymlaen (y strategaeth).

151. Gallai ardal leol ystyried bod asesiad anghenion strategol amlasiantaethol presennol (a gynhyrchir gan VRU er enghraifft) eisoes yn cyflawni'r meini prawf a nodir yn yr adran hon, gan fodloni rhwymedigaethau perthnasol y ddyletswydd fel sy'n ofynnol gan y Ddeddf PCSC. Dylent wneud hynny dim ond os yw'r SNA dan sylw yn

⁵⁴ [Comisiynu gwasanaethau i fynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod a merched - GOV.UK \(www.gov.uk\)](http://www.gov.uk)
Mae'r Datganiad Cenedlaethol o Ddisgwyliadau yn rhoi canllawiau i ardaloedd lleol ar sut i gomisiynu gwasanaethau cymorth effeithiol i ddioddefwyr VAWG. Yn sail i'r NSE mae Pecyn Cymorth Comisiynu ar wahân, sy'n llunio gwybodaeth mewn ffordd ymarferol i ddangos sut y gellir comisiynu gwasanaethau VAWG i ddiwallu anghenion yn effeithiol.

⁵⁵ [Trais yn erbyn menywod a merched: Fframwaith canlyniadau a pherfformiad \(prgloo.com\)](http://prgloo.com)

⁵⁶ [Y Ddyletswydd Trais Difrifol: canllawiau'r asesiad anghenion strategol - GOV.UK \(www.gov.uk\)](http://www.gov.uk)

cyfateb i'r diffiniad o drais difrifol y mae partneriaid yn cytuno arno wrth ystyried gweithredu'r Ddyletswydd yn eu hardal.

Astudiaeth Achos: Asesiad Anghenion Strategol ar y Cyd ar gyfer Atal a Lleihau Trais – Partneriaeth Lleihau Trais Gorllewin Canolbarth Lloegr, Medi 2019

Sefydlwyd Partneriaeth Lleihau Trais Gorllewin Canolbarth Lloegr gan ddefnyddio cyllid gan y CSP a gyda chefnogaeth yr heddlu ac iechyd.

Mae tîm heddlu ac iechyd ar y cyd yn gweithio gyda sefydliadau fel cynghorau, ysbytai ac elusennau i'w helpu i ddarparu gwasanaethau a fydd yn atal trais, gan ddefnyddio arferion gorau a thystiolaeth o ble mae trais yn digwydd.

Nodau Asesiad o Anghenion:

Nodi, casglu a cymhathu data presennol ar draws asiantaethau partner a systemau cysylltiedig o ran angen atal trais:

- Dull epidemiolegol - amser, person, lle
- Dull cymharol - cymharwyr rhanbarthol a chenedlaethol
- Dull corfforaethol - llunio unrhyw ymgynghoriad rhanddeiliaid sydd eisoes wedi'i gynnal ar lefel awdurdod lleol neu ymchwil ansoddol lle mae'n bodoli

Penderfynu a deall y ddarpariaeth atal trais presennol ar draws asiantaethau partner mewn perthynas ag angen a nodi bylchau yn y ddarpariaeth:

- Canolbwyntio ar drais gydag anaf (heblaw am gam-drin domestig a throsteddau cyllyll)
- Galluogi triongli gyda data ysbytai
- Ystyried y trosteddau sy'n gysylltiedig â niwed â thystiolaeth
- Ategu dadansoddiad arall ar y gweill a oedd yn ystyried "pob trostedd"

Fframwaith Asesiad o Anghenion:

1. Atal sylfaenol - Atal ymwneud â thrais
2. Atal eilaidd - Atal ailadrodd yn dilyn ymwneud â thrais yn gynnar
3. Atal trydyddol - Lleihau niwed ac atal trais pellach lle mae trais wedi'i sefydlu

4. Gorfodi a chyfiawnder troseddol

5. Newid agwedd

Ffynonellau data: Data Heddlu Gorllewin Canolbarth Lloegr, data'r Cwmni Adsefydlu Cymunedol, data'r Bwrdd Cyfiawnder Ieuencid, Blaenau Bysedd Iechyd Cyhoeddus Lloegr, Yr Adran Addysg, arolygon lleol, ymgynghoriad dan arweiniad awdurdodau lleol, Iechyd a chyfiawnder yn ddwfn

Y Strategaeth

152. Dylai'r strategaeth gael ei pharatoi gan yr awdurdodau penodedig yn dilyn nodi'r mathau o drais difrifol sy'n digwydd yn ardal y bartneriaeth ac, i'r graddau y mae'n bosibl gwneud hynny, nodi achosion trais difrifol yn yr ardal honno drwy SNA cynhwysfawr. Dylai gynnwys ystod o gamau gweithredu newydd a rhai presennol y bydd y bartneriaeth yn eu symud ymlaen i atal a lleihau'r materion trais difrifol a'r ysgogwyr sydd wedi'u nodi.
153. Mae'r Ddeddf PCSC yn mynnu bod y strategaeth yn cael ei chyhoeddi, ei chadw dan adolygiad a'i diwygio o bryd i'w gilydd. Dylid adolygu'r strategaeth o leiaf yn flynyddol a dylai awdurdodau penodedig benderfynu ar y cyd os oes angen unrhyw gamau newydd neu os oes angen strategaeth ddiwygiedig. Nid oes dim i atal awdurdodau penodedig rhag adolygu a diwygio eu SNA a'u strategaeth (neu ran ohoni) yn amlach os oes angen.
154. Gallai fod yn ddefnyddiol i'r strategaeth gynnwys, ond nid yw'n gyfyngedig i, y canlynol:
- a. Trefniadau sy'n cael eu defnyddio i gyflawni'r Ddyletswydd ac a oes cydlynnydd penodol,
 - b. Llywodraethu, gan gynnwys sut y bydd y bartneriaeth yn cyflawni gofynion y ddeddfwriaeth (gan gynnwys y rhai o dan y Ddeddf Trosedd ac Anhrefn)⁵⁷, cyfarfodydd rheolaidd, trefniadau monitro a phroses a dyddiadau ar gyfer adolygu,

⁵⁷ Lle mae'r CSP yn penderfynu cyflawni ei ofynion CDA drwy SNA a strategaeth y Ddyletswydd Trais Difrifol

- c. Fframwaith, ar gyfer casglu a dadansoddi data,
- d. Pwy (megis y sector gwirfoddol a chymunedol, pobl ifanc a chymunedau) y bydd y bartneriaeth yn gweithio gyda nhw; pam eu bod wedi cael eu dewis; a sut y byddant yn cydweithio,
- e. Trefniadau ymgynghori gyda phobl ifanc a chymunedau,
- f. Ffiniau daearyddol (yn enwedig os yw'r trefniadau'n gweithredu ar draws mwy nag un ardal awdurdod lleol) a sut mae hyn yn cysylltu â gofynion y Ddeddf Trosedd ac Anhrefn⁵⁸,
- g. Sut y bydd ymgysylltu ag addysg a charchardai yn cael ei reoli'n effeithiol i sicrhau eu bod yn cymryd rhan,
- h. Sut y gwneir cysylltiadau priodol gyda threfniadau diogelu,
- i. Rolau a chyfrifoldebau'r corff plismona lleol (y PCCs yn bennaf) , gan gynnwys trefniadau ar gyfer dyrannu arian i awdurdodau
- j. Nodi beth yw'r trefniadau ar gyfer comisiynu gwasanaethau ychwanegol o dan y strategaeth a sut y gwneir cysylltiadau â'r bartneriaeth ariannu bresennol ar gyfer gweithgareddau atal a lleihau,
- k. Beth yw'r trefniadau ar gyfer craffu annibynnol ar y strategaeth, gan gynnwys rhai o dan y pwyllgor trosedd ac anhrefn,
- l. Crynodeb lefel uchel (nad yw'n sensitif) o'r SNA,
- m. Camau gweithredu (gan gynnwys camau ataliol ymyrraeth gynnar) i'w cyflawni gan ardal gyfan y bartneriaeth, gan y sector/partneriaid a chamau gweithredu ehangach (lle bo'n briodol – ar draws ffiniau neu'n

⁵⁸ Lle mae'r CSP yn penderfynu cyflawni ei ofynion CDA drwy SNA a strategaeth y Ddyletswydd Trais Difrifol"

genedlaethol), sut mae'r camau a nodwyd yn gwella neu'n ategu gweithredoedd/neu drefniadau presennol yn yr ardal leol,

- n. Crynodeb gweithredol o'r strategaeth trais difrifol,
- o. Lle bo hynny'n berthnasol yr asesiad blynyddol o berfformiad y bartneriaeth yn ôl strategaeth y blynyddoedd blaenorol.

155. Efallai y bydd awdurdodau penodedig hefyd am fod yn ymwybodol o amseru datblygiad eu strategaethau a'u gweithredoedd i gyd-fynd â phenderfyniadau cyllidebol neu wariant yn eu hardal leol – bydd hyn yn galluogi asesiad sy'n seiliedig ar dystiolaeth o ble mae arian yn cael ei ddargyfeirio orau iddo. Dylai unrhyw gamau sy'n disgyn ar awdurdodau addysgol, carchardai neu awdurdodau dalfeydd ieuencid fod yn destun asesiad cost y cytunir arno i sicrhau fforddiadwyedd ochr yn ochr â'r rhwymedigaethau gwariant presennol. Lle nad oes cyllid ar gael trwy gyllidebau lleol, efallai y bydd partneriaethau am ystyried cyfuno a/neu gyfeirio adnoddau i'r man lle mae eu hangen fwyaf.
156. Cyn cwblhau'r strategaeth, mae casglu barn a syniadau'r sector gwirfoddol a chymunedol, plant a phobl ifanc, defnyddwyr gwasanaeth ar gyfer dioddefwyr sy'n oedolion a busnesau sy'n gweithredu yn yr ardal yn cael ei annog yn gryf. Amlinellir cyngor a chanllawiau pellach ar y broses hon ym Mhennod 3 o'r canllawiau hyn. Gall awdurdodau penodedig hefyd ddymuno cyfeirio at strategaethau a gyhoeddir gan ardaloedd cyfagos i wirio am gysondeb dull gweithredu os oes angen gweithio ar draws ffiniau awdurdodau lleol ar faterion cyffredin.
157. Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 yn gosod rhwymedigaeth gyfreithiol ar awdurdodau cyhoeddus i roi sylw dyladwy i'r angen i ddileu gwahaniaethu, aflonyddu ac erledigaeth anghyfreithlon; i ddatblygu cyfle cyfartal; ac i feithrin cysylltiadau da, rhwng personau â nodweddion gwarchodedig gwahanol. Y nodweddion gwarchodedig yw oedran, anabledd, ailgyfeirio rhywedd, beichiogrwydd a mamolaeth, hil, crefydd neu gred, rhyw, a chyfeiriadedd rhywiol. Wrth ddatblygu eu strategaethau lleol, a fydd yn cynnwys camau gweithredu ac ymyriadau ar gyfer eu hardaloedd lleol, rhaid i awdurdodau penodedig gydymffurfio â gofynion Deddf Cydraddoldeb 2010.
158. Dylai awdurdodau penodedig hefyd fonitro effaith eu strategaethau lleol ar y rhai sydd â nodweddion gwarchodedig yn barhaus.

Trefniadau ar gyfer cyhoeddi a lledaenu'r strategaeth

159. Mae'r Ysgrifennydd Gwladol wedi gwneud rheoliadau mewn cysylltiad â chyhoeddi a lledaenu'r strategaeth⁵⁹.
160. Rhaid cyhoeddi pob strategaeth cyn gynted ag y bo'n rhesymol ymarferol ar ôl iddi gael ei pharatoi, gyda'r strategaeth gyntaf ar gyfer pob ardal llywodraeth leol yn cael ei chyhoeddi erbyn 31 Ionawr 2024.
161. Rhaid i bob strategaeth gael ei gosod ar wefan awdurdod penodedig neu gorff plismona lleol ar gyfer yr ardal llywodraeth leol y mae'n ymwneud â hi a chael eii chyhoeddi ar ffurf arall y mae'r awdurdodau penodedig yn ystyried ei bod yn briodol (a all gynnwys copïau caled). Lle y mae awdurdodau penodedig yn cydweithio ar draws ardaloedd llywodraeth leol, rhaid cyhoeddi'r strategaeth a rennir ar wefan awdurdod penodedig neu gorff plismona lleol ar gyfer pob ardal llywodraeth leol sy'n rhan o'r ardal berthnasol. Mae hyn yn sicrhau bod yr holl strategaethau sy'n ymwneud ag ardal llywodraeth leol ar gael yn yr ardal honno.
162. Rhaid cyflwyno'r strategaethau trais difrifol i'r Ysgrifennydd Gwladol dros yr Adran Gartref o fewn 7 diwrnod i'w cyhoeddi. Dylid eu hanfon at: Seriousviolenceduty@homeoffice.gov.uk. Yn ogystal, am eu bod yn cwmpasu'r holl ardaloedd Llywodraeth Leol yng Nghymru neu ran ohonynt, rhaid cyflwyno'r strategaethau i Weinidogion Cymru o fewn 7 diwrnod i'w cyhoeddi, drwy anfon y strategaethau at CrimeandJustice@gov.cymru. Dylai hyn naill ai fod fel dolen we i ble mae'r strategaeth yn cael ei chyhoeddi neu fel atodiad (fersiwn PDF neu Word).
163. Wrth gyhoeddi a lledaenu eu strategaethau rhaid i awdurdodau penodedig gydymffurfio â gofynion Deddf Cydraddoldeb 2010. Bydd awdurdodau penodedig sy'n cwmpasu'r cyfan neu ran o ardal llywodraeth leol yng Nghymru hefyd yn gorfod cyhoeddi fersiwn Gymraeg o'u strategaeth.

⁵⁹ Gosodwyd y rheoliadau hyn Rheoliadau Atal a Lleihau Trais Difrifol (Strategaethau ac ati) 2022, yn y Senedd ar 12 Rhagfyr. [Rheoliadau Atal a Lleihau Trais Difrifol \(Strategaethau ac ati\) 2022 \(legislation.gov.uk\)](https://legislation.gov.uk)

164. Gallai ardaloedd lle mae gwaith eisoes yn mynd rhagddo ar atal neu leihau trais difrifol ddymuno cyhoeddi strategaeth interim yn gynharach ond nid oes rheidrwydd i wneud hyn.
165. Gall awdurdodau penodedig hefyd ddymuno lledaenu eu strategaeth drwy eu prosesau adrodd blynyddol ar gyfer asiantaeth a phartneriaeth unigol, gan gynnwys eu strategaeth trais difrifol, cynnydd ar gamau gweithredu a chanlyniad adolygiadau dilynol o'u strategaeth.
166. Gall awdurdodau penodedig ddatblygu strategaeth unigol bwrpasol mewn ymateb i'r Ddyletswydd neu gellir ymgorffori asesiad yn y cynhyrchion presennol os yw'n cael ei nodi'n glir. Er enghraifft, gall awdurdodau penodedig sy'n rhan o CSPs gydymffurfio â'u swyddogaethau newydd o dan y Ddeddf Trosedd ac Anhrefn (mewn perthynas ag atal a lleihau trais difrifol) drwy gynhyrchu strategaeth annibynnol sy'n cwmpasu atal a lleihau trais difrifol, neu drwy baratoi un strategaeth drosfwaol sy'n cwmpasu'r mater hwn yn ogystal â'r materion eraill y mae'n ofynnol i CSPs eu llunio a gweithredu strategaethau mewn perthynas â nhw, a nodir yn adran 6(1)(a) i (c) o Ddeddf 1998. Gall awdurdodau penodedig hefyd benderfynu defnyddio'r CSP fel y bartneriaeth briodol i gyflawni'r Ddyletswydd (o dan y Ddeddf PCSC), ac felly paratoi un strategaeth sy'n cyflawni gofynion y Ddyletswydd a'r Ddeddf Trosedd ac Anhrefn. Pan fydd awdurdodau penodedig yn paratoi un strategaeth i gyflawni'r ddau set o ofynion hyn, bydd angen i'r strategaeth ddangos hynny'n glir. Bydd angen iddi hefyd gydymffurfio â'r gofynion cyhoeddi a lledaenu ar gyfer y strategaeth o dan Rheoliadau'r Deddf PCSC a Rheoliadau'r Ddeddf Trosedd ac Anhrefn⁶⁰. Mae'r gofynion yn cyd-fynd yn agos.
167. Cynhwysir enghraifft o strategaeth a gweithredoedd cysylltiedig fel astudiaeth achos isod. Mae'r Swyddfa Gwella Iechyd a Gwahaniaethau hefyd wedi cynhyrchu adnodd defnyddiol ar gyfer arweinwyr systemau lleol ar weithio mewn partneriaeth at ddibenion atal trais difrifol.⁶¹

⁽⁶⁰⁾ Nodir y gofynion ar gyfer llunio a gweithredu strategaethau o dan Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998 yn *Rheoliadau Trosedd ac Anhrefn (Llunio a Gweithredu Strategaeth) 2007* (fel y'i diwygiwyd) ar gyfer Lloegr, a *Rheoliadau Trosedd ac Anhrefn (Llunio a Gweithredu Strategaeth) (Cymru) 2007* (fel y'i diwygiwyd) i Gymru.

⁶¹https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/838930/multi-agency_approach_to_serious_violence_prevention.pdf

Astudiaeth Achos: Uned Diogelwch Cymunedol Sirol Hertfordshire – Strategaeth Trais Difrifol

Cynhaliodd Hertfordshire asesiad Anghenion Trais Difrifol yn 2018 mewn ymateb i gynnydd mewn troseddau cyllyll a gweithgarwch llinellau cyffuriau. Ffurfiodd yr asesiad hwn gefndir y Strategaeth Trais Difrifol gyntaf a lansiwyd yn 2018 a chymerodd ddull system gyfan o fynd i'r afael ag atal, ymyrraeth gynnar a gorfodi.

Cafodd y strategaeth ei hadnewyddu yn 2021 yn dilyn arolwg proffesiynol a chyhoeddus a diweddariad o'r asesiad o anghenion Trais Difrifol. Cafodd y strategaeth hefyd ei llywio gan gynhyrchion cudd-wybodaeth fel Proffil y Farchnad Gyffuriau, Cogio a Briffiad Camfanteisio ar Gyflenwi Cyffuriau.

Mae gan y strategaeth bedair blaenoriaeth:

1. Camfanteisio Troseddol ar Bobl Ifanc

Atal plant a phobl ifanc rhag ymwneud â chamfanteisio troseddol a thrais difrifol

2. Llinellau Cyffuriau a chyflenwi cyffuriau trefnedig

Ymyrryd mor gyflym â phosibl i leihau'r cyfleoedd i blant, pobl ifanc ac oedolion ymwneud ymhellach â Llinellau Cyffuriau a chyflenwi cyffuriau anghyfreithlon

3. Camfanteisio troseddol ar oedolion gan gynnwys 'cogio'

Cefnogi oedolion sy'n agored i niwed sydd mewn perygl o gael eu hecsbloetio'n droseddol a'u heiddo'n cael eu defnyddio ar gyfer gweithgarwch troseddol a chyflenwi cyffuriau anghyfreithlon

4. Argaeledd cyllyll ac arfau eraill

Lleihau'r cyfleoedd i gael cyllyll ac arfau eraill sy'n ymwneud â thrais difrifol.

Mae'r llywodraethu ar gyfer y strategaeth hon yn nwylo'r byrddau canlynol:

- Bwrdd Diogelwch Cymunedol
- Bwrdd Gweithredol Cam-drin Domestig
- Bwrdd Strategol Cyffuriau ac Alcohol

- Bwrdd Diogelu Oedolion Hertfordshire
- Partneriaeth Plant Hertfordshire
- Bwrdd Rheoli Integredig ar gyfer Troseddwy

Ffurfiwyd grŵp Cydlynu Trais Difrifol, gyda chynrychiolwyr o bob un o'r byrddau hyn, i sicrhau bod y camau gweithredu'n cael eu cyflawni yn unol ag amcanion y strategaeth.

Rhannu Gwybodaeth

Cefndir

168. I gydnabod pwysigrwydd rhannu gwybodaeth amlasiantaethol effeithiol, mae'r Ddeddfwriaeth Dyletswydd Trais Difrifol yn cynnwys darpariaethau penodol i gefnogi partneriaid i rannu hysbysrwydd, cudd-wybodaeth a gwybodaeth i atal a lleihau trais difrifol (gweler adrannau 16 a 17 o Bennod 1 o Ran 2 o'r Ddeddf PCSC). Mae'r darpariaethau hyn yn creu pyrth rhannu gwybodaeth i ganiatáu datgelu i awdurdod penodedig o wybodaeth a gedwir gan awdurdodau penodedig, cyrff plismona lleol ac awdurdodau addysg, carchardai neu ddalfeydd ieuencid ac i alluogi cyrff plismona lleol i ofyn am wybodaeth gan awdurdodau penodedig, awdurdodau addysg, awdurdodau carchardai neu ddalfeydd ieuencid o fewn ardal ei heddlu, neu unrhyw gorff plismona lleol arall at ddibenion y ddyletswydd.

169. Ni fydd y darpariaethau'n disodli cytundebau neu brotocolau rhannu data presennol sydd eisoes wedi'u sefydlu, gan gynnwys y rhai o dan Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998. Bwriad y pyrth rhannu gwybodaeth newydd at ddibenion y Ddyletswydd yw galluogi rhannu data perthnasol lle na fyddai'r pwerau presennol yn unig yn ddigonol.

170. Dylai awdurdodau iechyd a gofal cymdeithasol fod yn ymwybodol bod cyfyngiadau o dan y pwerau yn adrannau 16 a 17 ar ddatgelu gwybodaeth am gleifion a/neu ddatgelu gwybodaeth bersonol gan awdurdod iechyd neu awdurdod ofal cymdeithasol penodedig. Mae'r cyfyngiadau hyn yn golygu, ar y cyfan, na ellir mynnu eu bod yn datgelu gwybodaeth gyfrinachol am gleifion.

171. Yn ymarferol, mae awdurdodau lleol eisoes yn casglu symiau mawr o ddata lefel disgyblion ac addysgol felly byddai unrhyw ddata addysg ychwanegol sy'n ofynnol gan

awdurdodau addysg at ddibenion yr asesiad o angen strategol felly yn cael eu casglu'n fwyaf ymarferol drwy'r awdurdod lleol.

172. Bydd pob awdurdod eisoes yn casglu gwybodaeth fel mater o drefn ar agwedd benodol ar asesiad o anghenion strategol ardal leol. Mae'r deddfwriaeth yn galluogi gwybodaeth o'r fathi i gael ei rhannu'n briodol gyda'r bartneriaeth er mwyn i bob agwedd ar drais difrifol i cael ei hystyried yn ddigonol. Gall rhannu gwybodaeth hefyd helpu i gefnogi nodau partneriaeth drwy:

- a. Gellir defnyddio darparu dealltwriaeth gyffredin o'r broblem – gwybodaeth a ddygir ynghyd o ystod o sefydliadau/asiantaethau i nodi patrymau a thueddiadau, manau problemus daearyddol a charfannau bregus. Gellir troi at wybodaeth o'r fath hefyd at ddibenion gwerthuso;
- b. Bydd meithrin ymateb amlasiantaethol - gan gynnwys ystod o ffynonellau gwybodaeth yn yr asesiad cychwynnol o anghenion strategol - yn helpu i ennyn ymateb amlasiantaethol naturiol gan y bydd gan bob sefydliad/asiantaeth rôl glir i'w chwarae wrth fynd i'r afael â materion lleol;
- c. Cefnogi gweithio mewn partneriaeth – gall rhannu gwybodaeth yn rheolaidd helpu i adeiladu a/neu wella perthnasoedd rhyng-asiantaethol gan y bydd partneriaid yn cydweithio ar faterion a rennir gyda nod cyffredin.

173. Mae rhannu data'n effeithiol hefyd yn ganolbwynt allweddol i'r Unedau Lleihau Trais presennol (VRUs), a gefnogir gan gyllid gan y Swyddfa Gartref. Mae VRUs yn darparu adnodd pwrpasol, lle clir i gydlynu gwybodaeth yn ogystal ag arweinyddiaeth strategol i ymateb i ganfyddiadau unrhyw ddadansoddiad. Fel y nodir mewn canllawiau interim⁶² i VRUs, dylai rhannu gwybodaeth a deallusrwydd gynnwys rhannu data cyfanredol dienw yn bennaf er mwyn llywio'r ymateb strategol, tactegol a gweithredol i drais difrifol.

⁶²Canllawiau Interim Uned Lleihau Trais. Mawrth 2020.

174. Cydnabyddir y dylid mabwysiadu'r dull 'Rhannu Gwybodaeth i fynd i'r afael â Thrais (ISTV)' tuag at rannu gwybodaeth fel llinell sylfaen a'i wella'n barhaus lle bo modd. Ar hyn o bryd mae VRUs yn gweithio i gyflawni'r tair lefel ganlynol o ddefnydd gwybodaeth er mwyn cefnogi eu gwaith i atal a lleihau trais difrifol:
- a. Lefel 1 – Gwybodaeth a ddefnyddir i lywio'r asesiad o anghenion strategol er mwyn deall materion lleol;
 - b. Lefel 2 – Gwybodaeth a ddefnyddir i nodi lleoliadau problemus yn well a chefnogi dull wedi'i dargedu;
 - c. Lefel 3 – Gwybodaeth a ddefnyddir i nodi unigolion sydd mewn perygl yn well ar gyfer rhaglenni cymorth dwysedd uchel. Ni fyddai data Lefel 3 yn berthnasol ar gyfer data gofal iechyd o dan y Ddyletswydd.

Y ddeddfwriaeth – Datgelu Gwybodaeth (Adran 16)

175. Mae adran 16 o'r Ddeddf PCSC yn darparu porth caniatool ar gyfer rhannu gwybodaeth sy'n galluogi awdurdodau penodedig⁶³, cyrff plismona lleol (PCCs neu gyfwerth), awdurdodau addysg, carchardai a dalfeydd ieuencid i ddatgelu gwybodaeth i'w gilydd at ddibenion eu swyddogaethau o dan y Ddyletswydd. Dylid ystyried rhannu gwybodaeth i gefnogi cydweithio effeithiol â phartneriaethau yn ofalus ac yn unol â gofynion diogelu data gan sicrhau bod unrhyw ddatgelu yn angenrheidiol ac yn gymesur at y diben arfaethedig. Gweler paragraffau 152 ymlaen am ragor o wybodaeth.
176. Mae'r pwerau'n caniatáu gwneud ceisiadau am rannu gwybodaeth, neu i wybodaeth gael ei rhannu'n rhagweithiol, ond nid oes rheidrwydd ar unrhyw awdurdod penodedig i rannu gwybodaeth (naill ai'n rhagweithiol neu'n dilyn cais). Er enghraifft, gall Bwrdd Gofal Integredig ddewis ymateb i gais o dan adran 16 i ddatgelu gwybodaeth rheoli cyfanredol am bresenoldebau mewn ysbytai lle amheuwyd trais difrifol, a allai gefnogi datblygu asesiad proffil problem leol / anghenion strategol.

⁶³ Fel y'i diffinnir gan adran 11 ac Atodlen 1 o'r Ddeddf PCSC.

177. Gellir datgelu gwybodaeth bersonol⁶⁴ o dan adran 16 gan awdurdodau penodedig (ac eithrio awdurdodau iechyd neu ofal cymdeithasol), cyrff plismona lleol (PCCs neu gyfwerth), awdurdodau addysg, carchardai a dalfeydd ieuenctid. Rhaid i unrhyw rannu gwybodaeth bersonol gydymffurfio â deddfwriaeth diogelu data (yn bwysicaf oll, Deddf Diogelu Data 2018).
178. Nid yw datgelu gwybodaeth am gleifion gan awdurdodau penodedig, cyrff plismona lleol (PCCs neu gyfatebol), awdurdodau addysg, carchardai a dalfeydd ieuenctid yn cael ei awdurdodi o dan y pwerau hyn (adran 16(4)(a)), nac ychwaith datgelu gwybodaeth bersonol gan awdurdodau iechyd neu ofal cymdeithasol penodedig (adran 16(4)(b)).
179. Gellir datgelu gwybodaeth ddiennw o dan adran 16 gan bob awdurdod penodedig, gan gynnwys awdurdodau iechyd neu ofal cymdeithasol, a chyrff plismona lleol (PCCs neu gyfatebol), awdurdodau addysg, carchardai a dalfeydd ieuenctid.
180. Mae adran 16(3) yn darparu nad yw datgeliadau o dan adran 16 yn torri unrhyw rwymedigaeth o hyder sy'n ddyledus gan y person sy'n gwneud y datgeliad, neu unrhyw gyfyngiad arall ar ddatgelu gwybodaeth (ym mha ffordd bynnag y'i gosodwyd). Rhaid i'r datgeliad hefyd fod yn:
- a. yn unol â'r ddeddfwriaeth diogelu data⁶⁵ (adran 16(4)(c)), a
 - b. heb ei wahardd gan unrhyw un o Rannau 1 i 7 neu Bennod 1 o Ran 9 o Ddeddf Pwerau Ymchwilio 2016 (adran 16(4)(d)).
181. Mae adran 16(7) yn darparu nad yw'r porth rhannu gwybodaeth hwn fel arall yn effeithio ar y pwerau presennol i ddatgelu gwybodaeth. Gellir rhannu data personol o

⁶⁴ Ystyr gwybodaeth bersonol neu 'ddata personol' yw unrhyw wybodaeth sy'n ymwneud â pherson naturiol a adnabyddir neu y gellir ei adnabod ('gwrthrych data'); mae person naturiol y gellir ei adnabod yn un y gellir ei adnabod, yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol, yn benodol drwy gyfeirio at ddynodwr megis enw, rhif adnabod, data lleoliad, dynodwr ar-lein neu at un neu ragor o ffactorau sy'n benodol i hunaniaeth gorfforol, ffisiolegol, genetig, meddyliol, economaidd, diwylliannol neu gymdeithasol y person naturiol hwnnw". GDPR y DU.

⁶⁵ Yn bennaf rheoliad Diogelu Data Cyffredinol y DU (GDPR y DU), Deddf Diogelu Data 2018 a rheoliadau a wnaed o dan Ddeddf Diogelu Data 2018

hyd lle bo hynny'n briodol ac yn gyson â'r fframweithiau cyfreithiol presennola mecanweithiau sydd eisoes wedi'u sefydlu rhwng partneriaid lleol (e.e. MARAC a threfniadau'rHyb Diogelu Amlasiantaethol (MASH)).

182. Rhaid i ymarferwyr iechyd a gofal ddilyn canllawiau rhannu gwybodaeth eu rheoleiddiwr proffesiynol wrth benderfynu a allant ddatgelu gwybodaeth gyfrinachol am gleifion i gyrff plismona lleol (PCCs neu gyfatebol) neu awdurdodau eraill wrth ddibynnu ar bwerau rhannu gwybodaeth amgen. Gellir dod o hyd i ragor o wybodaeth am ddatgeliadau ar gyfer amddiffyn cleifion ac eraill o dan y mecanweithiau presennol hyn yng nghanllawiau'r GMC ar Gyfrinachedd: arfer da wrth drin gwybodaeth am gleifion⁶⁶

Cyflenwi gwybodaeth i gyrff plismona lleol ac ati (Adran 17)

183. Mae'r Ddeddf PCSC hefyd yn creu pŵer o dan adran 17 ar gyfer cyrff plismona lleol (PCCs a chyfatebol) i ofyn i unrhyw awdurdod penodedig ac unrhyw awdurdod cyfiawnder addysg, carchar neu gyfiawnder ieuencid o fewn ardal ei heddlu ei gyflenwi gyda gwybodaeth o'r fath y gall ei phennu at ddiben ei swyddogaethau sy'n ymwneud â'r Ddyletswydd.

184. Pwrpas y pŵer hwn yw galluogi neu gynorthwyo cyrff plismona lleol (PCCs neu gyfatebol) i gynorthwyo awdurdod penodedig wrth arfer ei swyddogaeth i gydweithio a chynllunio i atal a lleihau trais difrifol a monitro'r strategaeth leol a'i heffeithiolrwydd.

185. Pan wneir cais o dan adran 17(1), rhaid i'r person neu'r corff y mae'n ymwneud ag ef gydymffurfio a darparu'r wybodaeth y gofynnwyd amdani, yn ddarostyngedig i'r cyfyngiadau yn is-adran (6). Rhaid i'r wybodaeth y gofynnir amdani gael ei dal gan y person y gwneir y cais iddo ac mae'n rhaid iddo ymwneud â'r person hwnnw, swyddogaeth y person hwnnw, neu berson y mae swyddogaeth y gellir ei arfer iddo gan y person y gofynnir iddo gyflenwi'r wybodaeth.

⁶⁶ Cyngor Meddygol Cyffredinol. Cyfrinachedd: arfer da wrth drin gwybodaeth cleifion, paragraffau 50 - 76.

186. Gellir datgelu gwybodaeth bersonol o dan adran 17 gan awdurdodau penodedig (ac eithrio awdurdodau iechyd neu ofal cymdeithasol), cyrff plismona lleol (PCCs a chyfatebol), awdurdodau addysg, carchardai a dalfeydd ieuenctid.
187. Nid yw datgelu gwybodaeth am gleifion gan awdurdodau penodedig, cyrff plismona lleol (PCCs a chyfatebol), awdurdodau addysg, carchardai a dalfeydd ieuenctid wedi'i awdurdodi o dan y pwerau hyn (adran 17(6)(a)), ac nid ychwaith yw datgelu gwybodaeth bersonol gan awdurdodau iechyd neu ofal cymdeithasol penodedig (adran 17(6)(b)).
188. Gellir datgelu gwybodaeth ddienw o dan adran 17 gan bob awdurdod penodedig, gan gynnwys awdurdodau iechyd neu ofal cymdeithasol, a chyrff plismona lleol (PCCs a chyfatebol), awdurdodau addysg, carchardai a dalfeydd ieuenctid.
189. Mae adran 17(5) yn darparu nad yw datgeliadau sy'n ofynnol gan adran 17 yn torri unrhyw rwymedigaeth o hyder sy'n ddyledus gan y person sy'n gwneud y datgeliad, neu unrhyw gyfyngiad arall ar ddatgelu gwybodaeth (ym mha ffordd bynnag y'i gosodwyd). Rhaid i'r datgeliad fod:
- a. yn unol â'r ddeddfwriaeth diogelu data⁶⁷ (adran 17(6)(c)), a
 - b. heb ei wahardd gan unrhyw un o Rannau 1 i 7 neu Bennod 1 o Ran 9 o Ddeddf Pwerau Ymchwilio 2016 (adran 17(6)(d)).
190. Mae adran 17(7) yn darparu bod unrhyw wybodaeth a gyflenwir i gorff plismona lleol o dan adran hon gael ei defnyddio dim ond gan y corff hwnnw at ddiben ei alluogi neu ei gynorthwyo i gyflawni ei swyddogaethau o dan adran 14 ac at ddibenion atal a lleihau trais difrifol mewn perthynas â'r Ddyletswydd. Ni ellir lledaenu gwybodaeth ymhellach ychwaith y tu allan i'r corff plismona lleol hwnnw. Mae hyn yn golygu mai dim ond at ddibenion sy'n gysylltiedig â chynorthwyo a monitro awdurdodau penodedig wrth arfer eu swyddogaethau o dan y Ddyletswydd Trais Difrifol y gellir ei defnyddio. Er enghraifft, ni ellid ei defnyddio, na'i rannu â'r heddlu nac asiantaethau gorfodi'r gyfraith eraill, at ddibenion eraill.

⁶⁷Yn bennaf rheoliad Diogelu Data Cyffredinol y DU (GDPR y DU), Deddf Diogelu Data 2018 a rheoliadau a wnaed o dan Ddeddf Diogelu Data 2018.

Pwerau gwneud rheoleiddiadau (adran 10)

191. Mae adran 10 o'r Ddeddf PCSC yn darparu pŵer i'r Ysgrifennydd Gwladol wneud rheoliadau sy'n rhoi pwerau i awdurdodau penodedig gydweithio â phersonau rhagnodedig (ac i'r gwrthwyneb). Gallai personau rhagnodedig fod yn y sectorau cyhoeddus, gwirfoddol neu breifat. Bydd y rhain yncael eu rhoi yn eu lle pan fydd ardaloedd lleol yn profi heriau cyfreithiol wrth weithio gyda'i gilydd. Mae adran 10 hefyd yn darparu pŵer i'r Ysgrifennydd Gwladol wneud rheoliadau sy'n awdurdodi datgelu gwybodaeth rhwng person rhagnodedig ac awdurdodau penodedig, cyrff plismona lleol (PCCs a chyfatebol), awdurdodau addysg, carchardai a dalfeydd ieuenctid. Byddai unrhyw borth rhannu gwybodaeth o'r fath yn destun cyfyngiadau tebyg ar yr hyn y gellir ei ddatgelu i'r rhai a geir yn adrannau 16 ac 17.

Diogelu data

192. Dylai pob awdurdod cyfrifol eisoes fod â threfniadau ar waith sy'n nodi'n glir y prosesau a'r egwyddorion ar gyfer rhannu gwybodaeth yn fewnol. Yn ogystal, gall y trefniadau hyn gynnwys rhannu gwybodaeth o fewn y bartneriaeth leol a gyda chyrrff allanol, gan gynnwys prosesu data personol er mwyn iddynt gael eu gwneud yn ddienw at ddibenion rhannu. Pan fo'n berthnasol, dylai trefniadau o'r fath gynnwys y pwrpas ar gyfer rhannu'r data, beth sydd i ddigwydd i'r data ar bwyntiau perthnasol ac eglurder ar rolau perthnasol. Efallai y bydd angen sefydlu cytundebau rhannu data lle nad ydyn nhw eisoes ar waith. Dylai'r rhain gynnwys mesurau diogelu effeithiol i'w gwneud yn glir mai pwrpas y data yw sicrhau bod modd rhoi'r cymorth ac ymyriadau priodol i unigolion. Gellir cyrchu canllawiau ar drefniadau rhannu data ar gyfer pobl sy'n darparu gwasanaethau diogelu i blant, pobl ifanc, rhieni a gofalwyr yma [Cyngor ar rannu gwybodaeth ar gyfer ymarferwyr diogelu - GOV.UK \(www.gov.uk\)](https://www.gov.uk).

193. Bydd datgeliadau o wybodaeth bersonol (ac eithrio gwybodaeth am gleifion a/neu wybodaeth bersonol i awdurdodau iechyd a gofal) dan adrannau 16 ac 17, ac o dan unrhyw reoliadau a wneir o dan adran 10, dim ond yn cael eu caniatáu os nad ydynt yn mynd yn groes i ddeddfwriaeth diogelu data fel y'i diffinnir yn adran 3 Deddf Diogelu

Data 2018⁶⁸ Mae hyn yn cynnwys Rhan 3 o Ddeddf Diogelu Data 2018, ar gyfer prosesu gorfodi'r gyfraith, a'r UK-GDPR, ar gyfer prosesu cyffredinol.

194. Mewn amgylchiadau lle mae awdurdodau iechyd a gofal o'r farn bod angen datgeliadau o ddata personol nad yw'n cael ei awdurdodi gan y ddeddfwriaeth hon i gefnogi'r gwaith o atal a lleihau trais difrifol, dylid gwneud hyn yn unol â'r canllawiau presennol⁶⁹ a phyrth rhannu data a'r fframweithiau diogelu data perthnasol.
195. Dylai awdurdodau penodedig ddylunio preifatrwydd i'w partneriaethau o ddechrau'r broses a chyn arfer y swyddogaethau perthnasol o dany Ddeddf PCSC, gan gynnwys er enghraifft, cael yr holl gytundebau a hysbysiadau priodol ar gyfer diogelu neu rannu data ar waith a gallu arddangos tystiolaeth dda o gydymffurfio â'r ddeddfwriaeth diogelu data.
196. Wrth ddatgelu data personol neu fel arall yn prosesu data personol er mwyn i ddata sydd wedi'i dienw'n effeithiol gael eu rhannu, rhaid i bob awdurdod cyfrifol:
 - a. Cydymffurfio â'r amodau prosesu o dan ddeddfwriaeth diogelu data - gan gynnwys bod yn dryloyw ynghylch y dibenion y mae eich sefydliad yn prosesu data personol a'r amgylchiadau y gallech wneud hynny ynddynt wrth gydymffurfio â'r Ddyletswydd Trais Difrifol.
 - b. Dylaifod yn ymwybodol o'r esemptiadau o ddarpariaethau penodol UK GDPR sydd wedi'u cynnwys yn Atodlen 2 i Ddeddf Diogelu Data 2018, i'r graddau y byddai cymhwyso'r darpariaethau UK GDPR hynny yn debygol o ragfarnu atal neu ganfod troseddu. Pan na fyddai'r dibenion hynny'n debygol o gael eu rhagfarnu, rhaid i unrhyw brosesu gydymffurfio â'r UK GDPR fel arfer.

⁶⁸ Yn bennaf rheoliad Diogelu Data Cyffredinol y DU (GDPR y DU), Deddf Diogelu Data 2018 a rheoliadau a wnaed o dan Ddeddf Diogelu Data 2018

⁶⁹ Cyngor Meddygol Cyffredinol. Cyfrinachedd: arfer da wrth drin gwybodaeth am gleifion

Astudiaeth achos: Enghraifft o'r model rhannu data'n effeithiol (dylanwadu ac effeithio ar gyflawni prif ffrwd)

Mae Partneriaeth Trais a Bregusrwydd Essex (V&V) yn fforwm sy'n llwyddo i ddod ag asiantaethau a sefydliadau ledled Southend, Essex a Thurrock ynghyd i ddatblygu strategaethau a chyfeiriad ar y cyd ar gyfer mynd i'r afael â thrais difrifol ar draws Essex. Mae hyn yn cynnwys rhannu data'n effeithiol er mwyn sicrhau bod dulliau'n cael eu darparu mewn ymateb i anghenion a nodwyd. Mae'r Bartneriaeth yn galluogi sefydliadau i nodi materion fel y gellir mynd ati ar y cyd i'w datrys. Fel rhan o waith y Bartneriaeth ar rannu data, un o'r materion a nodwyd ar draws y bartneriaeth fu'r broses o rannu gwybodaeth yn brydlon ar draws yr asiantaethau cyfiawnder troseddol (CJ), wedi'i ddwysáu gan Covid. Mae'r Bartneriaeth wedi ystyried sut mae'r mater hwn wedi effeithio ar sut mae pobl ifanc yn ymuno â'r system cyfiawnder troseddol, sy'n ymwneud â thrais difrifol a gangiau ac sydd mewn perygl o gael eu hecsbloetio yn y cyfnod cyn y llys (a chan gydnabod y gall y cyfnod hwn fod dros fisoedd lawer). Bu'r Bartneriaeth yn ymgysylltu â thimau perthnasol o Heddlu Essex, y Gwasanaeth Prawf, a'r Gwasanaethau Troseddu leuenctid i ddeall y materion sy'n cael eu hwynebu gan yr unigolion a'r asiantaethau dan sylw. Datblygodd y Bartneriaeth gynllun a oedd yn bodloni anghenion yr holl wasanaethau drwy sicrhau:

- Ysgogi a sicrhau lledaenu data mechnïaeth / 'rhyddhawyd dan ymchwiliad' (RUI)
- Hyfforddiant a chanllawiau priodol wrth rannu gwybodaeth i dimau ar draws yr asiantaethau
- Adolygu prosesau rhannu gwybodaeth rhwng yr asiantaethau

Arweiniodd hyn at nodi agweddau ar y system a oedd yn achosi rhwystrwyr rhwng asiantaethau, a rhoddwyd mesurau ar waith i wella rhannu gwybodaeth rhwng y timau. Yn dilyn hyn, datblygwyd dulliau wedi'u teilwra yn Southend, Essex a Thurrock, i adeiladu ar y cynnydd mewn cudd-wybodaeth a rhannu gwybodaeth rhwng Heddlu Essex a phartneriaid amlasiantaethol eraill o'r gwaith hwn. Enghraifft o hyn yn Essex, yw "Reroute" peilot sy'n ceisio gweithio ar draws Heddlu Essex a Gwasanaeth Troseddu leuenctid Essex, i gefnogi, amddiffyn a gorfodi yn erbyn y bobl ifanc hynny sydd naill ai'n cael eu rhyddhau dan ymchwiliad neu sydd ar fechnïaeth yr heddlu.

Pennod Tri: Ymgysylltu

Comisiynwyr yr Heddlu a Throseddu, Swyddfa'r Maer ar gyfer Plismona a Throseddu a Chyngor Cyffredin Dinas Llundain

197. Mae gan gyrff plismona lleol, sef Comisiynwyr yr Heddlu a Throseddu (PCCs), Swyddfa'r Maer ar gyfer Plismona a Throseddu (MOPAC) a Chyngor Cyffredin Dinas Llundain, ran bwysig i'w chwarae fel cynullydd arweiniol ar gyfer asiantaethau partner lleol gan eu bod yn gyfrifol am gyfanswm plismona yn eu hardal, yn ogystal â gwasanaethau i ddioddefwyr troseddu.
198. Er nad ydynt yn ddarostyngedig i'r Ddyletswydd eu hunain, bydd gan gyrff plismona lleol rôl allweddol wrth gefnogi'r ddarpariaeth. Fel yn achos PCCs a swyddogaethau presennol y MOPAC mewn perthynas â Phartneriaethau Diogelwch Cymunedol, gallant ddewis cynorthwyo awdurdodau penodedig wrth arfer eu swyddogaethau. Gall hyn gynnwys cydweithio â phartneriaethau lleol a chymryd rôl gynnull arweiniol i gefnogi datblygu a gweithredu'r strategaeth leol i atal a lleihau trais difrifol.
199. Gallant hefyd fonitro ymarfer awdurdodau penodedig o'u swyddogaethau o dan y Ddyletswydd.
200. Mae hyn hefyd yn berthnasol i Gomisiynwyr yr Heddlu, Tân a Throseddu yn rhinwedd eu swydd fel cyrff plismona lleol ac wrth arfer y swyddogaethau hynny.
201. Gwnaed rheoliadau sy'n rhoi swyddogaethau i gyrff plismona lleol o dan adran 14 o'r Ddeddf PCSC⁷⁰, i'w galluogi i gynorthwyo awdurdod penodedig mewn perthynas â'r Ddyletswydd. Mae hyn yn cynnwys gwneud grantiau i awdurdodau penodedig, cynnull a chadeirio cyfarfodydd, ei gwneud yn ofynnol i gynrychiolwyr yr awdurdodau penodedig, awdurdodau perthnasol (awdurdodau addysg, carchardai neu ddalfeydd ieuencid) neu bersonau eraill fel y maent yn ystyried ei fod yn briodol i fynychu cyfarfodydd o'r fath, a darparu cymorth gweinyddol a rheoli i'r awdurdod penodedig.

⁷⁰ Gosodwyd y rheoliadau hyn Rheoliadau Atal a Lleihau Trais Difrifol (Strategaethau ac ati) 2022 yn y Senedd ar 12 Rhagfyr 2022. [Rheoliadau Atal a Lleihau Trais Difrifol \(Strategaethau ac ati\) 2022 \(legislation.gov.uk\)](https://legislation.gov.uk)

202. Bydd cyllid grant ar gyfer awdurdodau penodedig yn cael ei weinyddu, ar ran y Swyddfa Gartref, gan gyrff plismona lleol. Gall awdurdodau penodedig fynd at eu corff plismona lleol i gael canllawiau perthnasol.
203. Hefyd gall gyrff plismona lleol (PCCs a chyfatebol) fonitro awdurdodau penodedig wrth iddynt arfer eu swyddogaethau Dyletswydd Trais Difrifol. Rhaid i awdurdodau penodedig gydweithredu â chorff plismona lleol mewn perthynas â'r Ddyletswydd pan fydd corff plismona lleol yn gofyn iddynt wneud hynny, fodd bynnag, dylai'r corff plismona lleol ystyried pa mor gymesur yw ceisiadau ychwanegol a chostau disgwylidig i awdurdodau penodedig cyn gwneud unrhyw geisiadau o'r fath. Mae hyn yn cynnwys ceisiadau am wybodaeth a wneir o dan adran 17 o'r Ddeddf PCSC er mwyn cyflawni eu rôl o alluogi a monitro effeithiolrwydd strategaethau lleol.⁷¹ Rhaid i geisiadau o'r fath dim nd fod am wybodaeth a gedwir gan yr awdurdod y gwnaed y cais iddo, a rhaid i'r wybodaeth dim ond ymwneud â'r awdurdod hwnnw, un o swyddogaethau'r awdurdod hwnnw ac eithrio pan fo swyddogaethau'n cael eu contractio allan. Rhaid hefyd sicrhau bod digon o fesurau diogelu ar waith i sicrhau bod gwybodaeth yn cael ei datgelu yn unol â deddfwriaeth diogelu data berthnasol.

Atal Trais Difrifol yn Nyfnaint, Cernyw ac Ynysoedd Sili

Ym mis Chwefror 2020 sefydlodd Comisiynydd yr Heddlu a Throseddau a'r Prif Gwnstabl Raglen Atal Trais Difrifol ar y cyd (gyda £1M y flwyddyn yn cael ei ariannu gan drethdalwyr lleol trwy'r praesept treth gyngor) i fynd i'r afael â thrais difrifol drwy ddefnyddio dull iechyd y cyhoedd. Penodwyd cyfarwyddwr rhaglen i arwain y portffolio ar draws y ddau sefydliad a'r bartneriaeth ehangach, a gynhaliwyd gan Swyddfa'r Comisiynydd Heddlu a Throseddau (OPCC).

Datblygu'r Sylfaen Dystiolaeth

Yn ystod cyfnod cychwyn y rhaglen, bu'r OPCC a'r Heddlu yn gweithio gyda Crest Advisory, ochr yn ochr â'r Sefydliad Gofal Cymdeithasol dros Ragoriaeth, i adeiladu sylfaen dystiolaeth ar gyfer mynd i'r afael â thrais difrifol trwy asesiad anghenion strategol amlasiantaethol ar y cyd. Edrychodd ymchwil ar drais ar draws pedwar maes thematig: (1) trais mewn mannau cyhoeddus, (2) trais yn y cartref, (3) trais sy'n gysylltiedig â

⁷¹ Fel y nodir yn adran 14 o'r Ddeddf PCSC.

throseddoldeb eraill (gan gynnwys troseddau cyfundrefnol a diwylliant gangiau/camfanteisio troseddol) a (4) trais yn erbyn gweithwyr brys.

Dadansodwyd data a setiau data lleol a oedd ar gael yn gyhoeddus gan bartneriaid ar draws ardal y llu, ynghyd ag ymgysylltu â rhanddeiliaid helaeth drwy gyfweiliadau, grwpiau ffocws, gweithdai, digwyddiadau a chyfarfodydd Bwrdd. Arweiniodd hyn at yr asesiad o anghenion strategol, adolygiadau dynladdiad ac achosion difrifol, canllaw arfer gorau a chyfres o ddigwyddiadau rhanddeiliaid.

Ailddiffinio'r Strategaeth

Lluniwyd strategaeth ar sail tystiolaeth â'r nod o gymryd agwedd ataliol, partneriaeth at ddiodefwr, troseddwr, a lleoliadau i leihau'r risg o ymwneud â thrais, gan wneud yr ardal yn fwy diogel a gwydn.

Mae tair blaenoriaeth graidd yn ffurfio strategaeth y rhaglen:

POBL: Sicrhau bod cymorth o ansawdd ar gael i bobl ifanc o dan 25 oed ar ymyl trais.

PARTNERIAETHAU: Partneriaeth uchelgeisiol sy'n gweithio gyda'i gilydd i atal trais difrifol drwy ddal ei gilydd at safonau o'r radd flaenaf.

LLEOEDD: Mae cartref yn lle diogel i fod a bydd manau cyhoeddus lle mae mwy o debygolrwydd o drais yn cael eu blaenoriaethu.

Gweithredu ymyriadau wedi'u targedu

Mae'r bartneriaeth yn darparu drwy blismona ac yn comisiynu ystod o wasanaethau yn allanol â'r nod o gefnogi pobl ifanc bregus dan 25 oed.

Mae ymyriadau'n canolbwyntio ar atal trais ymhlith pobl ifanc, eu teulu a rhwydweithiau sy'n pontio'r cenedlaethau. Mae rhieni, gwarcheidwaid, ac aelodau ehangach o'r teulu hefyd yn gallu cyrchu cymorth drostynt eu hunain.

Mae'r rhaglen wedi dangos cryn lwyddiant ers ei lansio. Mae wedi cefnogi ychydig o dan 1,400 o bobl ifanc, gyda bron i 140 o ymyriadau teuluol ehangach wedi'u darparu ar draws dros 30 o brosiectau, gan gynnwys 6 prosiect cymunedol, 8 prosiect dan arweiniad yr heddlu a 19 prosiect partneriaeth a ysgogir gan 9 Partneriaeth Diogelwch Cymunedol (CSPs).

Mae Partneriaethau Diogelwch Cymunedol a'u priod Awdurdodau Lleol eisoes wedi derbyn buddsoddiad o £800k gan y rhaglen dros y ddwy flynedd diwethaf i'w helpu i baratoi ar gyfer gweithredu'r Ddyletswydd yn eu hardaloedd lleol ac i gyd-ddylunio prosiectau i gyflawni'r strategaeth.

Adeiladwyd 'Theory of Change' gyda Crest Advisory i gysylltu pob prosiect yn ôl â'r strategaeth drosfwaol ac i osod y sylfeini ar gyfer gwerthuso a chasglu data.

Atebolrwydd clir

Mae gan y rhaglen fyrddau llywodraethu mewnol ac allanol i oruchwylio'r gwaith a chyflawni'r Ddyletswydd Trais Difrifol.

Mae PCCs mewn sefyllfa unigryw i ddod ag asiantaethau a sefydliadau at ei gilydd i oruchwylio cyfanswm y gwaith sy'n digwydd tuag at atal a lleihau trais yn enwedig mewn ardaloedd daearyddol cymhleth gyda phartneriaid lluosog nad ydynt yn gydffiniol.

Arweiniodd y PCC, ynghyd â'r Prif Gwnstabl, ddau ddigwyddiad i uwch arweinwyr i frifio, ennyn brwdfrydedd a symbylu arweinwyr strategol o bob rhan o'r penrhyn i sicrhau y gall awdurdodau penodedig allweddol gysylltu a symud ymlaen uchelgeisiau allweddol yn ymwneud â nid yn unig y rhaglen ond y Ddyletswydd. Yn ystod y sesiynau hyn, cytunwyd:

- Bydd partneriaid o bob rhan o Ddyfnaint, Cernyw ac Ynysoedd Sili yn mabwysiadu dull cyffredin y rhaglen o arwain eu cyfrifoldebau sefydliadol eu hunain i'r Dyletswydd Trais Difrifol ac i gofrestru ar gyfer concordat partneriaeth.
- Bydd y rhaglen yn arwain Grŵp Gorchwyl a Gorffen i gydlynu a llywio blaenoriaethau eang y penrhyn a llifau gwaith gyda phob sefydliad sy'n cymryd rhan yn enwebu prif bwynt cyswllt.
- Byddai Partneriaethau Diogelwch Cymunedol (CSPs) yn gweithredu fel y mecanwaith cyflenwi lleol arweiniol ar gyfer y Ddyletswydd newydd gyda llawer o feddygon teulu yn dewis sefydlu grŵp darparu trais difrifol penodol i lywio gweithgareddau a gweithredu'r Ddyletswydd yn lleol. Mae'r grwpiau hyn yn cysylltu ar lefel y llu trwy'r Grŵp Gorchwyl a Gorffen.

I gael rhagor o wybodaeth am y dull gweithredu, gweler y post blog hwn a gyd-ysgrifennwyd gan Crest Advisory a thîm OPCC Dyfnaint a Chernyw yn dilyn digwyddiad arddangos cenedlaethol.

Unedau Lleihau Trais

204. Mae Unedau Lleihau Trais (VRUs) yn bartneriaethau anstatudol, cydweithredol. Ar hyn o bryd mae 20 VRU⁷² sydd wedi'i sefydlu gyda chymorth cyllid y Swyddfa Gartref mewn ardaloedd yng Nghymru a Lloegr sy'n profi'r meintiau uchaf o drais difrifol, er y gallai ardaloedd eraill hefyd ddewis sefydlu partneriaethau tebyg yn annibynnol.
205. Mae VRUs yn gweithredu dull 'iechyd y cyhoedd' o fynd i'r afael â thrais difrifol, sy'n dilyn y 5C; Cydweithredu, Cyd-gynhyrchu, Cydweithredu mewn rhannu data a gwybodaeth, Gwrth-naratif, a Chonsensws Cymunedol.⁷³Nod y dull hwn yw cefnogi gostyngiadau hirdymor mewn trais difrifol drwy ddeall yr achosion sylfaenol ac ymyrryd ag atebion tymor byr a thymor hir i atal y rhai sydd fwyaf mewn perygl rhag cymryd rhan mewn trais difrifol yn y lle cyntaf.
206. Swyddogaeth graidd VRU yw arwain a chydlynu'r ymateb lleol i drais difrifol yn eu hardaloedd. Fel arweinwyr systemau, mae VRUs yn dod â mewnwediadau ac arbenigedd gan bartneriaid lleol allweddol ynghyd i nodi ysgogwyr troseddau treisgar, gan ddiffinio'r poblogaethau a'r ardaloedd sydd fwyaf mewn perygl, a gweithio ar y cyd â nhw, gan ddefnyddio'r sylfaen dystiolaeth bresennol, i benderfynu, cytuno a darparu'r gweithgaredd wedi'i dargedu a all atal ac effeithio orau ar drais difrifol.
207. Mae VRUs yn dwyn ynghyd aelodaeth orfodol gan Brif Gwnstabl yr ardal, y Comisiynydd Heddlu a Throseddau, awdurdodau lleol sydd â chyfrifoldeb am yr ardaloedd daearyddol a dargedir yn bennaf gan weithgareddau'r VRU, y Byrddau Gofal Integredig, Y Swyddfa Gwella Iechyd a Gwahaniaethau/Cymru a'r Tîm Troseddau leuenctid. Mae cynrychiolwyr sefydliadau addysg leol, grwpiau cymunedol gan gynnwys pobl ifanc a'r sector gwirfoddol hefyd yn bartneriaid allweddol mewn llawer o VRUs.

⁷² Mae'r 20 ardal sy'n derbyn dyraniad cyllid VRU gan y Swyddfa Gartref fel a ganlyn: Heddlu Metropolitan, Gorllewin Canolbarth Lloegr, Manceinion Fwyaf, Glannau Merswy, Gorllewin Swydd Efrog, De Swydd Efrog, Northumbria, Dyffryn Tamas, Swydd Gaerhirfryn, Essex, Avon a Gwlad yr Haf, Caint, Swydd Nottingham, Swydd Gaerlŷr, Swydd Bedford, Sussex, Hampshire, De Cymru, Cleveland (ers 22/23 a Glannau Humber (ers 22/23).

⁷³ Fel y nodir yn 'Dull amlasiantaethol system gyfan o atal trais difrifol' gan Iechyd Cyhoeddus Lloegr (OHID bellach):
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/83893/0/multi-agency_approach_to_serious_violence_prevention.pdf

208. Bydd awdurdodau penodedig drwy bartneriaethau lleol a/neu CSPs yn dymuno gweithio'n agos gyda VRUs (os oes un yn bresennol yn eu hardal) wrth ddatblygu'r Asesiad a'r Strategaeth Anghenion Strategol. Gall awdurdodau penodedig ddymuno ymgorffori, alinio neu gyfeirio at y cynhyrchion hyn wrth ddatblygu eu strategaeth. Fodd bynnag, mae'r ardaloedd daearyddol a gwmpesir gan VRUs ar lefel yr heddlu neu ranbarthol ac o'r herwydd gallant fod yn rhy eang i weithredu yn lle asesiad anghenion lleol ar ran yr awdurdodau penodedig ar gyfer yr ardal leol (a allai gael ei gynnal gan CSPs/partneriaethau lleol).
209. Gan fod VRUs hefyd yn comisiynu gwasanaethau lleol i ddarparu ymyriadau ac, wrth gyflawni eu swyddogaeth graidd, disgwylir iddynt ddal gwybodaeth sylweddol am y ddarpariaeth bresennol yn y rhanbarth. Trwy eu Hasesiadau Anghenion Strategol a gyd-gynhyrchir, bydd VRUs hefyd yn cadw gwybodaeth am effaith trais ar gymunedau lleol gan gynnwys effaith anghydraddoldebau iechyd.

Y Sector Gwirfoddol a Chymunedol

210. Drwy Gymru a Lloegr, mae llawer o sefydliadau gwirfoddol a chymunedol (VCS) yn gweithio i fynd i'r afael â thrais difrifol neu faterion difrifol sy'n gysylltiedig â thrais ac yn y pen draw yn gwella canlyniadau i bobl ifanc.
211. Yn aml mae'r sefydliadau hyn yn fedrus iawn ac yn wybodus ar faterion a chymunedau lleol penodol. Gall y sector gwirfoddol ddarparu arbenigedd hanfodol, yn aml gan bobl sydd â phrofiadau bywyd o drais. Yn aml mae sefydliadau lleol yn cael eu hymddiried yn fawr mewn cymunedau, ac o'r herwydd maent yn gallu ymgysylltu â phobl o fewn y gymuned, mewn ffordd efallai na fydd cyrff cyhoeddus yn gallu ei gwneud. Gall hyn hefyd gael ei wella ymhellach drwy recriwtio unigolion sydd â phrofiad bywyd. Trwy ymgysylltu â'r sector gwirfoddol a chymunedol, gall awdurdodau penodedig felly gael dealltwriaeth gyfoethocach o'r materion trais difrifol yn eu hardaloedd lleol.
212. Mae'r VCS yn cynnwys ystod o sefydliadau, gan gynnwys ond heb fod yn gyfyngedig i; grwpiau cymunedol, sefydliadau gwirfoddol, grwpiau ffydd a chydraddoldeb, elusennau, mentrau cymdeithasol, cymdeithasau tai a'r sector arbenigol trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol. Gall pob un ohonynt fod yn berthnasol i ymgysylltu ag ef fel rhan o nodi cychwynnol yr asesiad

anghenion strategol lleol, datblygu'r strategaeth ymateb, ei weithredu a'i adolygu wedyn.

Beth i'w ystyried wrth ymgysylltu â'r VCS

213. Mae cydweithio gyda'r VCS yn allweddol i gyflawni polisiâu sy'n mynd i'r afael â'r materion sy'n bwysig i gymunedau ac i gryfhau gwytnwch y sector hwn wrth fynd i'r afael â'r materion hyn. Er mwyn sicrhau canlyniadau gwell, dylai partneriaethau statudol a sefydliadau VCS weithio gyda'i gilydd i feithrin perthnasoedd gwaith effeithiol. Fodd bynnag, mae'n bwysig bod sefydliadau VCS yn cynnal eu hannibyniaeth er mwyn cynnal eu rôl fel eiriolwyr dros eu buddiolwyr a'r gymuned a chadw ymddiriedaeth eu defnyddwyr gwasanaeth.
214. Mae ymgysylltu cynnar yn sicrhau y gall camau allweddol datblygu polisi adlewyrchu arbenigedd y sector hwn ac y gallant gynnig cipolwg gwerthfawr ar sut mae polisiâu'n debygol o gael effaith ar gymunedau. Dylid hefyd gosod disgwyliadau yn unol â chapasiti'r sefydliad dan sylw.
215. Mae hefyd yn bwysig rhoi hysbysiad priodol am gyfleoedd neu benderfyniadau cyllido a sicrhau bod y telerau cyllido yn deg ac yn galluogi sefydliadau lleol i gymryd rhan.
216. Cytundeb gwirfoddol yw'r Compact⁷⁴ y gellir ei ddefnyddio fel cyfrwng i feithrin partneriaethau cryf, effeithiol rhwng partneriaethau statudol a sefydliadau VCS. Mae ei egwyddorion yn berthnasol i bob perthynas rhwng sefydliadau VCS, awdurdodau lleol a chyrff cyhoeddus sy'n dosbarthu arian ar ran y llywodraeth. Mae gan lawer o ardaloedd lleol yn Lloegr hefyd Gompact neu drefniant arall lleol er mwyn hyrwyddo gwaith partneriaeth effeithiol.

Astudiaeth achos: Gweithio gyda'r Sector Gwirfoddol a Chymunedol - Rhwydwaith Lleihau Trais (VRN) Caerlŷr, Swydd Gaerlŷr, a Rutland

⁷⁴ Y cytundeb sy'n rheoli'r berthynas rhwng y llywodraeth a sefydliadau cymdeithas sifil yn Lloegr. [Y sector llywodraeth, gwirfoddol a chymunedol yn cytuno ar Compact newydd ar gyfer gweithio mewn partneriaeth - GOV.UK \(www.gov.uk\)](#)

Pan sefydlwyd VRN Caerlŷr, Swydd Gaerlŷr a Rutland ym mis Medi 2019, gwreiddiwyd yr egwyddor o 'gyda ac ar gyfer cymunedau' o fewn eu dull craidd. Defnyddiwyd y term Rhwydwaith, yn hytrach nag Uned, i adlewyrchu'r angen i bob grŵp, sefydliad a chymuned weithio ar y cyd i fynd i'r afael ag achosion cymhleth trais. Mae'r dull cynhwysol hwn yn golygu bod cymunedau'n cael eu hystyried fel partneriaid o'r cychwyn cyntaf.

Drwy ddyrannu adnoddau, o ran amser ac arian, ac ymrwymiad diwyro i eirioli' barhaus dros gynnwys cymunedau yng ngwaith y VRN, cyflawnwyd y gweithgarwch canlynol:

- Rôl bwrpasol o fewn tîm canolog VRN i ymgysylltu, cefnogi a chynnwys cymunedau a darparu gallu ychwanegol i ddilyn mentrau a phrosiectau.
- Gwaith mewnwelediadau cyffredinol ac wedi'u targedu – gan gynnwys arolygon, grwpiau ffocws a Digwyddiadau Rhwydwaith ar gyfer y Sector Gwirfoddol a Chymunedol (VCS) – i sicrhau bod y Strategaeth Asesu ac Ymateb i Anghenion Strategol yn cael ei chyd-gynhyrchu gyda chymunedau a phobl ifanc.
- Cyfleoedd dysgu a datblygu i grwpiau cymunedol ar lawr gwlad gynyddu capasiti gan gynnwys dylunio a darparu Rhaglen Arweinyddiaeth Gymunedol.
- Ymestynnodd aelodaeth y bwrdd i gynnwys cynrychiolaeth gan elusennau a grwpiau cymunedol ar lawr gwlad er mwyn galluogi gwneud penderfyniadau ar y cyd a dyrannu adnoddau.
- Cyd-ddylunio ymyriadau VRN gyda phobl ifanc a chymunedau, ac adeiladu adborth drwy brofiad i werthuso ar gyfer gwelliant parhaus.
- Partneru gyda ac ariannu grwpiau cymunedol ar lawr gwlad i gynyddu cyfranogiad ieuenctid ac i ddarparu gwasanaethau gyda phobl ifanc ac i bobl ifanc.

Mae'r bartneriaeth eang a chynhwysol hon wedi galluogi'r VRN i ymestyn ei chyrhaeddiad yn barhaus a chynyddu ei berthnasedd a'i effaith mewn perthynas â lleihau trais sy'n effeithio ar bobl ifanc. Fodd bynnag, cydnabyddir bod angen cynnydd pellach i sicrhau'r newid diwylliannol sy'n angenrheidiol i'r VRN fod yn bartneriaeth gwbl gymunedol ac wedi'i hysgogi gan y gymuned ac mae'r gwaith hwn yn parhau i baratoi ar gyfer y Ddyletswydd newydd.

Plant a Phobl Ifanc

217. Mae gan blant a phobl ifanc o dan 18 oed statws cyfreithiol gwahanol ac amryw o wendidau gwahanol i oedolion yng nghyd-destun trais ieuenctid⁷⁵. Mae plentyn yn golygu hyd at 18 oed, ac mae person ifanc yn golygu rhwng 18 – 25 oed.
218. Mae ymgysylltu â phlant a phobl ifanc yn bwysig er mwyn sicrhau eu bod yn cael dweud eu dweud am y materion sy'n effeithio arnynt a sy'n bwysig iddynt. Mae hyn yn arbennig o bwysig i'r rhai sy'n derbyn gwasanaethau a chymorth y mae'r asiantaethau a'r cyrff sy'n ymwneud â'r bartneriaeth yn eu darparu ac a allai hefyd fod yn arbennig o agored i niwed, er enghraifft, plant neu bobl ifanc a'r rhai sy'n ymwneud â'r system gyfiawnder troseddol, allan o addysg prif ffrwd, a phlant mewn gofal a/neu ddioddefwyr troseddu. Gallai'r rhai sy'n achosi trais difrifol fod yn ddioddefwyr eu hunain a allai effeithio ar eu troseddoldeb a'u troseddu. Yn ogystal, dylid cydnabod bod pobl ifanc o gefndiroedd Lleiafrifoedd Ethnig dan anfantais anghymesur mewn sawl maes gan gynnwys addysg, tai, iechyd, a thlodi felly maent yn cael eu gor-gynrychioli ar y rhan fwyaf o gamau'r system gyfiawnder ieuenctid.
219. Mae Rhan 4 o Ddeddf Cam-drin Domestig 2021 yn cydnabod plant fel dioddefwyr cam-drin domestig yn eu rhinwedd eu hunain ac yn gosod dyletswydd ar awdurdodau lleol Haen 1 i ddarparu gwasanaethau cymorth ar eu cyfer, yn ogystal â'u rhieni, mewn llety diogel ac i ystyried yr ystod lawn o ddeddfwriaeth a mesurau diogelu presennol i amddiffyn plant.
220. Mae'r Llywodraeth wedi cynnal ymchwil gynhwysfawr i ysgogwyr troseddau treisgar a nodweddion cyflawnwyr a dioddefwyr.⁷⁶Rydym yn gwybod bod ffactorau risg sy'n gorgyffwrdd o ddod yn ddioddefwr a/neu gyflawnwr trais difrifol ac mae'r ffactorau risg hyn yn berthnasol ar lefel unigol, teuluol a chymunedol. Dylai partneriaethau fod yn ystyriol o'r gorgyffwrdd hwn wrth ymgysylltu â phlant a phobl ifanc a datblygu ymyriadau sy'n cael eu targedu atynt neu a allai effeithio arnynt.

⁷⁵ [Trais ieuenctid \(who.int\)](https://www.who.int)

⁷⁶ <https://www.gov.uk/government/publications/serious-violence-strategy>

221. Mae hefyd yn bwysig ystyried pa mor ddiogel y mae plant a phobl ifanc yn teimlo wrth fynd o gwmpas eu gweithgareddau yn ystod y dydd a gyda'r nos, er mwyn mynd i'r afael â'u pryderon a sicrhau eu bod yn ymwybodol o'r gwaith sy'n cael ei wneud yn eu hardal leol er mwyn atal a lleihau trais difrifol a gwella eu diogelwch yn y gymuned. Mae gan y rhan fwyaf o awdurdodau lleol neu ardaloedd gyngor ieuencid lleol neu fforymau ymgysylltu ieuencid eraill sy'n rhoi cyfleoedd i blant a phobl ifanc weithio gyda'r rhai sy'n gwneud penderfyniadau ar amrywiaeth o faterion, megis atal troseddau cyllyll. Mae gan rai ardaloedd hefyd feiri ifanc, comisiynwyr ieuencid yr heddlu a throsteddu a fforymau ieuencid o fewn sefydliadau ieuencid VCS a allai oll gael eu cynnwys. Yn aml mae gan ysgolion, colegau a lle bo'n briodol, prifysgolion, fforymau a grwpiau ymgynghori ac ymgysylltu perthnasol hefyd.
222. Mae ansawdd yr ymgysylltu yn hynod bwysig i gefnogi pobl ifanc pan ydynt yn gwirfoddoli eu hamser i wella eu cymunedau. Mae pobl ifanc yn amrywiol, a dylid adlewyrchu hyn yn yr ymdrechion i geisio barn ar dystiolaeth a materion i'r bartneriaeth. Efallai y bydd angen i'w gweithwyr cymorth ar rai pobl ifanc (gweithwyr ieuencid, gweithiwr iechyd meddwl, cynghorydd personol ac ati) gymryd rhan ochr yn ochr â nhw er mwyn cymryd rhan mewn ymgynghoriadau a chynllunio cymunedol yn effeithiol. Gall awdurdodau penodedig hefyd fod eisiau ystyried dyrannu cyllideb briodol ar gyfer treuliau ychwanegol cyn ymgysylltu.
223. Sefydlwyd y Gronfa Gwaddol Ieuencid (YEF) yn 2019 yn dilyn gwaddol o £200m gan y Swyddfa Gartref. Nod y rhaglen 10 mlynedd yw cefnogi ymateb y Llywodraeth hon i drais difrifol drwy ddatblygu'r sail dystiolaeth ar yr hyn sy'n gweithio i atal plant a phobl ifanc rhag cymryd rhan mewn trais a gwneud hyn yn hygyrch i lunwyr polisi ac ymarferwyr rheng flaen. Mae'r YEF wedi datblygu Pecyn Cymorth sy'n crynhoi'r dystiolaeth ymchwil orau sydd ar gael am ddulliau gwahanol o atal trais ieuencid difrifol. Mae'n seiliedig ar ddata bywyd go iawn am yr hyn sydd wedi digwydd pan ddefnyddiwyd y dulliau hyn o'r blaen. Mae'n rhoi cipolwg ar nifer cynyddol o ddulliau gwahanol, gyda mwy i'w hychwanegu yn y dyfodol. Ar gyfer pob dull mae'n esbonio beth ydyw, pa mor effeithiol mae'n debygol o fod, pa mor hyderus y gallwch fod yn y dystiolaeth o'i effaith, yn ogystal â chostau dangosol a chysylltiadau ag adnoddau a rhaglenni cysylltiedig.

Astudiaeth achos: Enghraifft o ymgysylltu a chydweithio effeithiol gyda chymunedau

Mae Uned Lleihau Trais Caint a Medway yn darparu arweinyddiaeth a chydlynu strategol yr ymateb lleol i drais difrifol, gan ddod ag amrywiol bartneriaid ynghyd i gyflawni'r canlyniad hwn. Yn ogystal â chydweithio sylweddol ag amrywiaeth o bartneriaid, mae'r VRU yn rhoi pwysigrwydd mawr ar ymgysylltu â'r gymuned a sicrhau bod anghenion pobl ifanc lleol yn llunio'r strategaeth a'r cyflawni. Mae lleisiau cymunedol felly yn cael eu hymgorffori o fewn strwythur y VRU, gyda chynrychiolwyr yn ymuno â'r Bwrdd Goruchwylio yn 2021.

Yn 2020, bu'r VRU yn gweithio gydag Uwch-arolygydd Gangiau'r Heddlu i sefydlu Grŵp Cyfeirio Llinellau Cyffuriau, lle mae cynrychiolwyr o sefydliadau cymunedol yn cwrdd ag arweinwyr y Tîm Gangiau a Chyfarwyddwyr y VRU. Mae gan gynrychiolwyr cymunedol gyfle i glywed am y gwaith sy'n cael ei wneud i fynd i'r afael â Llinellau Cyffuriau a'r camfanteisio cysylltiedig, a'r fforwm yw lle gallant ddwyn y rhai sy'n gwneud penderfyniadau i gyfrif.

Yn ogystal â sefydliadau cymunedol, mae gan y grŵp gynrychiolwyr o grwpiau addysg a ffydd sy'n gallu cyfrannu at y drafodaeth a sicrhau bod eu barn yn cael ei chlywed. Yn 2021, arweiniodd gwaith y grŵp at y VRU yn darparu cyllid ychwanegol i grwpiau cefnogi rhieni ar gyfer y rhieni hynny y mae llinellau cyffuriau wedi manteisio ar eu plant. Mae rhieni bellach yn mynychu'r Grŵp Cyfeirio, ac mae eu profiad yn helpu i lunio'r cynllunio ar gyfer gwaith yn y dyfodol, ac mae'r VRU yn cwrdd â'r rhieni y tu allan i'r grŵp i ddilyn i fyny ar drafodaethau.

Mae gan gynrychiolwyr cymunedol y Grŵp Cyfeirio ddwy sedd ar Fwrdd Goruchwylio'r VRU, sy'n sicrhau bod y trafodaethau o fewn y Bwrdd a chynllunio gwaith y VRU yn adlewyrchu anghenion cymunedau lleol. Yn aml, cynrychiolwyr y gymuned yw'r mwyaf gweithgar a llafar o aelodau'r Bwrdd a maent yn sicrhau bod penderfyniadau'n cael eu llywio gan anghenion y cymunedau y maent yn eu hadlewyrchu.

Pennod Pedwar: Canllawiau Penodol i'r Sector

Yr Heddlu

224. Mae gan yr heddlu rôl hanfodol i'w chwarae wrth orfodi'r gyfraith i ddiogelu'r cyhoedd. Fodd bynnag, mae'r gofynion sy'n ymwneud â'r Ddyletswydd yn ei gwneud yn glir bod angen ymateb partneriaeth i drais difrifol, sy'n cynnwys ystod o asiantaethau arweiniol. Gall cydweithio â phartneriaid gynorthwyo nodi a dargyfeirio'n gynnar rhag ymwneud â thrais difrifol sy'n hanfodol wrth wydroi'r cynnydd mewn niwed a achosir i raddau helaeth gan ac yn erbyn pobl ifanc. Dylai'r gwaith presennol i ymchwilio, tarfu, atal a gorfodi gan ddefnyddio'r ystod lawn o bwerau a'r offer plismona sydd ar gael (er enghraifft, stopio a chwilio) barhau yn ogystal â gwaith a wneir o fewn trefniadau diogelu statudol i gefnogi plant a phobl ifanc sy'n agored i niwed, gan gyfeirio at gymorth a gwasanaethau gofal iechyd lle bo hynny'n briodol.

225. Mae'r Ddyletswydd yn berthnasol i Brif Swyddog yr Heddlu ar gyfer holl ardaloedd yr heddlu yng Nghymru a Lloegr. Mae Prif Swyddogion yr heddlu yn awdurdodau penodedig o dan y Ddeddf PCSC. Dylai'r Prif Swyddog sicrhau bod cynrychiolaeth briodol i'r holl bartneriaethau sy'n gweithredu o fewn ardal eu llu. Dylai'r cynrychiolydd hwn allu:

- Ymgysylltu'n llawn â phartneriaethau lleol, gan gynnwys drwy sefydlu a chynnal y defnydd o wybodaeth ddienw gan adrannau brys y GIG ynglŷn â'r lleoliadau lle caiff pobl eu hanafu mewn trais a lle defnyddir arfau
- Rhannu data a gwybodaeth berthnasol yr heddlu i lywio'r asesiad o anghenion strategol ar gyfer yr ardal leol (er enghraifft; data ar niferoedd a thueddiadau mewn trais yn erbyn y person gan gynnwys troseddau cyllyll, troseddau gynnuau⁷⁷, dynladdiadau a chyffuriau yn ogystal â cham-drin

⁷⁷ Mae'r Cyngor Meddygol Cyffredinol yn rhoi canllawiau rhannu data ar adrodd am ergydion gynnuau a chlwyfau cyllyll. [Adrodd am glwyfau gynnuau a chyllyll - canllawiau moesegol - GMC \(gmc-uk.org\)](https://www.gmc-uk.org/roddad-am-glywfau-gynnuau-a-chyllyll)

domestig neu ddigwyddiadau cysylltiedig â thrais rhywiol, gwybodaeth am fannau problemus lleol ar gyfer trais difrifol gan gynnwys pobl a lleoedd, gwybodaeth am ddelio cyffuriau gan linellau cyffuriau ac ati)

- Cefnogi'r gwaith o ddatblygu a gweithredu strategaeth i fynd i'r afael â'r risgiau a nodir
- Hwyluso'r defnydd o offeryn asesu risg perthnasol
- Cefnogi gwaith i ddarparu gweithgareddau atal ac ymyrraeth gynnar ac egluro i bartneriaid sut y gall eu data helpu i lywio'r gwaith hwn

226. Nid yw'r Ddyletswydd yn berthnasol i blismona porthladdoedd, plismona niwcLEAR, Heddlu'r Weinyddiaeth Amddiffyn na Heddlu Trafnidiaeth Prydeinig, fodd bynnag lle mae lluoedd o'r fath yn gweithredu o fewn ardal leol, gallai'r Prif Swyddog ystyried yn ddefnyddiol sut i ymgysylltu â lluoedd o'r fath lle bo angen.

Cyfiawnder

Carchardai

227. Mae carchardai yn helpu i amddiffyn y cyhoedd ac yn chwarae rhan bwysig wrth adsefydlu pobl sydd wedi cyflawni troseddau treisgar. Mae pobl yn y carchar a phobl sydd ar gyfnod prawf yn cynnwys y rhai sy'n gallu cyfrannu at drais yn y carchar, ac yn y gymuned ehangach, trwy'r galw am gyffuriau a chontraband a chymryd rhan mewn troseddau cyfundrefnol. Mae poblogaeth y carchardai hefyd yn cynnwys pobl sydd mewn perygl o ddiodef trais, yn enwedig cam-drin domestig yn achos menywod.

228. Mae nifer o wahanol gategoriâu a mathau o garchar, sy'n cynnwys gwahanol garfannau o unigolion ac felly ni fydd gan bob un berthnasedd i'r partneriaethau lleol. Gall llawer hefyd gartrefu poblogaeth sydd ag ychydig iawn yn unig o gysylltiad ag ardal yr awdurdod lleol y maent wedi'u lleoli ynddi. Er nad yw awdurdodau carchardai yn ddeiliaid dyletswydd craidd, rhaid i awdurdodau penodedig ymgynghori â nhw wrth baratoi'r strategaeth leol, ond gall awdurdodau carchardai hefyd ddewis cydweithio ag awdurdod penodedig neu awdurdod carchar arall, awdurdod ddalfa ieuentid neu awdurdod addysgol yn yr ardal honno o'u gwirfodd, neu gall unrhyw un o'r cyrff eraill hynny ei gwneud yn ofynnol iddynt gydweithio. Pan fo carchardai'n dewis, neu pan ofynnir iddynt, fynd ati i gydweithio â'r bartneriaeth, dylid gofyn iddynt fewnbynnu i

ddatblygiad yr asesiad anghenion strategol a chydysnio i unrhyw gamau yn y strategaeth a allai fod yn berthnasol iddynt.

229. Lle a phan ofynnir iddo, rhaid i garchar gydymffurfio â gweithredoedd mewn strategaeth leol, cyhyd â:

- maent yn gydnaws ag unrhyw ddyletswyddau statudol eraill;
- ni fyddent yn cael effaith andwyol ar arfer swyddogaethau'r awdurdod;
- nid ydynt yn anghymesur i'r angen i atal a lleihau trais difrifol yn lleol; a
- nid ydynt yn golygu bod yr awdurdod carchar yn ysgwyddo costau afresymol.

230. Dylai partneriaethau lleol ymgysylltu â charchardai yn eu hardal yn gynnar ac yn rheolaidd drwy gydol datblygiad y strategaeth, er mwyn sicrhau:

- Mae cyd-ddealltwriaeth am y berthynas rhwng y carchar a thrais difrifol yn yr ardal leol.
- Mae barn wybodus am sut y gall partneriaid gefnogi ymdrechion yn y carchar i leihau trais ac adsefydlu pobl yn y carchar.

231. Wrth ystyried y dystiolaeth y gall carchar ei chyfrannu, dylai partneriaethau lleol geisio edrych y tu hwnt i'r prif ddata ynghylch trais. Mae'n bosib y caiff hyn ei gefnogi drwy gynnwys grwpiau staffio carchardai, mae Diogelwch Grŵp Carchardai yn arwain yn y broses ymgynghori.

232. Mae carchardai'n cydweithredu'n agos â gorfodi'r gyfraith ehangach wrth ymchwilio i droseddu, gan ddilyn pobl dan amheuaeth, a sicrhau diogelwch carchardai a diogelu'r cyhoedd. Gall mewnwelediad gan y sefydliadau hyn lywio gwaith y bartneriaeth leol, er y dylai cydweithrediad parhaus drwy strwythurau presennol barhau beth bynnag.

233. Mae llywodraethwr neu gyfarwyddwr y carchar yn gyfrifol am gydymffurfio â'r Ddyletswydd⁷⁸. Efallai y byddant yn dymuno nodi cynrychiolydd addas, a ddylai allu:

- Ymgysylltu â'r bartneriaeth berthnasol i atal a lleihau trais difrifol.

⁷⁸ Fel y nodir uchod, mae eu dyletswyddau o dan y Ddeddf PCSC yn cynnwys cydweithio ag awdurdodau penodedig neu awdurdodau perthnasol eraill yn yr ardal (lle y gofynnir am hyn), cyflawni unrhyw gamau a bennir yn y strategaeth ac ymateb i geisiadau am wybodaeth.

- Rhannu a chyd-destunoli data carchardai cyfanredol dienw sy'n cael eu cyhoeddi neu eu coladu ar gyfer dibenion 'busnes fel arfer' gan y carchar neu HMPPS yn genedlaethol.
- Cefnogi'r gwaith o ddatblygu a gweithredu strategaeth i fynd i'r afael â'r risgiau a nodir.
- Cyfathrebu rôl carchardai wrth gwtogi ar droseddu ac adsefydlu pobl yn y carchar, a gweithio gyda phartneriaid cymunedol i ddatblygu gwaith yn y maes hwn.
- Nodi effeithiau trais difrifol yn y gymuned leol e.e. trais yn erbyn grwpiau staffio a phobl o fewn sefydliadau.

234. Mae carchardai eisoes yn gweithio ochr yn ochr â'r heddlu a'r gwasanaeth prawf drwy bartneriaethau amlasiantaethol sy'n bodoli eisoes, megis y Trefniadau Amlasiantaethol ar gyfer Diogelu'r Cyhoedd (MAPP), a Chynlluniau Integredig ar gyfer Rheoli Troseddwyr (IOM), i asesu a rheoli troseddwyr treisgar cymwys ar lefel strategol. Mae gan garchardai hefyd gyfrifoldeb i weithio gyda'r heddlu ac asiantaethau gorfodi'r gyfraith eraill i rannu gwybodaeth am weithgarwch troseddol megis trais difrifol sy'n effeithio ar gymunedau o'r tu mewn i sefydliadau cystodaeth. Mae rhai carchardai hefyd yn cymryd rhan mewn Partneriaethau Diogelwch Cymunedol Lleol (CSPs) ac Unedau Lleihau Trais (VRUs). Fodd bynnag, nid yw llawer o garchardai'n ymwneud fel mater o drefn â'r partneriaethau a allai gael eu dewis i gyflawni'r Ddyletswydd hon. Dylai partneriaethau ystyried hyn yn y modd y maent yn cefnogi cyfranogiad carchardai a chymryd ymagwedd bragmataidd at sut mae carchardai'n ymwneud â threfniadau partneriaeth.

Ystâd Ddiogel Plant a Phobl Ifanc

235. Mae lleoliadau Ystâd Ddiogel Plant a Phobl Ifanc (CYPSE) yn amddiffyn y cyhoedd ac mae ganddynt rôl hanfodol i'w chwarae ym maes gofal ac adsefydlu plant sydd wedi cyflawni neu a allai fod mewn perygl o ymwneud â thrais difrifol. Gan weithio gydag asiantaethau a sefydliadau eraill gallant gynllunio a chyflwyno dulliau a arweinir gan dystiolaeth a sy'n canolbwyntio ar blant a all helpu i atal a lleihau trais difrifol. Mae hyn yn cynnwys lleihau trais o fewn sefydliadau diogel eu hunain, ac yn y gymuned ehangach.

236. Bydd y Ddyletswydd yn berthnasol i awdurdodau cystodaeth ieuencid yn yr un modd â charchardai (y manylir arno uchod).

237. Mae Llywodraethwyr Sefydliadau Troseddwr Ifanc, Llywodraethwyr neu Gyfarwyddwyr Canolfannau Hyfforddi Diogel, Rheolwyr Cofrestredig Cartrefi Diogel i Blant a Phenaethiaid Ysgolion Diogel yn gyfrifol am gydymffurfio â'r Ddyletswydd. Efallai y bydd llywodraethwyr Sefydliadau Troseddwr Ifanc a Llywodraethwyr Canolfannau Hyfforddiant Diogel yn dymuno nodi cynrychiolydd. Dylai'r cynrychiolydd allu:

- Ymgysylltu'n llawn â'r bartneriaeth leol i atal a lleihau trais difrifol yn y gymuned ac o fewn sefydliadau diogel
- Cefnogi datblygu'r gwaith o asesu a chyhoeddi anghenion strategol ar sail tystiolaeth a gweithredu'r strategaeth i fynd i'r afael ag ysgogwyr trais difrifol o fewn sefydliadau ac o fewn ardal y bartneriaeth leol
- Nodi cyfleoedd i asiantaethau weithio ar draws ffiniau awdurdodau lleol i fynd i'r afael â materion trais difrifol penodol
- Rhannu data cyfanredol a dienw perthnasol, gwybodaeth weithredol a phrofiad yn dryloyw (er enghraifft; data a thueddiadau wrth ddelio â chyffuriau, anghenion adsefydlu, materion diogelwch, trais yn erbyn staff a chontraband, mewnwleidiad a phrofiad yn ymwneud â phlant a phobl ifanc sydd wedi troseddu, gwybodaeth ddefnyddiol a allai gefnogi atal troseddu, a, lle bo'n briodol, mewnwleidiad a gwybodaeth gan blant a phobl ifanc preswyl eu hunain)
- Adolygu ac adeiladu ar bartneriaethau presennol lle bynnag y bo modd (e.e. Timau Troseddu Ieuencid, Gofal Cymdeithasol Plant, Cartrefi Diogeli Blant⁷⁹, darparwyr GIG ac Addysg)
- Nodi effeithiau trais difrifol yn y gymuned leol e.e. trais yn erbyn staff a phlant mewn sefydliadau

⁷⁹ At ddibenion y ddyletswydd, bydd pob math o ofal preswyl ar gyfer plant sy'n derbyn gofal, gan gynnwys cartrefi diogel i blant, yn gyfrifoldeb yr awdurdod lleol y maent wedi'u lleoli ynddo. Bydd y cyfrifoldeb felly ar yr awdurdod lleol i sicrhau ymgysylltiad rhwng y bartneriaeth a sefydliadau o'r fath lle bo angen.

238. Mae angen i Bartneriaethau Lleol gefnogi gwaith sefydliadau diogel a nodi anghenion plant yn y ddalfa a'u hailsefydlu yn ôl i'r gymuned, o fewn cyd-destun eu profiadau bywyd. I gydnabod ar y cyd nad yw bregusrwydd a chmhlethdod anghenion ymhlith y garfan o blant a phobl ifanc yn gyd-gyfyngol ar y risg y gallant ei hachosi i eraill a bod mynd i'r afael â'r cyntaf yn allweddol i liniaru'r olaf. Mae'n bwysig bod Partneriaethau Lleol yn helpu pob plentyn a pherson ifanc sy'n ymwneud ag ymddygiadau troseddu i deimlo'n ddiogel, i'w cefnogi i wella o drawma ac i ddatblygu hunaniaethau mwy cadarnhaol, lle gellir eu dathlu am y cyfraniadau cadarnhaol y gallant eu cyflwyno i gymunedau lleol.

Timau Troseddu Ieuencid

239. Mae Timau Troseddu Ieuencid (YOTs) yn dimau amlasiantaethol sy'n gyfrifol am helpu i dorri troseddu ac am oruchwylio plant sy'n destun ymyriadau cyn y llys a gwarediadau llys statudol.

240. O dan Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998, mae gan YOTs ddyletswydd i gydweithredu fel endid amlasiantaethol i sicrhau gwasanaethau cyfiawnder ieuencid sy'n briodol i'w hardal a gyrru ymdrech strategol i atal troseddu gan blant a phobl ifanc. Maent yn chwarae rhan hanfodol gan eu bod mewn sefyllfa dda i adnabod plant a phobl ifanc sy'n adnabyddus i sefydliadau ac asiantaethau perthnasol sy'n debygol o fod yn ymwneud â thrais difrifol. Trwy bartneriaethau presennol, maent yn cydweithio â phartneriaid i gynorthwyo nodi a dargyfeirio'n gynnar rhag ymwneud â thrais difrifol.

241. Rhaid i'r YOT gydymffurfio â'r Ddyletswydd, fel awdurdodau penodedig o dan y Ddeddf PCSC, a dylai enwebu cynrychiolydd o'r tîm a ddylai allu:

- Ymgysylltu'n llawn â'r bartneriaeth leol berthnasol i atal a mynd i'r afael â thrais difrifol, a lle bo hynny'n berthnasol, fel aelod craidd o'r Uned Lleihau Trais Lleol
- Rhannu data cyfanredol a dienw perthnasol, lle bo'n ymarferol, i gefnogi datblygiad y proffil problem/asesiad strategol sy'n seiliedig ar dystiolaeth (er enghraifft; gwybodaeth am fannau problemus lleol ar gyfer trais difrifol, gwybodaeth am rwydweithiau delio cyffuriau gan linellau cyffuriau a chamfanteisio troseddol ar blant ar lefel ehangach ac ati)

- Cefnogi cyhoeddi a gweithredu'r strategaeth i fynd i'r afael â'r risgiau a nodir, gan sicrhau bod plant a'u buddiannau yn cael eu cynrychioli'n deg mewn trafodaethau o'r fath
- Mae nodi a gweithredu i sicrhau bod buddiannau gorau plant, gan gynnwys gofynion diogelu a lleihau bregusrwydd i gamfanteisio troseddol, yn cael eu cadw ar flaen y gad o ran unrhyw gynllunio strategol
- Cynghori ar ymatebion priodol i gynyddu lefelau diogelwch yn ardal y bartneriaeth leol a galluogi plant i allu symud y tu hwnt i'w hymddygiad troseddu a'u statws.
- Cynorthwyo i gyflawni mentrau atal ac ymyrraeth gynnar lle bo modd, ac egluro i bartneriaid sut y gall eu mewnbwn helpu i wella'r gwaith hwn
- Gweithio ar draws ardaloedd awdurdodau lleol a ffiniau sefydliadol lle nad yw plant wedi'u lleoli yn ardal y bartneriaeth (er enghraifft, wrth adael y ddalfa, trosglwyddo o ddalfa ieuenctid i ddalfa oedolion neu mewn achosion delio cyffuriau gan linellau cyffuriau lle gallai plant fod yn bell o'u hardal enedigol)

Prawf

242. Mae'r gwasanaeth prawf yn helpu i ddiogelu'r cyhoedd a lleihau aildroseddu, gan ganolbwyntio ar oruchwylio'r gweithgareddau adsefydlu i'r rhai sydd ar drwydded neu'n gwneud dedfrydau cymunedol. I'r rhai sydd wedi eu dedfrydu i garchar, y nod yw mynd i'r afael â'r ffactorau sy'n gysylltiedig â'u hymddygiad troseddu tra'u bod yn y ddalfa a'u paratoi i gael eu rhyddhau ar drwydded i'r gymuned. Ar ôl ei ryddhau, mae'r Gwasanaeth Prawf yn gyfrifol am oruchwylio'r unigolyn a threfnu adalw lle bo angen ar gyfer diogelu'r cyhoedd, yn ogystal â rheoli risgiau, parhau â'r broses adsefydlu a helpu'r unigolyn i ail-integreiddio'n llwyddiannus. I'r rhai sy'n gwneud dedfrydau cymunedol, y Gwasanaeth Prawf sy'n gyfrifol am sicrhau bod yr unigolyn yn bodloni'r gofynion sy'n cael eu gorchymyn gan y llysoedd.

243. Ochr yn ochr â'r rôl benodol sydd gan y Gwasanaeth Prawf o ran lleihau ac atal aildroseddu trwy ddarparu gweithgareddau ac ymyriadau adsefydlu ymhlith y rhai a geir yn euog o droseddau treisgar, maent yn gyfrifol am gyfathrebu â llesiant dioddefwyr troseddau treisgar a'i flaenoriaethu, pan fydd unigolyn wedi cael dedfryd o garchar o 12 mis neu fwy, neu'n cael ei gadw fel claf iechyd meddwl.

244. Mae'r Gwasanaeth Prawf hefyd yn gweithio ochr yn ochr â'r heddlu a charchardai drwy bartneriaethau amlasiantaethol sy'n bodoli eisoes, fel y Trefniadau Amlasiantaethol ar gyfer Diogelu'r Cyhoedd (MAPPA), Cynadleddau Amlasiantaethol ar gyfer Asesu Risg (MARAC) a Chynlluniau Integredig ar gyfer Rheoli Troseddwyr (IOM), i asesu a rheoli unigolion treisgar cymwys ar lefel strategol.

245. Mae'r Ddyletswydd yn gymwys i ddarparwr gwasanaethau prawf o dan adran 3(6) o Ddeddf Rheoli Troseddwyr 2007, sy'n awdurdodau penodedig o dan y Ddeddf PCSC. Dylai penaethiaid Unedau Cyflawni Lleol (LDU) sy'n cynrychioli'r Gwasanaeth Prawf mewn Partneriaethau Diogelwch Cymunedol (CSPs) fod yn gyfrifol am sicrhau bod cynrychiolaeth briodol i'r bartneriaeth. Dylai'r cynrychiolydd allu:

- Ymgysylltu'n llawn â'r bartneriaeth leol i atal a lleihau trais difrifol
- Rhannu data a gwybodaeth wedi'u coladu a/neu eu cyhoeddi ar hyn o bryd i lywio'r asesiad strategol ar gyfer yr ardal leol (er enghraifft; Ystadegau chwarterol ar reoli troseddwyr - ystadegau allweddol yn ymwneud â throseddwyr sydd yn y carchar neu o dan oruchwyliaeth y Gwasanaeth Prawf ac/neu Ystadegau llys troseddol – Ystadegau Gwladol ar achosion yn llysoedd yr ynadon a Llys y Goron)
- Defnyddio Data Risg-Angen-Ymatebolrwydd perthnasol i lywio dyluniad a chomisiynu ymyriadau sydd â'r nod o leihau aildroseddu (Y Model Risg-Angen-Ymatebolrwydd⁸⁰)
- Cefnogi'r gwaith o ddatblygu a gweithredu'r strategaeth leol i fynd i'r afael â'r risgiau a nodir
- Cydweithio gyda phartneriaid lleol i helpu i leihau achosion o ail-droseddu ymhlith troseddwyr treisgar a diogelu grwpiau bregus (er enghraifft, dioddefwyr cam-drin domestig)

⁸⁰ [Y Model Risg-Angen-Ymatebolrwydd \(justiceinspectorates.gov.uk\)](http://justiceinspectorates.gov.uk)

Iechyd

246. Mae trais yn un o brif achosion afiechyd a llesiant gwael, ac mae'n gysylltiedig â'r gwahaniaeth mewn statws iechyd, penderfynyddion cymdeithasol gofal iechyd ac ymddygiadau sy'n gysylltiedig ag iechyd rhwng ardaloedd a chymunedau; mae'n gysylltiedig yn gryf ag anghydraddoldebau. Mae data wedi dangos bod gan y pumed ran dlotaf o bobl yn Lloegr gyfraddau derbyn i'r ysbytai ar gyfer trais sydd bum gwaith yn uwch na rhai'r pumed ran fwyaf cyfoethog.⁸¹ Mae'n effeithio ar unigolion a chymunedau ac mae'n dreth ar wasanaethau iechyd, y system cyfiawnder troseddol a'r economi ehangach.
247. Un o brif uchelgeisiau Cynllun Hirdymor y GIG yw atal salwch a mynd i'r afael ag anghydraddoldebau iechyd. Mae Core20PLUS5 yn ddull cenedlaethol GIG Lloegr o gefnogi lleihau anghydraddoldebau iechyd ar lefel genedlaethol ac ar lefel system. Mae'r dull gweithredu yn diffinio carfan boblogaeth darged ac yn nodi '5' o feysydd clinigol ffocws sydd angen gwella'n gyflymach. Mae'r dull gweithredu, a oedd yn canolbwyntio i ddechrau ar anghydraddoldebau gofal iechyd a brofir gan oedolion, bellach wedi'i addasu i fod yn berthnasol i blant a phobl ifanc.
248. Mae ymyriadau ataliol wedi'u hanelu'n benodol at leihau anghydraddoldebau i atal trais a mynd i'r afael â'i achosion sylfaenol, yn enwedig y rhai yn ystod plentyndod cynnar, yn gwella canlyniadau tymor hir lluosog gan gynnwys ffyniant trais, addysg, cyflogadwyedd ac iechyd.
249. Mae Systemau Gofal Integredig (ICs) yn bartneriaethau o sefydliadau iechyd a gofal sy'n dod at ei gilydd i gynllunio a darparu gwasanaethau cydgysylltiedig ac i wella iechyd pobl sy'n byw ac yn gweithio yn eu hardal.
250. Maent yn bodoli i gyflawni pedwar nod:
- **mynd i'r afael ag anghydraddoldebau** mewn canlyniadau, profiad a mynediad
 - gwella **cynhyrchiant a gwerth am arian**

⁸¹https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/216977/Violence-prevention.pdf

- helpu'r GIG i gefnogi'n ehangach **ddatblygiad cymdeithasol ac economaidd**
- **gwella canlyniadau** mewn iechyd a gofal iechyd y boblogaeth

251. Mae pob ICS yn cynnwys:

- Partneriaeth gofal integredig (ICP): cynghrair eang o sefydliadau a chynrychiolwyr sy'n ymwneud â gwella gofal, iechyd a llesiant y boblogaeth, a gynullir ar y cyd gan awdurdodau lleol a'r GIG.
- Bwrdd gofal integredig (ICB): yn dod â'r GIG at ei gilydd yn lleol i wella iechyd a gofal y boblogaeth a sefydlu blaenoriaethau strategol a rennir o fewn y GIG, gan gysylltu â threfniadau partneriaeth mewn system a lle.

252. Fe wnaeth Deddf Iechyd a Gofal 2022 roi ICBs ar sail statudol. Mae gan ICBs rôl allweddol i'w chwarae wrth ymuno â gwasanaethau o fewn y GIG ac ar draws iechyd cyhoeddus, gofal cymdeithasol ac addysg.

253. Mae'r ICB yn benodol yn ddarostyngedig i'r Ddyletswydd Trais Difrifol ac mae'n rhaid iddo gydwethio â deiliaid dyletswydd eraill i atal a lleihau trais difrifol yn yr ardal.

254. Y Mae'n ofynnol i ICP lunio strategaeth gofal integredig a ddylai ddisgrifio sut mae anghenion asesiedig y boblogaeth leol i'w diwallu trwy arfer swyddogaethau gan yr ICB, awdurdodau lleol a GIG Lloegr. Rhaid iddo fynd i'r afael ag integreiddio iechyd a gofal cymdeithasol a dylai fynd i'r afael ag integreiddio â gwasanaethau sy'n gysylltiedig ag iechyd.

255. Mae'n ofynnol hefyd i'r ICB gynhyrchu cynllun ymlaen ar y cyd 5 mlynedd (JFP) gyda'u hymddiriedolaethau partner ac ymddiriedolaethau sylfaen. Dylai'r JFP adlewyrchu uchelgeisiau casgliadol yr ICB, partneriaid lleol y GIG, awdurdodau lleol a phartneriaid system ehangach i ddiwallu anghenion iechyd poblogaeth yr ICB, yn ogystal â disgrifio cyflawni uchelgeisiau a fynegir yn y strategaeth gofal integredig.

256. O dan Ddeddf Iechyd a Gofal 2022, mae gan yr ICB ddyletswydd benodol i sicrhau bod anghenion dioddefwyr cam-drin a phlant a phobl ifanc yn cael sylw penodol yn eu JFPs.

257. Wrth fodloni'r Ddyletswydd, dylai'r ICB ystyried y cynlluniau a'r strategaethau

presennol hyn wrth ddatblygu strategaethau i leihau trais difrifol. Dylent hefyd ystyried sut y gallai strwythurau a phartneriaethau presennol o fewn yr ICS hwyluso gweithredu'r strategaeth.

258. Er mwyn bodloni gofynion deddfwriaethol y Ddyletswydd, dylai swyddog atebol ICB sicrhau bod cynrychiolaeth briodol i bartneriaeth awdurdodau penodedig. Fel rhan o'r bartneriaeth, bydd disgwyl i'r cynrychiolydd hwn:

- Hwyluso rhannu data a gwybodaeth iechyd anhysbys perthnasol i lywio'r asesiad proffil problem/anghenion strategol ar gyfer yr ardal (er enghraifft, nifer yr anafiadau treisgar sy'n cael eu trin o fewn lleoliadau gofal brys y GIG),
- Cefnogi datblygu a gweithredu strategaeth i nodi a lliniaru'r risgiau a nodir a chytuno ar ddull o atal trais difrifol, rheoli problemau iechyd cysylltiedig, a gwella llesiant/gwytnwch y gymuned.

259. Gall gweithredu'r strategaeth gynnwys hwyluso comisiynu priodol o fewn y system iechyd lleol i atal, trin a rheoli trais difrifol fel y nodir yn y strategaeth. Lle bo'n bosib, dylai ICB (cyd-)gomisiynu gwasanaethau cymorth i'r rhai sydd mewn perygl o drais difrifol neu'n ymwneud â thrais difrifol (gan gynnwys o'r sector gwirfoddol a chymunedol).

260. Yn dibynnu ar ffiniau daearyddol y bartneriaeth(au) yn eu hardal gomisiynu, efallai y bydd angen i ICBs ymgysylltu'n uniongyrchol â'r holl bartneriaethau trais difrifol yn eu hardal. Mewn rhai ardaloedd, bydd mwy nag un ICB i bob ardal partneriaeth. Er bod rhaid i bob ICB gydymffurfio â'r Ddyletswydd, efallai y byddant yn ei hystyried yn briodol enwebu 'arweinydd' neu ystyried trefniant 'cynnal' ar gyfer mewnbwn ac ymgysylltu gweithredol i'r bartneriaeth trais difrifol ar ran ICBs eraill. Yn yr achos hwn, dylai'r arweinydd trais difrifol sicrhau mewnbwn pob ICB yn yr ôl troed daearyddol.

261. Mae iechyd wedi ei ddatganoli i Gymru ac mae'r canllawiau perthnasol i'w cael ym Mhennod 1 'Cyflawni yng Nghymru'. Mae'r Ddyletswydd yn berthnasol i Fyrddau Iechyd Lleol fel awdurdodau penodedig yng Nghymru.

Rhannu gwybodaeth cleifion a gwybodaeth bersonol

262. O dan y Ddyletswydd mae cyfyngiadau penodol o dan adran 16 a 17 o'r Ddeddf PCSC ar ddatgelu gwybodaeth gan awdurdodau iechyd a gofal cymdeithasol. Ni chaniateir datgelu gwybodaeth cleifion a gwybodaeth bersonol (h.y. gwybodaeth y gellir ei defnyddio i adnabod person naill ai'n uniongyrchol neu'n anuniongyrchol) a gall awdurdodau iechyd a chymdeithasol rannu data dienw yn unig. Mae rhagor o fanylion i'w gweld yn y bennod Rhannu Gwybodaeth o'r canllawiau hyn.
263. Os yw gwybodaeth cleifion neu wybodaeth bersonol y gellir ei defnyddio i nodi unigolyn yn cael ei rhannu gan awdurdod iechyd neu ofal cymdeithasol mewn dibyniaeth ar bwerau cyfreithiol amgen, rhaid i ddatgeliadau o'r fath fod yn gyson â'r fframwaith cyfreithiol presennol, sy'n cynnwys y ddyletswydd cyfraith gyffredin o hyder, yn ogystal â Deddf Diogelu Data 2018. Mae'r Cyngor Meddygol Cyffredinol (GMC) wedi cynhyrchu canllawiau ar hyn⁸².

Awdurdod Lleol

264. Awdurdodau lleol sy'n gyfrifol am ddarparu amrywiaeth o wasanaethau hanfodol i bobl a busnesau mewn ardal leol, gan gynnwys ond heb fod yn gyfyngedig i, ofal cymdeithasol plant ac oedolion, diogelu plant ac oedolion, ysgolion, tai⁸³ a chynllunio, gwasanaethau ieuencid, cymorth busnes, trwyddedu alcohol, hamdden, camddefnyddio sylweddau, diogelwch cymunedol yn ogystal â chomisiynu iechyd cyhoeddus a chomisiynu gwasanaethau cymorth i ddiodefwrwr a goroeswyr troseddau trais yn erbyn menywod a merched⁸⁴, felly bydd ganddynt rôl hanfodol i'w chwarae mewn trefniadau partneriaeth.
265. Dylai Prif Weithredwyr awdurdodau lleol sicrhau bod cynrychiolaeth briodol i'r bartneriaeth er mwyn cyflawni dyletswyddau'r awdurdod lleol. Gellir dirprwyo'r gynrychiolaeth hon i uwch swyddog priodol.

⁸² <https://www.gmc-uk.org/ethical-guidance/ethical-guidance-for-doctors/confidentiality>

⁸³ Nid yw darparwyr tai cymdeithasol cofrestredig wedi'u cynnwys yn y Ddyletswydd Trais Difrifol

⁸⁴ Mae'r [Datganiad Cenedlaethol o Ddisgwyliadau](#) a'r pecyn cymorth comisiynu yn rhoi canllawiau ar sut i gomisiynu gwasanaethau effeithiol i fynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod a merched

266. O fewn y dirwedd Llywodraeth Leol, awdurdodau penodedig sy'n ddarostyngedig i'r Ddyletswydd yw:

- Cyngor dosbarth
- Cyngor sir yn Lloegr
- Cyngor bwrdeistref yn Llundain
- Cyngor Cyffredin Dinas Llundain yn rhinwedd ei swydd fel awdurdod lleol
- Cyngor Ynysoedd Sili
- Cyngor sir yng Nghymru
- Cyngor bwrdeistref sirol yng Nghymru

267. Mae awdurdodau lleol mewn sefyllfa dda i ategu gwaith asiantaethau eraill a chyfrannu at atal a lleihau trais difrifol drwy:

- Rhannu ystod o setiau data cyfanredol perthnasol ar gyfer datblygu'r asesiad o anghenion strategol (er enghraifft data a gasglwyd eisoes gan ysgolion lleol a gwasanaethau gofal cymdeithasol),
- Cynnal gwaith ataliol ehangach sy'n mynd i'r afael â ffactorau cyffredinol sy'n cyfrannu at risg a bregusrwydd (e.e. tlodi, tai⁸⁵, heriau teuluol, yr amgylchedd),
- Arwain ar gomisiynu ehangach ym maes iechyd cyhoeddus i gefnogi atal a mynd i'r afael â ffactorau risg neu effeithiau trawma (e.e. gwasanaethau camddefnyddio sylweddau gan gynnwys gwasanaethau triniaeth alcohol),
- Darparu gwybodaeth am argaeledd/pwysau ar adnoddau lleol gan gynnwys tai, cymorth gymunedol, gofal cymdeithasol plant, ac ati, a
- Comisiynu a chefnogi mentrau ymyrraeth gynnar yn effeithiol megis Cadw Plant yn Ddiogel Mewn Addysg⁸⁶ a allai fod yn ofynnol mewn ymateb i faterion sy'n ymwneud â cham-fanteisio troseddol ar blant, gweithgarwch gangiau, trais rhywiol, cam-drin domestig.

268. Dylai awdurdodau lleol hefyd fod yn ymwybodol o sefyllfaoedd neu leoliadau sy'n dod o fewn eu awdurdodaeth a allai fod â risg neu fater penodol yn ymwneud â thrais

⁸⁵ Mae ddyletswyddau presennol awdurdodau lleol o dan Ddeddf Tai 1996 yn berthnasol yma a dylid eu hystyried fel rhan o'r gwaith i ateb gofynion y Ddyletswydd Trais Difrifol.

⁸⁶ [Cadw plant yn ddiogel mewn addysg - GOV.UK \(www.gov.uk\)](http://www.gov.uk)

difrifol, yn enwedig wrth gynnal yr asesiad cychwynnol o anghenion strategol lleol. Gall hyn gynnwys cyfleusterau gofal preswyl i blant mewn gofal, gan gynnwys cartrefi diogel i blant, llety â chymorth a gwasanaethau llety cam-drin domestig. Dylid hefyd ystyried mannau cyhoeddus eraill fel parciau, y mae awdurdodau lleol yn gyfrifol amdanynt neu ardaloedd Ymddygiad Gwrthgymdeithasol fel lleoliadau bregusrwydd, gan y gallai'r rhain fod yn ardaloedd lle mae mathau penodol o drais difrifol yn gyffredin.

269. Mae Awdurdodau Cyfun Maerol yn gallu cymryd rhan mewn trefniadau partneriaeth i gefnogi atal a lleihau trais difrifol, fodd bynnag, nid oes unrhyw rwymedigaeth gyfreithiol iddynt wneud hynny.⁸⁷Mae hyn oherwydd y gwahanol swyddogaethau y gallai awdurdod cyfun eu cyflawni, ac nid yw pob un ohonynt yn debygol o fod yn berthnasol i fynd i'r afael â thrais difrifol. Gall awdurdodau cyfansoddol ddewis cydweithio drwy strwythur cyffredinol awdurdod cyfun fodd bynnag maent yn parhau i fod yn unigol atebol am eu cyfranogiad.

270. At ddibenion y Ddyletswydd, mae Timau Troseddu leuenctid awdurdodau lleol (YOTs) yn awdurdod penodedig ar wahân, ac felly'n cael eu trin fel rhai annibynnol i'r awdurdod lleol. Bydd YOTs felly yn gyfrifol am ymgysylltu â'r bartneriaeth yn eu rhinwedd eu hunain.

271. Mae Llywodraeth Leol wedi'i datganoli i Gymru, ac mae'r canllawiau perthnasol wedi'u cynnwys ym mhennod un, Cyflawni yng Nghymru.

Tai a digartrefedd

272. Awdurdodau lleol fydd yn y sefyllfa orau i roi trosolwg strategol o, a gwybodaeth am, dai a materion cysylltiedig yn yr ardal leol. Dylid ystyried gofynion presennol o dan ddeddfwriaeth tai fel rhan o'r gwaith i ateb gofynion y Ddyletswydd Trais Difrifol. Mae'n hanfodol bod hyn yn cynnwys nodi a diogelu'r carfanau sydd fwyaf mewn perygl o ymwneud â thrais difrifol.

⁸⁷ Eithriad i hyn yw Awdurdod Cyfun Manceinion Fwyaf sy'n ddarostyngedig i'r ddyletswydd, ond dim ond mewn perthynas â'i rôl fel awdurdod tân ac achub a dim ond wrth arfer y swyddogaethau hynny. Mae hyn yn berthnasol i unrhyw awdurdodau cyfun Maerol yn y dyfodol a ffurfir sy'n cyflawni swyddogaethau'r awdurdod tân ac achub.

273. Adran 195 Deddf Tai 1996⁸⁸ Rhoi dyletswydd ar awdurdodau tai i weithio gyda phobl sydd dan fygythiad o ddigartrefedd o fewn 56 diwrnod i helpu i'w hatal rhag bod yn ddigartref - y 'ddyletswydd atal'. Mae Adran 189B Deddf 1996⁸⁹ yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau tai helpu pobl sy'n ddigartref i sicrhau llety - y 'ddyletswydd rhyddhad'. O dan y dyletswyddau hyn, tmae'n ofynnol i'r Awdurdod Tai gymryd camau rhesymol i helpu'r ymgeisydd naill ai i aros yn eu llety presennol (lle bo hynny'n berthnasol) neu sicrhau llety arall. Mae'r dyletswyddau hyn yn berthnasol pan fo'r awdurdod tai yn fodlon bod yr ymgeisydd yn ddigartref (neu mewn perygl o fewn 56 diwrnod) ac yn gymwys am gymorth.
274. Mae Adran 177(1) Deddf Tai 1996⁹⁰ yn diffinio trais fel trais gan berson arall neu fygythiadau o drais gan berson arall sy'n debygol o gael eu cyflawni. Mae hyn mewn perthynas ag a yw'n rhesymol parhau i feddiannu llety a'r amgylchiadau i'w hystyried ynghylch a yw person yn rhedeg risg o drais yr un fath.
275. Mae Adran 177(1) o Ddeddf 1996⁹¹ yn darparu nad yw'n rhesymol i berson barhau i feddiannu llety os yw'n debygol y bydd hyn yn arwain at drais yn erbyn:
- a. yr ymgeisydd;
 - b. person sydd fel arfer yn byw fel aelod o deulu'r ymgeisydd; neu
 - c. unrhyw berson arall y gellid disgwyl yn rhesymol iddo breswyllo gyda'r ymgeisydd.
276. Fel arfer, bydd yn amlwg o'r asesiad digartrefedd a yw'r ymgeisydd wedi gorfod gadael llety oherwydd trais neu fygythiadau o drais, a all gynnwys mathau di-gyswllt o gam-drin. Ni ddylai asesiad o'r tebygolrwydd o fygythiad o drais yn cael ei gyflawni fod yn seiliedig ar a fu trais gwirioneddol yn y gorffennol. Rhaid i asesiadau fod yn seiliedig ar ffeithiau'r achos a dylai fod yn amddifad o unrhyw farn gwerth am yr hyn y dylai ymgeisydd ei wneud neu na ddylai ei wneud, neu y dylai neu ddylai fod wedi'i wneud, er mwyn lliniaru'r risg o unrhyw drais pellach.

⁸⁸ [Deddf Tai 1996 \(legislation.gov.uk\)](http://legislation.gov.uk)

⁸⁹ [Deddf Tai 1996 \(legislation.gov.uk\)](http://legislation.gov.uk)

⁹⁰ [Deddf Tai 1996 \(legislation.gov.uk\)](http://legislation.gov.uk)

⁹¹ [Deddf Tai 1996 \(legislation.gov.uk\)](http://legislation.gov.uk)

277. Mae gan rai categorïau o aelwydydd angen blaenoriaethol am gymorth digartrefedd. Mae gan bersonsy'n fregus o ganlyniad i roi'r gorau i feddiannu llety oherwydd trais gan berson arall neu fygythiadau o drais gan berson arall sy'n debygol o gael ei gyflawni, neu sy'n ddigartref o ganlyniad i fod yn ddiodefwr cam-drin domestig, angen blaenoriaethol fel y nodir yn adran 189 o Ddeddf 1996⁹².
278. Mae'r dyletswyddau atal a lleddfu yn ddyledus i bob ymgeisydd cymwys sy'n ddigartref waeth beth yw'r 'angen blaenoriaethol'. Fodd bynnag os nad yw digartrefedd yn cael ei atal neu ei ryddhau'n llwyddiannus, bydd awdurdod tai yn ddyledus i'r brif ddyletswydd tai i ymgeiswyr sy'n gymwys, sydd ag angen blaenoriaethol am lety ac nad ydynt yn ddigartref yn fwriadol. Os oes gan yr awdurdod lleol reswm i gredu bod gan yr ymgeisydd angen blaenoriaethol, mae ganddyn nhw hefyd ddyletswydd i ddarparu llety dros dro yn ystod y ddyletswydd ryddhad.
279. Mae Adran 193(2) o Ddeddf 1996⁹³ yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau tai sicrhau bod llety ar gael i'w feddiannu ar gyfer ymgeiswyr sydd ag angen blaenoriaethol am lety ac, fel y nodir yn adran 176 o Ddeddf 1996⁹⁴, rhaid i'r llety fod ar gael i'r ymgeisydd ei feddiannu ynghyd ag unrhyw berson arall sydd fel arfer yn byw gyda nhw fel aelod o'r teulu, neu y gellid disgwyl yn rhesymol iddo breswyllo â nhw. Mae rhagor o wybodaeth am angen blaenoriaethol i'w gweld ym Mhennod 8 y Cod Canllawiau Digartrefedd⁹⁵.
280. Mae nifer o opsiynau llety posib i ddiodefwytr trais difrifol, a bydd angen i awdurdodau tai ystyried pa rai sydd fwyaf priodol i bob person fesul achos gan ystyried eu hamgylchiadau a'u hanghenion. Gall hyn gynnwys llety dros dro diogel a/neu drosglwyddiad wedi'i reoli. Gall awdurdodau tai, er enghraifft, ddarparu llety dros dro tra bod camau'n cael eu cymryd i eithrio neu i arestio a chadw cyflawnwr.

⁹² [Deddf Tai 1996 \(legislation.gov.uk\)](http://legislation.gov.uk)

⁹³ [Deddf Tai 1996 \(legislation.gov.uk\)](http://legislation.gov.uk)

⁹⁴ [Deddf Tai 1996 \(legislation.gov.uk\)](http://legislation.gov.uk)

⁹⁵ [Pennod 8: Angen blaenoriaethol - Cod Canllawiau digartrefedd awdurdodau lleol - Canllawiau - GOV.UK \(www.gov.uk\)](http://www.gov.uk)

281. Bydd angen cymryd cyfrif o unrhyw ystyriaethau cymdeithasol yn ymwneud â'r ymgeisydd a'u haelwyd a allai effeithio ar ba mor addas yw llety a gynigir iddynt i atal neu leddfu digartrefedd, neu o dan y brif ddyletswydd dai.
282. Mae Adran 208(1) Deddf 1996⁹⁶ yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau tai sicrhau llety o fewn eu hardal, i'r graddau y mae'n rhesymol ymarferol. Fodd bynnag, mewn amgylchiadau lle bu trais difrifol neu fygythiadau o drais difrifol mewn ardal benodol, efallai y bydd manteision clir i'r ymgeisydd o gael lle y tu allan i'r ardal er mwyn sicrhau eu diogelwch.
283. Mewn rhai amgylchiadau, efallai y bydd angen i awdurdodau tai ystyried yr angen am lety na fyddai'n cael ei ganfod gan gyflawnwr (a allai gynnwys lleoliad y tu allan i'r ardal) ac sydd â mesurau diogelwch a staff sydd wedi'u hyfforddi'n briodol i amddiffyn y preswylwyr. Gall awdurdodau tai ystyried gweithredu cytundeb dwyochrog gydag awdurdodau a darparwyr tai eraill i hwyluso symudiadau allan o ardal i ymgeiswyr sydd mewn perygl o drais.
284. O ran penderfynu ar yr awdurdod priodol i wneud cais digartrefedd (atgyfeiriadau cysylltiad lleol), ni all awdurdod tai atgyfeirio ymgeisydd at awdurdod tai arall lle mae ganddynt gysylltiad lleol os byddai'r person hwnnw neu unrhyw berson y gellid disgwyl yn rhesymol idd breswyllo gyda nhw mewn perygl o drais yn yr ardal arall honno. Mae ddyletswydd gadarnhaol ar yr awdurdod tai i holi a fyddai'r ymgeisydd mewn cymaint o berygl ac, os byddent, ni ddylid cymryd yn ganiataol y bydd yr ymgeisydd yn cymryd camau i ddelio â'r bygythiad o drais. Am ganllawiau pellach ar gysylltiad lleol gweler Pennod 10 o'r Cod Canllawiau Digartrefedd⁹⁷.
285. Mae'n hanfodol bwysig bod awdurdodau tai yn cydweithio â gwasanaethau eraill gan gynnwys timau troseddu ieuenctid, awdurdodau addysgol a gwasanaethau prawf cenedlaethol i roi cymorth i ddiodefwyr trais difrifol a'u haelwydydd. Er mwyn sicrhau bod ymgeiswyr sydd wedi profi trais gwirioneddol neu sydd dan fygythiad yn cael y cymorth sydd ei angen arnynt, dylai awdurdodau tai hefyd eu hysbysu o sefydliadau

⁹⁶ [Deddf Tai 1996 \(legislation.gov.uk\)](https://legislation.gov.uk)

⁹⁷ [Pennod 10: Cysylltiad lleol ac atgyfeiriadau at awdurdod tai arall - Cod Canllawiau ar gyfer awdurdodau lleol - Canllawiau - GOV.UK \(www.gov.uk\)](https://www.gov.uk)

arbenigol priodol yn yr ardal yn ogystal ag asiantaethau sy'n cynnig cwnsela a chefnogaeth.

286. Er nad ydynt yn ddarostyngedig i'r Ddyletswydd Trais Difrifol, mae gan Ddarparwyr Tai Cymdeithasol Cofrestredig Preifat (PRPs) ddyletswydd o dan adran 170 o Ddeddf Tai 1996⁹⁸ i gydweithredu ag awdurdodau tai - lle mae'r awdurdod yn gofyn am hynny - i'r fath raddau ag sy'n rhesymol dan yr amgylchiadau o ran cynnig llety i bobl sydd â blaenoriaeth dan gynllun dyrannu'r awdurdod. Mae hyn yn cynnwys gosod tai sydd wedi'u dyrannu i'r rhai sydd angen eu hailgartrefu ar frys o ganlyniad i drais neu fgygythiadau o drais.
287. Yn yr un modd, mae a.213 o Ddeddf 1996⁹⁹ yn darparu, lle y gofynnwyd am PRP gan awdurdod tai i'w cynorthwyo i gyflawni eu swyddogaethau digartrefedd o dan Ran 7, rhaid iddo gydweithredu i'r un graddau. Mae canllawiau statudol¹⁰⁰ ar ddyraniadau a gyhoeddwyd yn 2012, y mae'n rhaid i awdurdodau lleol roi sylw dyladwy iddynt, yn ailddatgan hyn.
288. Mae tai wedi'u datganoli i Gymru ac mae'r canllawiau perthnasol wedi'u cynnwys ym mhennod un, Cyflawni yng Nghymru.

Cymorth i deuluoedd neu gymorth cynnar

289. 'Nod cymorth i deuluoedd, neu 'gymorth cynnar', yw nodi teuluoedd sy'n agored i niwed a helpu i adeiladu eu gwytnwch i'w dargyfeirio o argyfwng a gwella eu canlyniadau yn y tymor hir. Mae'r dull hwn yn gweithio i fynd i'r afael ag achosion sylfaenol ystod o broblemau, gan gynnwys trais difrifol a throseddau. Mae system effeithiol o gymorth i deuluoedd yn ceisio nodi anghenion y teulu i gyd, gan ystyried anghenion rhieni, plant a gofalwyr. Mae'n darparu amrywiaeth o ymyriadau i leihau'r risg y bydd anghenion teuluoedd yn gwaethygu tuag at wasanaethau aciwt, megis gofal cymdeithasol plant, Damweiniau ac Achosion Brys, yr heddlu neu'r system gyfiawnder.

⁹⁸ [Deddf Tai 1996 \(legislation.gov.uk\)](http://legislation.gov.uk)

⁹⁹ [Deddf Tai 1996 \(legislation.gov.uk\)](http://legislation.gov.uk)

¹⁰⁰ https://assets.publishing.service.gov.uk/media/60df2d0de90e0771784b991f/Current_allocation_of_accommodation_guidance.pdf

290. Mae cymorth i deuluoedd yn cael ei ddarparu orau mewn ffordd amlasiantaethol, gan sicrhau bod yr holl bartneriaid perthnasol (addysg, iechyd, yr heddlu, cyfiawnder, y sector gwirfoddol a chymunedol, ac eraill) yn cydweithio ar y cyd, gan rannu gwybodaeth ac arfer gorau i helpu i gefnogi teuluoedd. Mae'r arddull gydgysylltiedig hon o weithio'n golygu y bydd gan lawer o ardaloedd lleol drefniadau a phartneriaethau presennol rhwng gwasanaethau cymorth i deuluoedd, Unedau Lleihau Trais a Thimau Troseddu Ieuenctid, ymhlith eraill. Dylai ardaloedd edrych i ddefnyddio'r partneriaethau presennol hyn ac ystyried rôl gwasanaethau cymorth i deuluoedd wrth gyflawni tuag at y Ddyletswydd.

Addysg

291. Mae ymgysylltu mewn addysg yn ffactor amddiffynnol cryf yn erbyn risg plant a phobl ifanc o ymwneud â thrais difrifol. Drwy gymryd rhan mewn addysg o ansawdd da, mae plant a phobl ifanc yn profi ymdeimlad o berthyn, cyflawniad ac mae ganddyn nhw sgiliau a gwydnwch sydd eu hangen arnynt i fod yn ddiogel ac i lwyddo mewn bywyd. Mae gan ddarparwyr addysg rôl hanfodol o ran atal a lleihau trais difrifol trwy hwyluso ymyrraeth gynnar, atal a diogelu plant a phobl ifanc sydd dan eu gofal fel asiantaeth berthnasol o fewn y trefniadau diogelu amlasiantaethol. Yn Lloegr, mae'r Adran Addysg yn darparu'r canllawiau allweddol i ysgolion a cholegau¹⁰¹ nodi'r dyletswyddau cyfreithiol i ddiogelu a hyrwyddo lles plant a phobl ifanc mewn ysgolion a cholegau.

292. Mae gan gydwethio effeithiol rhwng y bartneriaeth leol ac awdurdodau addysgol yn yr ardal leol y potensial i wella'r partneriaethau rhwng yr heddlu, ysgolion a cholegau a darparu cymorth i unrhyw ymyriadau ar lefel sefydliad sy'n bodoli eisoes neu syd wedi'u cynllunio sy'n cynnwys gwasanaethau ehangach i blant a phobl ifanc e.e. gwaith ieuenctid neu ofal cymdeithasol. Gall y cydweithio agos hwn hefyd ychwanegu at ymdeimlad plant a phobl ifanc o ddiogelwch yn yr ysgol, y coleg a'u cymuned leol gan y byddant yn fwy effro i'r gwaith sy'n digwydd yn eu hardal leol i atal, lleihau a diogelu plant a phobl ifanc yn erbyn trais difrifol.

¹⁰¹ [Cadw plant yn ddiogel mewn addysg - GOV.UK \(www.gov.uk\)](http://www.gov.uk)

293. I gydnabod y rôl hanfodol mae ysgolion a cholegau'n ei chwarae i ddiogelu plant a phobl ifanc, mae'n rhaid i awdurdodau penodedig ymgynghori ag awdurdodau addysgol¹⁰² gan gynnwys; ysgolion a gynhelir gan awdurdodau lleol, academiâu, ysgolion annibynnol, ysgolion rhydd; gan gynnwys ysgolion cynradd, darpariaeth amgen o addysg a darparwyr addysg bellach wedi'u lleoli o fewn ardal y bartneriaeth wrth baratoi'r strategaeth leol.
294. Gall awdurdodau addysgol hefyd ddewis cydweithio ag awdurdod penodedig, carchar neu awdurdod ddalfa ieuencid neu awdurdod addysgol arall yn y maes hwnnw o'u gwirfodd. Neu, os yw'r awdurdodau penodedig neu garchar, ddalfa ieuencid neu awdurdod addysgol arall yn gofyn amdano, rhaid i awdurdodau addysgol gydweithio â phartneriaid eraill wrth atal a lleihau trais difrifol yn yr ardal (paratoi a chyflawni'r strategaeth).
295. Awdurdodau addysgol, a ddiffinnir yn adran 12 o Ddeddf PCSC ac Atodlen 2 i Ddeddf PCSC, yw:
- Cyrff llywodraethu ysgolion a gynhelir, colegau addysg bellach a cholegau chweched dosbarth yn Lloegr a sefydliadau addysg bellach yng Nghymru
 - Perchnogion ysgolion academi, ysgolion am ddim, academiâu darpariaeth amgen ac ysgolion arbennig nad ydynt yn cael eu cynnal¹⁰³
 - Perchnogion ysgolion annibynnol
 - Pwyllgorau rheoli unedau atgyfeirio disgyblion
296. Dylid dewis cynrychiolydd(wyr) neu grŵp cynrychioliadol addysg strategol ar gyfer yr ardal leol gan y bartneriaeth i ddarparu cysylltiad rhwng yr awdurdodau cyfrifol a sefydliadau addysg unigol. Os dewisir grŵp cynrychioliadol, gall hwn gynnwys awdurdodau addysgol ar draws pob ystod oedran a phob math o ysgolion neu golegau.
297. Gall rôl y grŵp cynrychioliadol addysg strategol neu'r grŵp cynrychioliadol gynnwys:

¹⁰² Fel y'i diffinnir yn adran 12 o ac Atodlen 2 i'r Ddeddf PCSC.

¹⁰³ Yn achos academiâu ac ymddiriedolaethau ysgol di-elw, y perchennog fydd yr ymddiriedolaeth ei hun. Bydd angen i ymddiriedolaethau aml-academi sy'n rhychwantu mwy nag un ardal leol ystyried a oes angen ymgysylltu ag un neu nifer o bartneriaethau lleol.

- Cynrychioli llais darparwyr addysg mewn trafodaethau ar drais difrifol yn lleol
- Cynorthwyo'r bartneriaeth i ddeall yn well y ffactorau risg addysg a'r gwendidau a brofir gan blant a phobl ifanc

298. Dylai'r bartneriaeth a'r cynrychiolydd(wyr) addysg strategol neu'r grŵp cynrychioliadol:

- Defnyddio strwythurau diogelu presennol neu ddulliau eraill, i ymgynghori â'r grŵp ehangach o ysgolion a darparwyr addysg i gael cipolwg ansoddol ar effaith trais difrifol ar y sector addysg yn ehangach.
- Cytuno ar y cyd ar y ffyrdd y gall y sector addysg gefnogi gweithredu'r strategaeth i fynd i'r afael â'r ffactorau lleol sy'n rhoi plentyn neu berson ifanc mewn perygl o fod naill ai'n ddiodefwr neu'n gyflawnwr trais difrifol neu'r ddau.

299. Rhaid i'r awdurdodau penodedig ymgynghori â darparwyr addysg unigol a'r cynrychiolydd(wyr) addysg strategol neu'r grŵp cynrychioliadol wrth baratoi'r strategaeth leol, ac fel awdurdodau cyfrifol, dylent:

- Darparu data, fel sy'n ofynnol yn ôl dyletswyddau statudol presennol, i Awdurdodau Lleol. Bydd y data hyn yn bwydo i mewn i'r dadansoddiad ar sail tystiolaeth o broffil risg pobl ifanc ac achosion trais ieuenctid difrifol ar gyfer y strategaeth trais difrifol leol. Mae enghreifftiau o'r data hyn yn cynnwys data am ddarpariaeth ysgolion, gwaharddiadau ac absenoldeb parhaus. Dim ond at ddibenion cadw plant yn ddiogel a hyrwyddo eu llesiant y dylid rhannu data personol (dienw) am blentyn penodol a gedwir gan ysgolion. Ceir rhagor o fanylion am rannu data yng nghyd-destun diogelu yn y canllawiau Cadw Plant yn Ddiogel mewn Addysg a'r cyfatebol Rhannu gwybodaeth: cyngor i ymarferwyr
- Ymgysylltu â'r bartneriaeth drwy'r grŵp cynrychiolydd(wyr) addysg strategol neu'r grŵp cynrychioliadol i ddarparu cipolwg ansoddol ar effaith trais difrifol ar y sector addysg

Ymgysylltu â'r bartneriaeth drwy'r cynrychiolydd addysg strategol i roi cipolwg ar y ffactorau risg a'r gwendidau a brofir gan blant a phobl ifanc yn yr ardal leol

- Cefnogi datblygu a gweithredu'r strategaeth i fynd i'r afael â'r ffactorau lleol sy'n rhoi plentyn mewn perygl o fod yn ddioddefwr neu'n gyflawnwr trais difrifol
- Lle bo angen cyflawni gweithredoedd ar lefel sefydliad unigol a bennir yn y strategaeth sydd wedi'u cytuno gan y bartneriaeth ar y cyd â'r cynrychiolydd(wyr) addysg strategol ac ymgynghori ehangach.

300. Efallai y bydd angen i awdurdodau addysgol o dan y Ddyletswydd gyflawni camau a bennir mewn strategaeth sydd wedi'u cytuno gan y bartneriaeth ar y cyd â'r cynrychiolydd(wyr) addysg strategol ac ymgynghori ehangach. Lle a phan ofynnir amdanynt, rhaid i awdurdodau addysgol gydymffurfio â gweithredoedd mewn strategaeth leol, cyhyd â:

- maent yn gydnaws ag unrhyw ddyletswyddau statudol eraill;
- ni fyddent yn cael effaith andwyol ar arfer swyddogaethau'r awdurdod addysg;
- nid ydynt yn anghymesur i'r angen i atal a lleihau trais difrifol yn lleol; a
- ni fyddent yn golygu bod yr awdurdod addysg yn ysgwyddo costau afresymol.

301. Gall trais difrifol hefyd ddigwydd mewn llety preswyl addysg uwch neu adeiladau trwyddedig, megis cyfleusterau undeb myfyrwyr. Os yw sefydliad addysg uwch lleol o'r farn bod trais difrifol yn fater sy'n berthnasol iddynt yna maent yn cael eu hannog i fwydo i mewn i'r bartneriaeth lle bo hynny'n briodol.

302. Mae addysg wedi ei ddatganoli i Gymru, ac mae'r canllawiau perthnasol wedi'u cynnwys ym mhennod un, Cyflawni yng Nghymru.

Tân ac Achub

303. Mae'r Awdurdodau Tân ac Achub yn gyfrifol am oruchwylio a chylawni'r Gwasanaethau Tân ac Achub yn eu hardal. Ym mis Ionawr 2022, mae 44 Awdurdod

Tân ac Achub yn Lloegr ar hyn o bryd, a thri yng Nghymru (lle mae'r Gwasanaethau Tân ac Achub yn gyfrifoldeb datganoledig).

304. Mae gan wasanaethau tân ac Achub draddodiad o ymgysylltu â chymunedau lleol i hyrwyddo diogelwch tân yn ogystal â modelau ehangach o ymgysylltu â'r gymuned ac unigolion i gefnogi dinasyddiaeth, cydlyniant cymunedol a chymorth uniongyrchol i unigolion a chymunedau sy'n agored i niwed. Dylai gweithio gyda phlant a phobl ifanc, diogelu yn ogystal â strategaethau lleihau tân, fel gwaith y sector i leihau tanau bwriadol, gael eu cydnabod fel rhan o'r Ddyletswydd.
305. Mae'r Ddyletswydd yn berthnasol i'r Awdurdod Tân ac Achub ar gyfer holl ardaloedd yr Awdurdod, gan gynnwys Comisiynwyr yr Heddlu, Tân a Throsedd¹⁰⁴, Meiri metropolitan a Chomisiynydd Tân Llundain dim ond yn rhinwedd eu swydd fel awdurdodau tân ac achub ac wrth arfer y swyddogaethau hynny. Mae'r Awdurdodau Tân ac Achub yn awdurdodau penodedig o dan y Ddyletswydd. Efallai y bydd yr Awdurdod Tân ac Achub yn dymuno nodi cynrychiolydd, a allai fod y Gwasanaeth Tân ac Achub gweithredol ar gyfer yr ardal, gan mai hwn fydd y corff a fydd â'r wybodaeth leol fwyaf, fodd bynnag, bydd yr Awdurdod fel deiliad y ddyletswydd yn parhau i fod yn gyfrifol am gydymffurfio â gofynion y Ddyletswydd. Dylai'r Awdurdod, felly, sicrhau bod gan unrhyw gynrychiolydd addas gyfrifoldeb ac awdurdod dros sicrhau cyfranogiad llawn gyda'r trefniadau partneriaeth.
306. Mae'r Gwasanaethau Brys eisoes yn destun dyletswydd statudol yn Lloegr i gydweithio â'i gilydd ac mae gan y Gwasanaethau Tân ac Achub rôl allweddol yn y partneriaethau hyn, yn aml yn meddiannu sefyllfa ddibynadwy iawn gan rai grwpiau cymunedol.
307. Dylid cefnogi'r Gwasanaethau Tân ac Achub i ddarparu ymyriadau sy'n wybodus am drawma, gweithgareddau ymgysylltu ac addysg ddiogelwch i blant a phobl ifanc sydd wedi'u targedu sy'n cefnogi datblygiad personol a dysgu cymdeithasol ac emosïynol y plentyn i leihau eu bregusrwydd a chynyddu eu gwytnwch yn unol ag ymarfer cyfredol a thystiolaeth o'r hyn sy'n gweithio i leihau trais difrifol.

¹⁰⁴ Mae rôl PFCCs fel Awdurdodau Tân ac Achub wedi'i nodi yn Neddf y Gwasanaethau Tân ac Achub 2004, fel y'i diwygiwyd.

308. Gall cydweithio â phartneriaid gynorthwyo nodi a dargyfeirio'n gynnar rhag ymwneud â thrais difrifol sy'n hanfodol wrth wyrdroi'r cynnydd mewn niwed a allai gael ei achosi gan ac yn erbyn plant a phobl ifanc yn y gymuned leol. Dylai'r Gwasanaethau Tân ac Achub barhau i ddatblygu partneriaethau i gefnogi gwasanaethau lleihau risg i'r rhai y nodir eu bod yn agored i niwed ac mewn perygl o gael eu hecsbloetio neu eu cam-drin. Mae diogelu o fewn y sector tân yn cael ei drochi mewn dulliau cydweithredol gyda'r rhan fwyaf o'r gwasanaethau tân ac achub a gynrychiolir yn y Byrddau Diogelu Plant ac Awdurdodau Lleol ar gyfer Diogelu Oedolion a dylid datblygu hyn fel swyddogaeth graidd i'r holl Wasanaethau Tân ac Achub.

Cysylltiad y Gwasanaeth Tân ac Achub â rhaglen Timau Ymddiriedolaeth y Tywysog

Mae'r Gwasanaethau Tân ac Achub (FRS) yn rhan o raglen Timau Ymddiriedolaeth y Tywysog (PT) sydd wedi'i hanelu at bobl ifanc rhwng 16 a 25 oed ac yn gyfle i feithrin sgiliau newydd, dilyn cymhwyster a chwrdd â phobl newydd. Mae'r FRS wedi gweithio mewn partneriaeth â'r PT am dros 45 mlynedd gan weithio gyda rhai o bobl ifanc mwyaf difreintiedig y DU.

Trwy ystod o raglenni PT, mae'r FRS yn gweithio gyda phobl ifanc rhwng 11-30 oed o'r grwpiau targed canlynol: Y di-waith – yn enwedig y di-waith tymor hir a phobl ifanc NEET, tangyflawnwyr addysgol - fel arfer y bobl ifanc hynny sy'n cael trafferth gyda rhifedd a llythrennedd, troseddwr a chyn-droseddwr gan gynnwys carcharorion sy'n gwneud eu dedfryd, pobl ifanc mewn ac yn gadael gofal, ceiswyr lloches a ffoaduriaid, pobl ifanc o gymunedau ethnig amrywiol, unig rieni a phobl ifanc sydd ag anabledd. Mae gan 47% o bobl ifanc sy'n mynychu rhaglenni'r Ymddiriedolaeth a ddarperir gan yr FRS gefndir troseddol, mae 57% yn dweud bod angen iechyd meddwl.

Cafodd Kyle, 17, un o'r cyfranogwyr, ei atgyfeirio at y rhaglen gan yr heddlu ar ôl iddo ddechrau gysylltu ei hun gyda phobl y credir iddynt gael dylanwad negyddol ar ei ymddygiad a mynd i drafferthion am ymddygiad gwrthgymdeithasol. Roedd ef am gael rhywfaint o brofiad gwaith i helpu iddo gael swydd neu fynd ar gwrs erbyn diwedd y rhaglen. Treuliodd Kyle beth amser yn ei orsaf dân leol lle dysgodd am wrthdrawiadau traffig ffyrdd a chafodd un o'r tîm ei ddewis i gael ei dorri allan o gar, tra bod y diffoddwyr tân yn esbonio eu holl weithdrefnau. Mae'r profiad wedi

gwneud i Kyle feddwl yn fwy difrifol am ganlyniadau gyrru'n gyflym. Ers gadael y rhaglen, mae Kyle wedi sicrhau swydd llawn amser ac mae ganddo ddyheadau yn y dyfodol i fod yn ddatblygwr eiddo.

Nod pob rhaglen PT yw cyflwyno pobl ifanc i ganlyniad cadarnhaol o addysg bellach, hyfforddiant, cyflogaeth a pharhau i wirfoddoli yn y gymuned. Fel arfer mae recriwtio ac atgyfeiriadau yn dod o bartneriaid llwybr sy'n gysylltiedig â'r grwpiau targed ac yn cynnwys Canolfan Byd Gwaith, Gwasanaethau Pobl Ifanc, hosteli digartref, y Gwasanaeth Prawf, Timau Troseddu Ieuencid, swyddogion heddlu a llawer o rai eraill.

Pennod Pump: Monitro a Chydymffurfio

Partneriaethau llwyddiannus

309. Tri mesur llwyddiant allweddol ar gyfer atal a lleihau trais difrifol yw: gostyngiad yn nifer y derbyniadau i'r ysbyty am ymosodiadau gyda chyllell neu wrthrych miniog; gostyngiad yn nhrais difrifol a alluogir gan gyllyll a gwrthrychau miniog a gofnodir gan yr heddlu; a dynladdiadau a gofnodir gan yr heddlu. Wrth sefydlu mesurau llwyddiant ar gyfer strategaethau trais difrifol lleol, rydym yn disgwyl i awdurdodau penodedig gynnwys ffocws ar drais ieuencid difrifol mewn mannau cyhoeddus ac efallai y byddant am gynnwys ffocws ar gam-drin domestig a throeddau rhywiol. Gall canlyniadau hefyd fod yn seiliedig ar: data ar throeddau treisgar wedi'u cofnodi gan yr heddlu sydd wedi'u cynnwys yn asesiad anghenion strategol yr ardal lleol, gallai hyn gynnwys (ond heb ei gyfyngu i) droeddau sy'n ymwneud ag arfau tanio, lladrad a throeddau meddiant ar arfau, a gall hefyd gynnwys data ar droeddau treisgar fel throeddau rhywiol a cham-drin domestig lle cafodd y throeddau hynny eu hymgorffori yn asesiad anghenion strategol yr ardal honno. Gall data ar ffactorau achosol o drais fod o ddiddordeb hefyd.
310. Mae data'r heddlu ar gyfraddau cyhuddo am droeddau trais difrifol, fel lladrad, ac ystadegau'r Weinyddiaeth Gyfiawnder ar gyfer troeddwyr wedi'u rhybuddio/euogfarnu am droeddau sy'n gysylltiedig â chyllyll ac arfau hefyd yn ffynonellau defnyddiol o wybodaeth ar gyfer mesur llwyddiant partneriaeth.
311. Nid yw'r mesurau llwyddiant a bennir uchod yn atal ardaloedd lleol rhag mabwysiadu mesurau llwyddiant ychwanegol i helpu olrhain cynnydd wrth ddelio â materion trais difrifol lleol. Beth bynnag, bydd partneriaethau am deilwra'r mesurau llwyddiant i gyd-fynd â'r asesiad anghenion strategol lleol.

Sut y bydd partneriaethau'n cael eu monitro?

312. Mae'n ofynnol i bartneriaid weithio gyda'i gilydd i sefydlu'r asesiad anghenion strategol a pharatoi a gweithredu strategaeth, y dylid ei hadolygu yn flynyddol.¹⁰⁵ Wrth wneud hynny, disgwylir i bartneriaethau allu hunan-fonitro a gwerthuso effaith ac effeithiolrwydd y strategaeth leol ar y cyd. Efallai y bydd partneriaethau yn dymuno gofyn am gymorth ychwanegol gan werthuswr allanol, megis grŵp ymchwil prifysgol, i'w cefnogi gyda'r broses hon. Bydd gan Gomisiynwyr yr Heddlu a Throsedd, Swyddfa Plismona a Throsedd y Maer a Chyngor Cyffredin Dinas Llundain, bŵer dewisol hefyd i fonitro perfformiad y bartneriaeth leol yn ôl ei hamcanion a rennir. Gall adrannau'r llywodraeth hefyd fonitro'r cynnydd mewn perthynas â gofynion y Ddyletswydd a darparu cyngor/cymorth i ardaloedd lleol lle bo angen. Bydd bwrdd traws-Whitehall yn sicrhau goruchwyliaeth genedlaethol, yn gweithredu fel pwynt canolog ar gyfer datrys heriau cyflenwi strategol ac ystyried strategaethau cyhoeddedig ac effaith y Ddyletswydd.
313. Mae gan feddygon teulu ofyniad statudol o dan Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998 i barhau i weithredu eu strategaethau dan adolygiad at ddibenion monitro effeithiolrwydd a gwneud unrhyw newidiadau i strategaethau o'r fath lle mae'n angenrheidiol neu'n hwylus ac i gyhoeddi canlyniadau pob adolygiad. Mae hyn yn cynnwys eu strategaethau ar gyfer atal pobl rhag cymryd rhan, a lleihau achosion o drais difrifol yn eu hardal (yn dilyn y gwelliannau a wnaed i'r Ddeddf Trosedd ac Anhrefn gan Ddeddf PCSC 2022).
314. Mae adran 19 o Ddeddf yr Heddlu a Chyfiawnder 2006 hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i bob awdurdod lleol gael pwyllgor troseddu ac anhrefn er mwyn goruchwyllo gwaith aelodau'r CSP. Yn benodol, mae gan bwyllgorau troseddu ac anhrefn bwerau mewn cysylltiad â gwaith y CSP lleol i fynd i'r afael â materion troseddu ac anhrefn lleol o dan adran 19. Mae'r gwelliannau a wnaed gan Ddeddf PCSC (adran 21) i adran 19 o Ddeddf yr Heddlu a Chyfiawnder 2006 yn ychwanegu trydydd mater troseddu ac anhrefn lleol statudol, sef trais difrifol.

¹⁰⁵ Gan y darpariaethau ym Mhennod 1 o Ran 2 o'r Ddeddf PCSC.

315. Gall rhaglenni arolygu rheolaidd a wneir gan arolygiaethau unigol hefyd ystyried yr ymateb sefydliadol i faterion trais difrifol lleol.

Pwerau'r Ysgrifennydd Gwladol

316. Os yw'r Ysgrifennydd Gwladol o'r farn bod awdurdod penodedig, awdurdod addysg, carchar neu ddalfa ieuencid wedi methu â chyflawni dyletswyddau penodol a osodir o dan y Ddeddf PCSC¹⁰⁶, er enghraifft yn dilyn arolygiad fel y nodir uchod, gall yr Ysgrifennydd Gwladol roi cyfarwyddiadau i'r awdurdodau cyfrifol at ddiben sicrhau cydymffurfiaeth â'r ddyletswydd (adran 18 o'r Ddeddf PCSC). Nid yw'r pŵer hwn yn berthnasol i wasanaethau prawf a ddarperir gan yr Ysgrifennydd Gwladol nac i lywodraethwyr carchardai, sefydliadau troseddwr ifanc, canolfannau hyfforddi diogel neu bennaeth ysgol ddiogel a reolir yn uniongyrchol. Ar gyfer sefydliadau o'r fath, gall yr Ysgrifennydd Gwladol dros Gyfiawnder ddefnyddio'r mecanweithiau presennol i sicrhau cydymffurfiaeth â dyletswyddau statudol, os oes angen.

317. Gall cyfarwyddiadau a roddir o dan adran 18 o Ddeddf PCSC ei gwneud yn ofynnol i'r awdurdod penodedig perthnasol gymryd y cyfryw gamau â sy'n angenrheidiol ym marn yr Ysgrifennydd Gwladol at ddiben sicrhau cydymffurfiaeth â'r Ddyletswydd. Gellir gorfodi'r cyfarwyddyd hwn drwy orchymyn gorfodol, hynny yw gorchymyn a roddir ar gais i'r Llys Gweinyddol yng Nghymru a Lloegr, i orfodi corff cyhoeddus i gydymffurfio â dyletswydd gyfreithiol. Rhaid i Ysgrifennydd Gwladol gael cydsyniad Gweinidogion Cymru cyn rhoi cyfarwyddyd i awdurdod Cymreig datganoledig.

318. Credwn, lle mae angen cyfarwyddyd, mae gan gyrrff plismona lleol (PCCs a chyfatebol) rôl allweddol wrth ysgogi'r broses hon. Rydym yn disgwyl i'r pwerau hyn gael eu defnyddio'n anaml a dim ond pan fydd pob dull arall o sicrhau cydymffurfiaeth wedi'u dihysbyddu.

319. Lle mae cyrrff plismona lleol (PCCs a chyfatebol) yn arfer eu pwerau o dan adran 14(2) o'r Ddeddf PCSC i fonitro'r arfer gan awdurdodau penodedig o'u swyddogaethau

¹⁰⁶ Mewn perthynas ag awdurdod penodedig, dyletswydd a osodir gan adran 8, 14(6), 15(3) neu 17(4) o'r Ddeddf PCSC, ac mewn perthynas ag awdurdod addysg, carchar neu warchodaeth ieuencid ddyletswydd a osodwyd gan adran 15(3), (4) neu (5)(b) neu 17(4) o'r Ddeddf honno.

dyletswydd trais difrifol, mae adran 14(3) yn rhoi'r pŵer i gyrff plismona lleol roi gwybod am eu canfyddiadau i'r Ysgrifennydd Gwladol. Wrth arfer y pŵer hwn, yn gyntaf dylai gyrff plismona lleol gysylltu â'r Ysgrifennydd Gwladol dros yr Adran Gartref yn ysgrifenedig i SeriousViolenceDuty@homeoffice.gov.uk . Yn dibynnu ar yr awdurdod penodedig dan sylw, byddai'r Ysgrifennydd Gwladol naill ai'n ystyried yr adroddiad neu byddai'n cysylltu â'i chyfatebydd yn Adran berthnasol y Llywodraeth.

Pennod Chwech: Partneriaethau Diogelwch Cymunedol – Strategaethau Trais Difrifol

Cyflwyniad

320. Sefydlwyd Partneriaethau Diogelwch Cymunedol (CSPs), a elwid gynt yn Bartneriaethau Lleihau Troseddu ac Anhrefn, o dan Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998 i helpu i fynd i'r afael â throseddu a lleihau aildroseddu. Mae tua 300 o CSPs yn Lloegr a 22 yng Nghymru.¹⁰⁷
321. Mae'r CSPs yn cynnwys 'awdurdodau cyfrifol' sef: Prif Swyddogion yr heddlu, y gwasanaethau prawf, awdurdodau lleol, iechyd (Byrddau Gofal Integredig yn Lloegr, a Byrddau Gofal Lleol yng Nghymru) ac awdurdodau tân ac achub. Yr awdurdodau cyfrifol hyn sy'n gyfrifol am ddatblygu strategaethau i leihau troseddu ac anhrefn, brwydro yn erbyn camddefnyddio cyffuriau, alcohol a sylweddau eraill, a lleihau aildroseddu yn eu hardaloedd.¹⁰⁸Yn dilyn y gwelliannau a wnaed gan y Ddeddf PCSC, rhaid hefyd paratoi strategaethau i atal pobl rhag cymryd rhan mewn trais difrifol, a lleihau achosion o drais difrifol yn eu hardaloedd. Bu dyletswydd ar y cyd hefyd ar PCCs a CSPs i gydweithredu ar leihau troseddu a thorri'r gyfraith ers Deddf Diwygio'r Heddlu a Chyfrifoldeb Cymdeithasol 2011.¹⁰⁹
322. Mae gan yr awdurdodau cyfrifol ddyletswydd statudol i gydweithio i: lleihau aildroseddu; mynd i'r afael â throseddu ac anhrefn; mynd i'r afael ag ymddygiad gwrthgymdeithasol; mynd i'r afael â chamddefnyddio alcohol a sylweddau; mynd i'r afael ag unrhyw ymddygiad arall sy'n cael effaith negyddol ar yr amgylchedd lleol; ac,

¹⁰⁷ <https://www.gov.uk/government/publications/2010-to-2015-government-policy-crime-prevention/2010-to2015-government-policy-crime-prevention>

¹⁰⁸ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/37/part/I/chapter/I/crossheading/crime-and-disorder-strategies>

¹⁰⁹ Fel y nodir yn adran 10 o Ddeddf Diwygio'r Heddlu a Chyfrifoldeb Cymdeithasol 2011.

yn awr, atal pobl rhag cymryd rhan, a lleihau achosion o drais difrifol.¹¹⁰Gall CSPs hefyd weithio gydag unrhyw bartneriaid lleol eraill y maent yn dymuno, gan gynnwys cynrychiolwyr busnes a'r sector gwirfoddol a chymunedol.

323. Wrth gyflawni eu dyletswyddau statudol, mae gan CSPs hefyd rwymedigaethau pellach gan gynnwys: sefydlu grŵp strategol i gyfarwyddo gwaith y bartneriaeth; ymgysylltu'n rheolaidd ac ymgynghori â'r gymuned am eu blaenoriaethau a'u cynnydd gan eu cyflawni; sefydlu protocolau a threfniadau ar gyfer rhannu gwybodaeth; dadansoddi ystod eang o ddata, gan gynnwys lefelau a phatrymau troseddau sydd wedi'u cofnodi, er mwyn nodi blaenoriaethau mewn asesiad strategol blynyddol i amlinellu cynllun partneriaeth a monitro cynnydd; llunio strategaeth i leihau aildroseddu; a chomisiynu adolygiadau dynladdiad domestig.

Atal a Lleihau Trais Difrifol

324. Ochr yn ochr â'r Ddyletswydd Trais Difrifol, mae'r Ddeddf PCSC hefyd yn diwygio Deddf Trosedd ac Anhrefn 1998 i gynnwys gofyniad i CSPs lunio a gweithredu strategaeth i atal pobl rhag cymryd rhan mewn trais difrifol, fel dioddefwyr a chyflawnwyr, ac i leihau achosion o drais difrifol yn yr ardal. Bydd hyn yn sicrhau bod gan CSPs rôl benodol wrth uwchgyfeirio materion i lefel strategol lle bo angen.¹¹¹

325. Pe bai awdurdodau penodedig o'r farn mai'r CSP yw'r strwythur amlasiantaethol leol mwyaf priodol y maent yn bwriadu cyflawni gofynion y Ddyletswydd Trais Difrifol drwyddo, yna gall yr asesiad anghenion strategol a'r strategaeth a gynhyrchir gan y CSP gyfrif am ofynion y Ddyletswydd Trais Difrifol a'r Ddeddf Trosedd ac Anhrefn. Os nad dyma'r model partneriaeth arfaethedig ar gyfer cyflawni gofynion y Ddyletswydd, bydd angen i'r CSP sicrhau bod y strategaeth trais difrifol sy'n ofynnol gan y Ddyletswydd yn cael ei darparu rywle arall. Mae'r Ddeddf PCSC yn caniatáu cydweithredu ehangach rhwng aelodau CSP ac awdurdodau penodedig sy'n ddarostyngedig i'r Ddyletswydd Trais Difrifol, gan gynnwys rhannu data a gwybodaeth, at y diben hwnnw. Efallai bod cyflawni'r strategaeth Dyletswydd mewn

¹¹⁰ Fel y nodir yn adran 6 o Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998.

¹¹¹ Gosodwyd y rheoliadau hyn Rheoliadau Atal a Lleihau Trais Difrifol (Strategaethau ac ati) 2022 yn y Senedd ar 12 Rhagfyr 2022. Rheoliadau Atal a Lleihau Trais Difrifol (Strategaethau ac ati) 2022 (legislation.gov.uk)

man arall hefyd yn bodloni rhwymedigaethau'r CSP o dan Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998 (sef paratoi a gweithredu strategaeth i atal pobl rhag cymryd rhan mewn, neu leihau achosion o drais difrifol), ond bydd angen i awdurdodau cyfrifol benderfynu ar hyn fesul achos.

326. I gydnabod cylch gwaith ehangach CSP mewn perthynas â diogelwch cymunedol, a bod llawer o faterion sy'n ymwneud â throseddau treisgar yn gallu bod yn gysylltiedig, gall CSP ddewis ymgorffori eu strategaeth ar gyfer atal a lleihau trais difrifol [o dan y Ddeddf Trosedd ac Anhrefn a/neu, o bosibl hefyd o dan y Ddyletswydd Trais Difrifol], mewn cynllun ehangach sydd hefyd yn cwmpasu eu blaenoriaethau eraill. Bydd hyn hefyd yn helpu i sicrhau bod strategaethau unigol yn cyd-fynd heb fod yn ddyblygol.

327. Mae gwelliannau hefyd i adran 19 o Ddeddf yr Heddlu a Chyfiawnder 2006. Mae adran 19 yn ei gwneud yn ofynnol i bob awdurdod lleol gael pwyllgor troseddu ac anhrefn er mwyn i waith aelodaeth y CSPs gael ei graffu'n llawn. Yn benodol, mae gan bwyllgorau troseddu ac anhrefn bwerau mewn cysylltiad â gwaith y CSP lleol i fynd i'r afael â materion troseddu ac anhrefn lleol o dan adran 19. Bydd y gwelliannau a wnaed gan y Ddeddf PCSC yn ychwanegu trais difrifol fel trydydd mater troseddu ac anhrefn lleol statudol. Bydd angen i CSPs ymgorffori'r gofyniad hwn yn eu trefniadau pwyllgor troseddu ac anhrefn presennol.

Astudiaeth achos: Uned Lleihau Trais Llundain (VRU)¹¹²

Mae rhoi cymuned a phobl ifanc wrth galon ein gwaith i gael dull hirdymor cynaliadwy tuag at leihau trais yn un o 3 nod strategol VRU Llundain.

Sefydlwyd Grŵp Cyfeirio Partneriaeth VRU i ddarparu cyfeiriad strategol, cymorth a herio gwaith yr Uned. Mae'r grŵp yn cael ei gadeirio gan y Maer ac mae'n cynnwys cynrychiolwyr o grwpiau cymunedol ac arbenigwyr ym maes iechyd, addysg, yr heddlu, y gwasanaeth prawf a llywodraeth leol.

¹¹²https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/838930/multi-agency_approach_to_serious_violence_prevention.pdf

Un o weithredoedd cyntaf VRU Llundain yw sefydlu grŵp gweithredu pobl ifanc a fydd â'r adnoddau a'r grym i arwain ar rannau o raglen waith y VRU. Bydd gan bobl ifanc fuddiant ym mhob rhan o waith yr Uned ond yn enwedig ar newid y neges ynghylch trais, sicrhau bod y llais ieuenctid yn cael ei gynrychioli'n briodol a thrwy gefnogi ymgysylltu rhwng cymheiriaid.

Mae'r Uned hefyd wedi dod â grŵp o 30 o randdeiliaid cymunedol ynghyd i ffurfio grŵp Cynllunio Cynnwys Cymunedol sydd wedi cefnogi'r Uned wrth gynllunio ymgysylltu a llunio blaenoriaethau. Ym mis Ionawr 2019 daeth tua 150 o sefydliadau cymunedol at ei gilydd i drafod sefydlu'r VRU a llwyddodd i fewnbynnu syniadau.

Trwy gyfres o gyfarfodydd ffurfiol ac anffurfiol, gweithdai a thrafodaethau gyda phartneriaid cymunedol amrywiol mae'r Grŵp Cynllunio Cynnwys Cymunedol wedi gweithio gyda'r VRU i ddatblygu set o ymrwymadau ar gyfer y VRU yn ei weithrediadau ar draws Llundain, gyda Llundainwyr:

- Gweithio gydag amrywiaeth eang o leisiau cymunedol
- Bod mor hygyrch â phosibl a chreu cyfleoedd ystyrion i gymryd rhan
- Nodi o ble mae cymunedau'n dod
- Ehangu'r llais cymunedol
- Sicrhau bod cyfraniad y gymuned yn cael ei gynnal dros y tymor hir
- Cynnwys pobl ifanc
- Mynd i'r afael â stereoteipiau

Rhyngweithio â dyletswyddau presennol

Dyletswyddau statudol

328. Ymdrinnir â dyletswyddau perthnasol yng Nghymru ym mhennod Cyflawni yng Nghymru y canllawiau hyn.

329. Bydd awdurdodau cyfrifol am fod yn ymwybodol o'r dyletswyddau statudol canlynol wrth arfer eu swyddogaethau o dan y ddyletswydd hon:

- Mae Deddf yr Heddlu a Thystiolaeth Droseddol 1984, Deddf yr Heddlu 1996, Deddf Diwygio'r Heddlu 2002 a Deddf Plismona a Throseddu 2017 yn sail i ddyletswyddau gweithredol craidd swyddogion heddlu sy'n cynnwys; cynnal cyfraith a threfn, diogelu'r cyhoedd, atal a chanfod troseddu, amddiffyn eiddo a chynnal trefn sifil. Goruchwylir pob heddlu gan yr Ysgrifennydd Gwladol, a delir y Prif Swyddog Heddlu (Prif Gwnstabiliaid, Comisiynydd Heddlu Dinas Llundain a Chomisiynydd yr Heddlu Metropolitanaid) i gyfrif gan y Comisiynydd Heddlu a Throseddu, Swyddfa'r Maer ar gyfer Plismona a Throseddu, mewn perthynas â'r Heddlu Metropolitan a Chyngor Cyffredin Dinas Llundain fel yr awdurdod heddlu mewn perthynas â Dinas Llundain.
- Sefydlwyd Comisiynwyr yr Heddlu a Throseddu (PCCs) a Swyddfa'r Maer dros Blismona a Throseddu (MOPAC) gan Ddeddf Diwygio'r Heddlu a Chyfrifoldeb Cymdeithasol 2011 ('Deddf 2011') i fod yn uniongyrchol atebol am heddlu ar gyfer eu hardal. Mae eu cyfansoddiad, eu pwerau a'u dyletswyddau wedi'u nodi yn Rhan 1 o Ddeddf 2011.
- Mae Byrddau Gofal Integredig¹¹³ yn gyrrff GIG statudol a arweinir yn glinigol yn Lloegr, sy'n gyfrifol am gynllunio a chomisiynu gwasanaethau gofal iechyd ar gyfer eu hardal leol, gan gynnwys gwasanaethau iechyd meddwl, gofal brys a gofal argyfwng, gwasanaethau ysbyty dewisol, a

¹¹³ Cafodd Grwpiau Comisiynu Clinigol eu disodli gan Fyrddau Gofal Integredig o 1 Gorffennaf 2022 fel rhan o Ddeddf Iechyd a Gofal 2022.

gofal cymunedol. Mae eu swyddogaethau statudol wedi'u nodi yn Neddf Iechyd a Gofal Cymdeithasol 2012.

330. Mae dyletswyddau a swyddogaethau awdurdodau lleol wedi'u nodi mewn nifer o Ddeddfau Seneddol. Mae swyddogaethau sy'n arbennig o berthnasol yn cynnwys:

- Deddf Llywodraeth Leol 1972 ('Deddf 1972'), Rhan IX sy'n rhagnodi swyddogaethau awdurdodau lleol, gan gynnwys swyddogaethau iechyd y cyhoedd a swyddogaethau gwasanaethau cymdeithasol. Mae Deddf 1972 hefyd yn darparu'r fframwaith ar gyfer Llywodraeth Leol yng Nghymru (fel y'i diwygiwyd, gan gynnwys gan Ddeddf Llywodraeth Leol (Cymru) 1994)
- Rhagnodir swyddogaethau a dyletswyddau ymhellach yn adran 12 o Ddeddf Iechyd a Gofal Cymdeithasol 2012, Deddf y GIG 2006 a Deddf y GIG a Gofal Cymunedol 1990.
- Nodir gwasanaethau cymdeithasol craidd, dyletswyddau a swyddogaethau yn Neddf Gwasanaethau Cymdeithasol Awdurdodau Lleol 1970. Nodir dyletswyddau a swyddogaethau ychwanegol yn Neddf Plant 1989 (mewn perthynas â phlant) (dyletswyddau diogelu yn adrannau 27 a 47), Deddf Plant 2004 (dyletswydd diogelu yn adran 11), Deddf Plant a Gwaith Cymdeithasol 2017, Deddf Safonau Gofal 2000, Deddf Gofal Plant 2006 a Deddf Iechyd Meddwl 1983.¹¹⁴
- Mae Deddf Plant a Gwaith Cymdeithasol 2017 (adran 16) yn cynnwys y ddyletswydd a roddir ar bartneriaid diogelu ac asiantaethau perthnasol i wneud trefniadau i gydweithio i ddiogelu a hyrwyddo lles plant yn yr ardal leol. Enwir yr awdurdod lleol fel partner diogelu, ochr yn ochr â phrif swyddog yr heddlu ar gyfer llus sy'n gweithredu o fewn yr ardal leol a'r Bwrdd Gofal Integredig sy'n gweithredu o fewn yr ardal leol.

¹¹⁴ [Canllawiau diogelu | LLYW. CYMRU](#)

- Mae dyletswyddau a swyddogaethau diogelwch cymunedol wedi'u nodi yn Neddf Trosedd ac Anhrefn 1998 ('Deddf 1998') a Deddf yr Heddlu a Chyfiawnder 2006. O dan adran 17 o Ddeddf 1998, mae dyletswydd ar awdurdodau lleol i ystyried goblygiadau troseddu ac anhrefn eu holl weithgareddau o ddydd i ddydd. Mae dyletswyddau gwasanaeth Troseddu Cyfiawnder leuenctid hefyd wedi'u nodi yn Neddf 1998. Nodir dyletswyddau Cyfiawnder Troseddol yn y Ddeddf Cyfiawnder Troseddol 2003.
- Nodir dyletswyddau a swyddogaethau addysg yn Neddf Diwygio Addysg 1988, Deddf Addysg 1996, Deddf Addysg Bellach ac Addysg Uwch 1992, Deddf Plant 1989, Deddf Addysg 2002 a Deddf Addysg a Sgiliau 2008 a'r Ddeddf Tlodi Plant 2010. Mae gan berchnogion ysgolion ddyletswyddau amrywiol o ran diogelu a hyrwyddo lles plant, gan gynnwys cydweithio ag ysgolion eraill a gyda chyrff perthnasol eraill. Mae canllawiau ar y gwahanol swyddogaethau hyn wedi'u nodi yng Nghanllawiau Gweithio Gyda'n Gilydd i Ddiogelu Plant 2018 a Chanllawiau Cadw Plant yn Ddiogel mewn Addysg 2022.
- Nodir dyletswyddau tai craidd o dan Ddeddf Tai 1996.
- Mae dyletswyddau a swyddogaethau tân, sy'n ymwneud yn bennaf â diogelwch tân, wedi'u nodi yn Neddf y Gwasanaethau Tân ac Achub 2004 a Gorchymyn Diwygio Rheoleiddio (Diogelwch Tân) 2005.
- Dyletswyddau awdurdodau lleol, sy'n ymwneud â darparu cymorth i bawb sydd wedi dioddef cam-drin ddomestig o fewn llety 'perthnasol', fel y nodir yn Rhan 4 o Ddeddf Cam-drin Domestig 2021.
- Nodir y swyddogaethau craidd a'r dyletswyddau cyfreithiol ar gyfer carchardai oedolion yn Neddf Carchardai 1952 a Rheolau Carchardai 1999.
- Mae'r swyddogaethau craidd a'r dyletswyddau cyfreithiol ar gyfer Sefydliadau Troseddwyr Ifanc dan 18 (YOIs) a Chanolfannau

Hyfforddi Diogel (STCs) wedi'u nodi yn Neddf Carchardai 1952 ac yn Rheolau'r Sefydliad Troseddwy'r Ifanc 2000 a Rheolau'r Ganolfan Hyfforddi Ddiogel 1998.

- Mae'r Gwasanaeth Prawf Cenedlaethol yn goruchwyllo troseddwy'r risg uchel sy'n cael eu rhyddhau i'r gymuned. Ei swyddogaethau, ar ran yr Ysgrifennydd Gwladol, yw sicrhau bod digon o ddarpariaeth prawf yn cael ei ddarparu gan gynnwys goruchwyllo ac adsefydlu personau sy'n cael eu cadw i fechnïaeth, o ystyried rhybuddion amodol neu wedi'u cyhuddo o drosedd neu'n euog o drosedd a rhoi cymorth i lysoedd wrth benderfynu ar y dedfrydau priodol i'w rhoi. Nodir hyn yn adrannau 1 a 2 o Ddeddf Rheoli Troseddwy'r 2007.
- Mae Timau Troseddu Ieuencid yn cael eu sefydlu gan awdurdodau lleol o dan adran 39(1) o Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998. Eu dyletswydd statudol yw cydlynu'r gwaith o ddarparu gwasanaethau cyfiawnder ieuencid yn ardal yr awdurdod, a chyflawni swyddogaethau a bennir yn y cynllun cyfiawnder ieuencid a luniwyd gan yr awdurdod lleol.
- Mae swyddogaethau craidd yr Awdurdodau Tân ac Achub (FRAs) wedi'u nodi yn Neddf y Gwasanaethau Tân ac Achub 2004 ('FRSA 2004') ac maent yn cynnwys diffodd tanau yn eu hardal, diogelu bywyd ac eiddo pe bai tanau yn eu hardal, achub a diogelu pobl pe bai gwrthdrawiad traffig ar y ffyrdd ac achub a diogelu pobl pe bai argyfyngau eraill. Rhaid i FRAs hefyd gydymffurfio â Fframwaith Cenedlaethol y Gwasanaethau Tân ac Achub.
- Mae'n ofynnol i Awdurdodau Lleol yng Nghymru weithredu yn y fframwaith deddfwriaethol a pholisi unigryw yng Nghymru. O'r herwydd mae'r canlynol yn berthnasol: Yng Nghymru mae dyletswyddau a swyddogaethau gwasanaethau cymdeithasol awdurdodau lleol a'r Byrddau Diogelu rhanbarthol wedi'u nodi yn Neddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 a chanllawiau statudol sydd wedi'u halinio.¹²¹

- Fe wnaeth Mesur Hawliau Plant a Phobl Ifanc (Cymru) 2011 wneud Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn yn rhan o'r gyfraith ddomestig yng Nghymru. Mae hyn yn sicrhau bod hawliau plant yn cael eu cynnwys ym mhob un o'r polisiau sy'n cael eu gwneud yng Nghymru.

Dyletswyddau anstatudol

- [O niwed i obaith: Cynllun cyffuriau 10 mlynedd i gwtogi troseddau ac achub bywydau - GOV.UK \(www.gov.uk\)](#)

Strategaeth gyffuriau 10 mlynedd oedd yn amlinellu ymateb system gyfan i fynd i'r afael â chamddefnyddio cyffuriau. Yn sail iddi mae buddsoddiad uchaf erioed o bron i £900 miliwn o gyllid ychwanegol, gan godi cyfanswm y buddsoddiad ar fynd i'r afael â chyffuriau dros y tair blynedd nesaf i £3 biliwn. Gwneir ymrwymadau ar draws y llywodraeth i dorri cadwyni cyflenwi cyffuriau ar bob cam tra'n darparu gwasanaeth trin ac adfer cyffuriau o'r radd flaenaf ar yr un pryd i gefnogi'r rhai sy'n dioddef o gaethiwed, a chyflawni newid cenedliadol yn y galw am gyffuriau.

- [Canllawiau strategaeth gyffuriau ar gyfer partneriaid cyflawni lleol - GOV.UK \(www.gov.uk\)](#)

Mae'r canllawiau hyn yn eistedd ochr yn ochr â'r strategaeth gyffuriau i amlinellu'r strwythurau a'r prosesau y dylai partneriaid lleol yn Lloegr weithio gyda'i gilydd drwyddynt i leihau niwed sy'n gysylltiedig â chyffuriau.

Mae'n nodi'r Fframwaith Cenedlaethol ar gyfer Canlyniadau Mynd i'r Afael â Chyffuriau, a fydd yn darparu un mecanwaith ar gyfer monitro cynnydd ar draws y llywodraeth ganolog ac mewn meysydd lleol tuag at gyflawni ymrwymadau ac uchelgeisiau'r strategaeth gyffuriau 10 mlynedd i wastadu'r wlad. Nod y canlyniadau a'r metrigau sydd wedi'u cynnwys yn y fframwaith yw darparu cysylltiad rhwng gweithredu a'r effaith a brofir gan unigolion, teuluoedd a chymdogaethau ledled y wlad ac mewn ardaloedd lleol.

Canllawiau ac adnoddau defnyddiol

331. Gallai awdurdodau cyfrifol hefyd ddymuno cyfeirio at y dolenni canlynol i ganllawiau, dogfennau ac adnoddau:

- [Cyflawni'r Dystiolaeth Orau mewn Achosion Troseddol: Canllawiau ar gyfwrdd â dioddefwyr a thystion, a chanllawiau ar ddefnyddio mesurau arbennig 2011, Y Weinyddiaeth Gyfiawnder](#)
- [Cyngor i rieni a gofalwyr ar gangiau 2014, Y Swyddfa Gartref](#)
- [Cyngor i ysgolion a cholegau ar gangiau a thrais ieuencid 2013, Y Swyddfa Gartref](#)
- [Dyrannu llety: canllawiau i awdurdodau tai lleol yn Lloegr](#)
- [Ynghylch y pecyn cymorth - Cronfa Gwaddol Ieuencid](#)
- [Cod Ymarfer Dioddefwyr Troseddu yng Nghymru a Lloegr \(Cod y Dioddefwyr\)](#)
- [Strategaeth Plant a Phobl Ifanc 2016 \(npcc.police.uk\)](#)
- [Comisiynu gwasanaethau i fynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod a merched - GOV.UK \(www.gov.uk\)](#)
- [Camfanteisio troseddol ar blant ac oedolion sy'n agored i niwed: llinellau cyffuriau 2018, y Swyddfa Gartref](#)
- [Egwyddorion Caldicott fel y'u diffinnir yn 'Yr Adolygiad Llywodraethu Gwybodaeth'](#)
- [Deddf Diogelu Data 2018](#)
- [DH – Cod ymarfer ar ddiogelu cyfrinachedd gwybodaeth defnyddwyr gwasanaeth](#)
- [Rhoi cymorth i ddioddefwyr cam-drin domestig mewn gwasanaethau llety diogel cam-drin domestig - GOV.UK \(www.gov.uk\)](#)

- [Deddf Cam-drin Domestig 2021 \(legislation.gov.uk\)](#)
- [Canllawiau Statudol y Ddeddf Cam-drin Domestig: SERO](#)
- [Canllawiau Statudol Ymddygiad Gorfodol a Rheolaethol Drafft](#)
- [O niwed i obaith: Cynllun cyffuriau 10 mlynedd i gwtogi troseddu ac achub bywydau: cynllun 10 mlynedd i dorri troseddu ac achub bywydau drwy leihau'r cyflenwad a'r galw am gyffuriau a darparu system drin ac adfer o ansawdd uchel.](#)
- [Rheoliadau Diogelu Data Cyffredinol/ Deddf Diogelu Data 2018](#)
- [GMC 'Cyfrinachedd: arfer da wrth drin canllawiau gwybodaeth cleifion' \(Mai 2018\)](#)
- [Rhannu gwybodaeth: Cyngor i ymarferwyr sy'n darparu gwasanaethau diogelu i blant, pobl ifanc, rhieni a gofalwyr 2018, Llywodraeth EF](#)
- [Rhannu gwybodaeth am ddiogelwch cymunedol: Canllawiau a chynngor ymarfer 2010, Y Swyddfa Gartref](#)
- [Cadw dysgwyr yn ddiogel, Llywodraeth Cymru](#)
- [Cadw plant yn ddiogel mewn addysg 2020, Adran Addysg](#)
- [Caethwasiaeth Fodern: Canllawiau Statudol i Gymru a Lloegr \(dan adran S49 Deddf Caethwasiaeth Fodern 2015\) a Chanllawiau Anstatudol i'r Alban a Gogledd Iwerddon](#)
- [Trefniadau amlasiantaethol ar gyfer amddiffyn y cyhoedd \(MAPPA\) 2012, Y Weinyddiaeth Gyfiawnder, Gwasanaeth Rheoli Troseddwy'r Cenedlaethol, a Gwasanaeth Carchardai EF](#)
- [Polisi Diogelu GIG Lloegr 2019, GIG Lloegr a Gwella'r GIG](#)
- [Protocol cenedlaethol ar leihau troseddu plant sy'n derbyn gofal 2018, Yr Adran Addysg](#)

- [Cynllun Gweithredu Hil yr Heddlu: Gwella plismona i Bobl Ddu \(college.police.uk\)](http://college.police.uk)
- [Atal trais difrifol: dull amlasiantaethol 2019, Iechyd Cyhoeddus Lloegr](#)
- [Atal troseddu ac ail-droseddu gan blant 2019, Iechyd Cyhoeddus Lloegr](#)
- [Diogelu Plant, Pobl Ifanc ac Oedolion sydd mewn Perygl yn y GIG: Fframwaith Diogelu Atebolrwydd a Sicrwydd 2019, GIG Lloegr a Gwella'r GIG](#)
- [Pecyn Cymorth Troseddau Difrifol a Threfnedig: Pecyn Cymorth Rhyngweithiol i ymarferwyr sy'n gweithio gyda phobl ifanc 2021, Y Swyddfa Gartref](#)
- [Canllawiau'r Rhaglen Cefnogi Teuluoedd 2022 i 2025](#)
- [Cefnogi Dioddefwyr Gwrywaidd: Datganiad Sefyllfa ar Ddioddefwyr Gwrywaidd o droseddau sy'n cael eu hystyried yn y strategaeth traws-lywodraethol Mynd i'r afael â Thrais yn erbyn Menywod a Merched a'r Cynllun Mynd i'r Afael â Cham-drin yn y Cartref](#)
- [Canllawiau diogelu | LLYW. CYMRU](#)
- [Codau ymarfer gwasanaethau cymdeithasol | LLYW. CYMRU](#)
- [Cefnogi dioddefwyr gwrywaidd - GOV.UK \(www.gov.uk\)](http://www.gov.uk)
- [Cytundeb Partneriaeth Genedlaethol Sefydliadau Diogel Plant a Phobl Ifanc 2018-2021, Llywodraeth EF a GIG Lloegr](#)
- [Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar](#)
- [Canolfan Yr hyn sy'n gweithio i Leihau Troseddu](#)
- [Strategaeth Mynd i'r afael â Cham-drin Plant yn Rhywiol 2021 \(publishing.service.gov.uk\)](http://publishing.service.gov.uk)
- [Strategaeth Mynd i'r Afael â Thrais yn Erbyn Menywod a Merched \(publishing.service.gov.uk\)](http://publishing.service.gov.uk)
- [Cynllun Mynd i'r Afael â Cham-drin Domestig - GOV.UK \(www.gov.uk\)](http://www.gov.uk)

- [Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol: Strategaeth 2022 i 2026, Llywodraeth Cymru](#)
- [Canllawiau interim Uned Lleihau Trais 2020, Y Swyddfa Gartref](#)
- [Pecyn cymorth comisiynu VAWG \(publishing.service.gov.uk\)](#)
- [Cydweithio i ddiogelu plant 2018, Llywodraeth EF](#)
- [Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol \(Cymru\) 2015: canllawiau | LLYW. CYMRU](#)
- [Cronfa Gwaddol Ieuencid - Tystiolaeth ac Adroddiadau, Ysgogiad a'r Swyddfa Gartref](#)

Rhestr termau

Term	Diffiniad
Ardal leol	Y prif ardal lle bydd awdurdodau penodedig yn cydweithio i gyflawni'r ddyletswydd. Gall hyn fod, o leiaf, yn ardal awdurdod lleol ac, ar ei uchaf, yn ardal heddlu.
Cyrff Plismona Lleol	Comisiynwyr yr Heddlu a Throseddu, Swyddfa'r Maer dros Blismona a Throseddu (MOPAC), Cyngor Cyffredin Dinas Llundain yn rhinwedd ei swydd fel awdurdod heddlu a Chomisiynwyr yr Heddlu, Tân a Throseddu yn rhinwedd eu swydd fel cyrff plismona lleol ac wrth arfer y swyddogaethau hynny.
Partneriaeth	Trefniant y bydd awdurdodau penodedig yn cydweithio trwyddo i fodloni gofynion y Ddyletswydd Trais Difrifol.
Awdurdodau Cyfrifol	Pob awdurdod y mae'r Ddyletswydd Trais Difrifol yn berthnasol iddo a/neu sefydliadau a chyrrff sydd â dyletswydd i gydweithredu ag awdurdodau penodedig pan ofynnir iddynt wneud hynny. Fel y'i diffinnir yn adrannau 11 a 12 o, ac Atodlen 1 a 2 i'r Ddeddf PCSC.
Trais difrifol	Mae Trais Difrifol yn yr ardal leol yn drais sy'n ddifrifol yn yr ardal honno, gan ystyried y gosb uchaf y gellid ei gosod am y drosedd (os o gwbl) sy'n ymwneud â'r trais, effaith y trais ar unrhyw ddiodefwr, pa mor gyffredin yw'r trais yn yr ardal ac effaith y trais ar y gymuned yn yr ardal. Dylai Trais Difrifol gynnwys y fath drais ag a ddiffinnir yn y Strategaeth Trais Difrifol ¹¹⁵ 2018,

¹¹⁵ <https://www.gov.uk/government/publications/serious-violence-strategy>

Llywodraeth EF. Mae cwmpas y strategaeth yn ymwneud â mathau penodol o droseddau megis dynladdiad, troseddau cyllyll, a throseddau gynnu a meysydd o droseddu lle mae trais difrifol neu ei fygythiad yn gynhenid, megis mewn gangiau a delio cyffuriau gan linellau cyffuriau. Mae hefyd yn cynnwys bygythiadau troseddu sy'n dod i'r amlwg sy'n wynebu rhai ardaloedd o'r wlad sy'n gyfystyr â thrais difrifol, fel y defnydd o sylweddau cyrydol fel arf. At ddibenion y Ddyletswydd, mae trais yn cynnwys cam-drin domestig, troseddau rhywiol, trais yn erbyn eiddo a bygythiadau o drais ond nid yw'n cynnwys terfysgaeth.

Y Ddyletswydd Trais Difrifol

Dyletswydd a osodir ar sefydliadau lleol i gydweithio a chynllunio i atal a lleihau trais difrifol. Fel y nodir yn Neddf yr Heddlu, Troseddu, Dedfrydu a'r Llysoedd (PCSC) 2022.

Asesiad o Anghenion Strategol

Dadansoddiad o faterion cyfredol a hirdymor yn ymwneud â thrais difrifol a'r carfanau sydd fwyaf agored i niwed i ymwneud ag ardal leol a gynhelir i ddarparu gwell dealltwriaeth o dueddiadau trais difrifol sefydledig a'r rhai sy'n dod i'r amlwg, lleoliadau blaenoriaethol neu faterion risg uchel eraill.

Strategaeth

Cynllun lefel uchel sy'n amlinellu'r ymateb amlasiantaethol y bydd y bartneriaeth yn ei gymryd i atal a lleihau trais difrifol yn yr ardal leol benodedig.

Awdurdodau Penodedig

Pob awdurdod y mae'r Ddyletswydd Trais Difrifol yn gymwys iddynt, fel y'i diffinnir yn adran 11 o'r Ddeddf PCSC ac Atodlen 1 i'r Ddeddf PCSC.

Uned Lleihau Trais

Partneriaethau anstatudol sy'n cynnig arweinyddiaeth a chydlynu strategol yr ymateb lleol i drais difrifol drwy

ddod â'r heddlu, llywodraeth leol, gweithwyr iechyd ac addysg proffesiynol, arweinwyr cymunedol a phartneriaid allweddol eraill ynghyd i nodi ysgogwyr trais difrifol a chytuno ar ymateb amlasiantaethol iddynt.